

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ**

**Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ANNA ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΠΑΥΛΙΝΑ ΣΠΑΝΔΩΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΘΑΛΕΙΑ ΜΠΕΛΛΑΛΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

**Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:**Δρ. ΘΑΛΕΙΑ ΜΠΕΛΛΑΛΗ****Δρ. ΜΗΝΑΣΙΔΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ****Δρ. ΚΑΥΚΙΑ ΘΕΟΔΩΡΑ**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Τελειώνοντας την πτυχιακή αυτή εργασία, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμές μας ευχαριστίες σε όλους τους καθηγητές του τμήματός μας για την καθοδήγηση, τον χρόνο και τις πολύτιμες συμβουλές που μας έδωσαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας, αλλά και για τις γνώσεις που μας προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μας.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας για την αμέριστη στήριξη και εμπιστοσύνη, καθώς και για όλα όσα μας δίδαξαν με σκοπό να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι, και κατ' επέκταση σωστοί ακαδημαϊκοί πολίτες.

Πίνακας περιεχομένων

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	9
1.1 Η έννοια της έρευνας.....	9
1.2 Νοσηλευτική έρευνα.....	10
1.3 Επιστημονική έρευνα.....	12
1.4 Είδη επιστημονικής έρευνας.....	13
1.5 Σκοπός/ είδη έρευνας.....	14
2. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	15
2.1 Ορισμός/ χαρακτηριστικά.....	15
2.2 Μέσα συλλογής δεδομένων.....	19
2.2.1 Συνέντευξη.....	19
2.2.2 Παρατήρηση.....	23
2.2.3 Μέθοδος εστίασης.....	24
2.4 Πλεονεκτήματα/ μειονεκτήματα.....	25
3. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	25
3.1 Ορισμός/ χαρακτηριστικά.....	25
3.2 Είδη/μέσα συλλογής δεδομένων.....	26
4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ - ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	27
5. ΜΕΙΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	30
6. ΤΡΙΓΩΝΟΠΟΙΗΣΗ.....	31
6.1 Τύποι τριγωνοποίησης.....	31
6.2 Πλεονεκτήματα τριγωνοποίησης.....	32
7. ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ.....	33
7.1 Η έννοια του ερωτηματολογίου.....	33
7.1.1 Σχεδιασμός και εμφάνιση ερωτηματολογίου.....	36
7.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ερωτηματολογίου.....	39
7.3 Είδη ερωτηματολογίου.....	41
7.3.1 Σχεδιασμός δομημένου ερωτηματολογίου.....	42
7.4 Τύποι ερωτήσεων.....	44
7.5 Διατύπωση των ερωτήσεων.....	48

7.6 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	49
7.7 Κατασκευή ερωτηματολογίου.....	50
ΒΗΜΑ 1° : Καθορισμός στόχων έρευνας.....	50
ΒΗΜΑ 2° : Επιλογή του δείγματος.....	51
ΒΗΜΑ 3° : Σχεδιασμός της δομής του ερωτηματολογίου.....	54
ΒΗΜΑ 4° : Προκαταρκτικός έλεγχος του ερωτηματολογίου.....	56
ΒΗΜΑ 5° : Προκαταρκτική επικοινωνία με το δείγμα.....	57
ΒΗΜΑ 6° : Σύναξη συνοδευτικής επιστολής και διανομή ερωτηματολογίου.....	57
ΒΗΜΑ 7° : Περαιτέρω επικοινωνία με τους μη αποκριθέντες.....	59
ΒΗΜΑ 8° : Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου.....	60
8. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ.....	63
8.1. Σκοπός της έρευνας.....	63
8.2. Μεταβλητές.....	64
8.3. Ηθικά διλήμματα.....	66
8.4. Αρχές του belmont report.....	68
8.5. Δικαιώματα των συμμετεχόντων.....	69
8.6. Institutional review board.....	70
8.7. Η θεωρία της δειγματοληψίας.....	72
8.7.1. Δειγματοληπτική έρευνα.....	73
8.7.2. Πληθυσμός-Δείγμα.....	73
8.7.3. Δείγματα πιθανότητας και δείγματα μη-πιθανότητας.....	74
8.7.4. Κύρια στοιχεία δειγματοληπτικής έρευνα.....	75
8.7.5. Απλή-Τυχαία Δειγματοληψία.....	77
8.7.6. Στρωματοποιημένη Δειγματοληψία.....	78
8.7.7. Συστηματική Δειγματοληψία.....	79
8.7.8. Δειγματοληψία κατά ομάδες.....	81
ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	82
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	106

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή αυτή εργασία αναφέρεται στην νοσηλευτική έρευνα και συγκεκριμένα στην έρευνα που πραγματοποιείται με τη χρήση του ερωτηματολογίου. Η ανάπτυξη της νοσηλευτικής έρευνας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάδειξη της νοσηλευτικής ως επιστήμης που βασίζεται πλέον στην τεκμηρίωση και τις ενδείξεις.

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί έναν ιδιαίτερα συνηθισμένο τρόπο συλλογής δεδομένων τόσο στην ποσοτική, όσο και στην ποιοτική έρευνα με τη μορφή των δομημένων συνεντεύξεων. Η διερεύνηση της χρήσης του ερωτηματολογίου από τους συγγραφείς – ερευνητές στα ελληνικά νοσηλευτικά περιοδικά αποτελεί μία πρόκληση, καθώς η έρευνα, για να συμβάλλει στην προαγωγή της επιστήμης, θα πρέπει και να αξιολογείται.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία ερευνητική προσέγγιση σχετικά με την αξιολόγηση των ερευνητικών εργασιών που έχουν πραγματοποιηθεί με τη χρήση του ερωτηματολογίου, ως εργαλείου συλλογής δεδομένων και έχουν δημοσιευθεί στην ελληνική νοσηλευτική βιβλιογραφία. Αποτελείται από το θεωρητικό κομμάτι σχετικά με τη κατασκευή και χρήση ενός ερωτηματολογίου, αλλά και με τη μεθοδολογία της έρευνας γενικότερα. Το ειδικό μέρος αφορά την αναζήτηση στις νοσηλευτικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου, πληροφοριών αναφορικά με τη θεματική τους περιοχή, τις μεθόδους δειγματοληψίας, τα εργαλεία μέτρησης, τη στατιστική ανάλυση κ.α.

Για την πραγματοποίηση αυτής της εργασίας χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά το διαδίκτυο, καθώς ο αριθμός των ελληνικών νοσηλευτικών περιοδικών που προσφέρονται σε πλήρη κείμενα, αλλά και το επιστημονικό επίπεδο αυτών, ήταν επαρκή για την πραγματοποίηση αυτής της έρευνας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αφορά την έρευνα με ερωτηματολόγιο στην ελληνική νοσηλευτική βιβλιογραφία. Επομένως, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναζητηθούν όσες έρευνες έχουν διεξαχθεί επάνω στην νοσηλευτική και να βγουν κάποια συμπεράσματα πάνω σε αυτές

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθούν όλα τα στοιχεία που αφορούν το ερωτηματολόγιο για να γίνει πιο κατανοητή η εφαρμογή τους στις έρευνες που μελετήθηκαν. Επίσης, αναλύονται οι ποσοτικές και οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας.

Πιο αναλυτικά, το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στην έρευνα. Ορίζεται γενικά η έρευνα και στη συνέχεια επαγωγικά αναλύεται και η νοσηλευτική έρευνα και οι σκοποί της. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μια εισαγωγή του θέματος επειδή ακριβώς εμπεριέχει μέσα το στοιχείο της έρευνας. Έπειτα, το δεύτερο κεφάλαιο δίνει πληροφορίες όσον αφορά τα μέσα συλλογής δεδομένων. Το επόμενο αναφέρεται εκτενώς στις ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους έρευνας. Το τέταρτο κεφάλαιο συγκρίνει τις δύο μεθόδους με βάση τα χαρακτηριστικά τους, ενώ το πέμπτο αναφέρεται στις μεικτές μεθόδους έρευνας. Η τριγωνοποίηση είναι το επόμενο κεφάλαιο όπου θα γίνει αναφορά στους τύπους και στα πλεονεκτήματά της. Το έβδομο κεφάλαιο έχει αρκετές υποενότητες. Αυτές αφορούν την έννοια του ερωτηματολογίου, τον σχεδιασμό και την εμφάνισή του, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα από τη χρήση του, τα είδη του, τον σχεδιασμό ενός δομημένου ερωτηματολογίου, τους τύπους ερωτήσεων και την διατύπωσή τους καθώς και την εγκυρότητα και την αξιοπιστία που έχει το ερωτηματολόγιο. Ακόμη, αναλύεται εκτενώς η κατασκευή του ερωτηματολογίου με βήματα για να είναι αρκετά κατανοητό. Το όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο δίνει πληροφορίες για τον σκοπό της έρευνας, τις μεταβλητές, τα ηθικά διλήμματα, τις αρχές του Belmont report, τα δικαιώματα των συμμετεχόντων, το institutional review board και τη θεωρία της δειγματοληψίας.

Στο ειδικό μέρος της εργασίας περιλαμβάνεται το δείγμα, η μεθοδολογία και η ανάλυση της αξιολόγησης των ερευνών που συμπεριλήφθηκαν στο δείγμα. Αναζητήθηκαν πληροφορίες σχετικές με τη θεματική περιοχή, τους στόχους που είχαν θέσει οι ερευνητές, τα εργαλεία συλλογής δεδομένων που χρησιμοποίησαν, το είδος της έρευνας (ποιοτική-ποσοτική), το δείγμα και η δειγματοληψία που ακολούθησαν και ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας.

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1.1 Η έννοια της έρευνας

Με μια πιο ευρεία έννοια, επιστήμη είναι η οργανωμένη προσπάθεια διεύρυνσης της ανθρώπινης γνώσης, ανεξάρτητα από τα αποτελέσματά της. Ειδικότερα, επιστήμη είναι η συστηματική και βαθύτερη μελέτη ενός αντικειμένου ανεξαρτήτως σκοπού. Η επιστήμη περιλαμβάνει όλους τους τομείς, ενώ οι επιμέρους επιστημονικοί κλάδοι διακρίνονται ανάλογα με το αντικείμενο τους σε κοινωνικές επιστήμες, φυσικές, οικονομικές, ανθρωπιστικές , κ.ά. Η έρευνα είναι το εργαλείο της επιστήμης που διευρύνει τους επιστημονικούς ορίζοντες, ενώ η εκπαίδευση την κάνει προσιτή σε όσους επιθυμούν να ασχοληθούν με αυτές. Τα ειδικευμένα αντικείμενα μιας έρευνας αποτελούν τους κλάδους οι οποίοι μπορούν να εξελιχθούν. (Λαγουμιντζής, 2015)

Επομένως έρευνα είναι το σύνολο των ενεργειών που αποσκοπεί στην ανάπτυξη και διερεύνηση της γνώσης, εν αντιθέσει με την εκπαίδευση η οποία βοηθά στη διατήρησή της. Όλες οι επιστήμες έχουν ως βασικό στόχο την περιγραφή και ερμηνεία των διάφορων φαινομένων. Για την ερμηνεία αυτών πρέπει να γίνει καθορισμός του είδους και του βαθμού αλληλεξάρτησης που υπάρχει μεταξύ των παραγόντων και αποβλέπει στον έλεγχο των φαινομένων. Για την εξασφάλιση της γνώσης, η επιστήμη, έχει μια συγκεκριμένη μεθοδολογική πορεία. (Λαγουμιντζής, 2015)

Τι είναι όμως έρευνα; Υπάρχουν τρεις διαφορετικοί ορισμοί σχετικά με την έρευνα, ωστόσο γίνεται αναφορά σε έναν από αυτούς. Έρευνα είναι η εργασία η οποία έχει ως σκοπό την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης, σύμφωνα με αποδεδειγμένες και διεθνώς αποδεκτές θεωρίες ή η επεξεργασία νέων ικανών να γίνουν αποδεκτές από τις επιστημονικές κοινότητες. (Παρασκευόπουλος, 1993)

Επιστημονική έρευνα είναι «μια συστηματική προσπάθεια κατανόησης, που προκλήθηκε από μια ανάγκη ή μια δυσκολία σχετική με τη ενός πολύπλοκου φαινομένου, το

οποίο πάει πέρα από τις προσωπικές και άμεσες έγνοιες του ερευνητή. Το υπό εξέταση πρόβλημα, τίθεται με μορφή ερευνητικής υπόθεσης» (Landsheere, 1979)

1.2 Νοσηλευτική έρευνα

Πριν από τριάντα χρόνια ο όρος νοσηλευτική έρευνα αποτελούσε σχήμα οξύμωρο και δημιουργούσε αμηχανία στις επιστημονικές κοινότητες. Ήταν και είναι απόλυτα συνδεδεμένη με τις υπόλοιπες επιστήμες. (Καλογιάννη, 2010) Οι Burns και Grove (2009) προσδιόρισαν την νοσηλευτική έρευνα ως «μία επιστημονική διαδικασία η οποία επικυρώνει και βελτιώνει την ήδη υπάρχουσα γνώση ενώ παράγει και νέα γνώση επηρεάζοντας άμεσα και έμμεσα τη διενέργεια της τεκμηριωμένης νοσηλευτικής πρακτικής» (Grove, 2012) Η νοσηλευτική έρευνα ορίζεται ως η συστηματική και αντικειμενική διαδικασία κατά την οποία αναλύονται φαινόμενα σημαντικά για το νοσηλευτικό κλάδο. Επίσης συμπεριλαμβάνει όλες τις μελέτες που αφορούν τη νοσηλευτική πρακτική, τη νοσηλευτική εκπαίδευση καθώς και τη νοσηλευτική διοίκηση. Στην ευρεία κατηγορία της νοσηλευτικής έρευνας ανήκουν και οι μελέτες που αφορούν τους ίδιους τους νοσηλευτές. (Ζυγά)

Ως εργαλείο και μέσο απόκτησης γνώσης στη νοσηλευτική επιστήμη αναφέρεται στη διεργασία της νοσηλευτικής φροντίδας καθώς και στα προβλήματα που δημιουργούνται κατά την άσκηση του νοσηλευτικού έργου. Ακόμη μπορεί να επικεντρωθεί στην επίλυση αυτών των προβλημάτων τα οποία επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τους φροντιστές και τους οικείους τους. Στόχος της νοσηλευτικής έρευνας είναι η επίλυση προβλημάτων νοσηλευτικής πρακτικής, η προαγωγή της τεκμηριωμένης πρακτικής, η διασφάλιση της αξιοπιστίας του επαγγέλματος καθώς και υπευθυνότητα που οφείλουν να έχουν οι νοσηλευτές κατά την άσκηση του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Η έρευνα ελέγχει την αντικειμενικότητα της νοσηλευτικής γνώσης, η οποία μετατρέπεται σε πράξη και παύει πλέον να βασίζεται σε μύθους και παραδόσεις. (Καλογιάννη, 2010)

Το νοσηλευτικό επάγγελμα παρουσίασε αργή εξέλιξη τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Η αργή αυτή εξέλιξη θα μπορούσε να συσχετισθεί με την εξέλιξη της νοσηλευτικής εκπαίδευσης. Ο τομέας της νοσηλευτικής έρευνας αναπτύχθηκε και επεκτάθηκε μόνο όταν οι νοσηλευτές ακολούθησαν ανώτατη εκπαίδευση. (Nieswiadomy R. M., 2013) Από τη δεκαετία του 1990 υπάρχει έντονη αναφορά στη «νοσηλευτική βασισμένη σε ενδείξεις» δηλαδή σε τεκμηριωμένες πρακτικές που οδηγούν στη βελτίωση της παρεχόμενης φροντίδας των ασθενών το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την αναβάθμιση του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Το 1909 ξεκίνησε το πρώτο

νοσηλευτικό πανεπιστημιακό πρόγραμμα στις Η.Π.Α. Όλοι οι νοσηλευτές οφείλουν να έχουν τις απαραίτητες γνώσεις στη μεθοδολογία της έρευνας προκειμένου να μπορούν να συμμετάσχουν στην εξέλιξη του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Ακόμη, πρέπει να είναι σε θέση να εκτιμήσουν την εγκυρότητα και αξιοπιστία μιας μελέτης. (Καλογιάννη, 2010) Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι νοσηλευτές που κατείχαν ηγετικές θέσεις ενδιαφέρονταν περισσότερο για την αύξηση του αριθμού των νοσηλευτών και τη δημιουργία νοσηλευτικών σχολών συνδεδεμένων με νοσοκομεία παρά με την εφαρμογή πανεπιστημιακών προγραμμάτων. Επειδή οι νοσηλευτές δεν ήταν προετοιμασμένοι να διεξάγουν έρευνα, τα μέλη άλλων ειδικοτήτων χρησιμοποιούσαν αρκετές από τις νοσηλευτικές έρευνες. Με τα χρόνια, οι νοσηλευτές αποκτούσαν περισσότερες γνώσεις και εφόδια, όλο και περισσότερες έρευνες για τη νοσηλευτική λάμβαναν χώρα. Αυτό συνέβη μετά το 1950 όπου οι νοσηλευτές αποκτούσαν σταδιακά πτυχίο στην ανώτερη εκπαίδευση. Στις αρχές του 1950 επίσης άρχισε να αυξάνεται το ενδιαφέρον για μελέτες που αφορούσαν τη νοσηλευτική φροντίδα. Ωστόσο, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, υπήρχε η ανάγκη για κλινική νοσηλευτική έρευνα. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Η βιβλιογραφία που αναφέρεται στη νοσηλευτική επιστήμη αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της επιστημονικής έρευνας αφού επισημαίνονται θέματα που αφορούν τη νοσηλευτική δίνοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα εξέλιξης της έρευνας που σχετίζεται με αυτό τον κλάδο. (Νακάκης, 2008) Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν από τους νοσηλευτές είναι πολλές. Μια από αυτές τις πηγές είναι η παράδοση. Δείχνει τον τρόπο που γίνονται τα πράγματα στο παρελθόν και πώς μεταφέρθηκαν μέχρι τη σημερινή εποχή. Οι αρχές ή οι εμπειρογνώμονες είναι μια άλλη πηγή καθώς μεταδίδουν γνώσεις. Παλαιότερα, οι νοσηλευτές απευθύνονταν στους ιατρούς για να πάρουν από εκείνους πρακτικές γνώσεις. Μια άλλη πηγή, είναι η μέθοδος των δοκιμών και του σφάλματος για να αποκτήσουν γνώσεις. Όταν μια μέθοδος δεν απέδιδε, χρησιμοποιούσαν άλλη. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Σκοπός της είναι να εξετάσει τις ερευνητικές προσεγγίσεις που ακολουθούν οι ερευνητές, να καταγράψει δηλαδή τους τύπους μεθόδων έρευνας, τα μέσα συλλογής και ανάλυσης δεδομένων καθώς και να δοθεί έμφαση στη χρήση του ερωτηματολογίου ως εργαλείο συλλογής δεδομένων. (Δημητρόπουλος, 2004)

1.3 Επιστημονική έρευνα

Η θέση και ο ρόλος της επιστημονικής έρευνας στην προώθηση της επιστήμης και της γνώσης θεωρούνται γενικώς σήμερα πέραν κάθε αμφισβήτησης. (Δημητρόπουλος, 2004) Η σύγχρονη επιστήμη είναι περισσότερο ερευνητική και πολύ λιγότερο φιλοσοφική ή επαγωγική. Η έρευνα και η επιστήμη εφευρέθηκαν και αναπτύχθηκαν για να βοηθήσουν την ανθρωπότητα να ξεφύγει από τα δεσμά της βιολογικής της ανεπάρκειας. (Λαγουμιντζής, 2015)

Η επιστημονική έρευνα είναι μια διαδικασία που αποσκοπεί στην προσέγγιση της πραγματικότητας και την ανακάλυψη της αλήθειας με την χρήση επιστημονικών μεθόδων αναζητώντας τα αίτια και τους νόμους που ρυθμίζουν την πορεία της εξέλιξης ενός φαινομένου ή μιας ομάδας φαινομένων. Σκοπός της είναι να δώσει απάντηση σε κρίσιμα ερωτήματα με την εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων. (Λαγουμιντζής, 2015)

Η επιστημονική έρευνα περιλαμβάνει κάποια βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία είναι ότι στηρίζεται αποκλειστικά στη συστηματική μελέτη εμπειρικής πραγματικότητας. Βασίζεται δηλαδή σε αξιόπιστες πηγές που μπορούν να επαληθευτούν απορρίπτοντας έτσι προσωπικές εμπειρίες. (Παρασκευόπουλος, 1993) Ακόμη ασχολείται με την ανακάλυψη νέων γνώσεων δηλαδή ό, τι είναι γνωστό και αποδεδειγμένο δεν αποτελεί αντικείμενο της επιστημονικής έρευνας όταν δεν παρουσιάζει μια νέα παράμετρο είτε στη μεθοδολογία είτε στην εξαγωγή νέων συμπερασμάτων. Είναι προφανές ότι εφόσον υπάρχουν κοινά αποδεκτοί κανόνες για να πραγματοποιηθούν ερευνητικές μελέτες, επιτυγχάνονται με κάποια ειδικά μέσα. Ωστόσο τα ευρήματα της έρευνας μολονότι θεωρούνται αντικειμενικά, ισχύουν μέχρι να υπάρξουν νέα στοιχεία επιστημονικής ανακάλυψης. Η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων μιας επιστημονικής έρευνας έγκειται στην αντικειμενική ανάλυση γι' αυτό οφείλει ο ερευνητής να τηρεί ουδέτερη στάση ελέγχοντας κατά πόσο η υπόθεσή του είναι ορθή και έγκυρη. Εν τέλει όλες οι επιστημονικές έρευνες καταλήγουν σε μια γραπτή αναφορά κατά τις οποίες ο ερευνητής αναφέρει τη διαδικασία που ακολούθησε τις πληροφορίες και τα μέσα που διέθεσε έτσι ώστε να μπορέσει να αξιολογηθεί από οποιονδήποτε. (Λαγουμιντζής, 2015)

Υπάρχει και ένας άλλος ορισμός της επιστημονικής έρευνας σύμφωνα με τον οποίο: «Έρευνα είναι η συστηματική προσπάθεια εξεύρεσης απαντήσεων σε ερωτήματα» Ο συγκεκριμένος ορισμός είναι γενικός, όμως θεωρείται σωστότερος καθώς υπάρχουν άλλοι πιο ειδικοί οι οποίοι όμως δεν είναι λειτουργικοί. (Τσοπάνογλου, 2010)

1.4 Είδη επιστημονικής έρευνας

Έχει αποδειχθεί ότι τα είδη της έρευνας διακρίνονται σχετικά με τις ετυμολογικές υποθέσεις με τη φύση της επιστημονικής γνώσης και τον τρόπο απόκτησής της. Επομένως, εάν επιλεχθούν δύο σύνολα υποθέσεων, είναι απολύτως λογικό το γεγονός ότι πρόκειται να διενεργηθούν διαφορετικά είδη έρευνας. Στα είδη αυτά λοιπόν έχουν δοθεί διαφορετικές ονομασίες, οι οποίες είναι η θετικιστική και η μεταθετικιστική έρευνα, τονίζοντας έτσι τις επιστημολογικές υποθέσεις κάθε τύπου έρευνας. Η πρώτη, στηρίζεται στην υπόθεση ότι τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος απαρτίζουν μια ανεξάρτητη πραγματικότητα και είναι σχετικά σταθερά με το πέρασμα του χρόνου σε όλα τα περιβάλλοντα. Η γνώση αποκτάται από την συλλογή αριθμητικών δεδομένων από παρατηρήσιμες συμπεριφορές του δείγματος και έπειτα υποβολή των δεδομένων αυτών σε αριθμητική ανάλυση. Η δεύτερη, βασίζεται στην υπόθεση πως τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος δομούνται ως ερμηνείες των ανθρώπων, παροδικές και περιστασιακές. Η γνώση συλλέγεται με λεκτικά δεδομένα μέσω της λεπτομερούς εξέτασης των περιπτώσεων και υποβολή των δεδομένων αυτών σε αναλυτική επαγωγή. Βέβαια, παρόλο που εμφανίζονται οι όροι θετικιστική και μεταθετικιστική έρευνα, οι όροι ποσοτική και ποιοτική έρευνα αντίστοιχα, εμφανίζονται συχνότερα για την απόδοση των παραπάνω διακρίσεων. Οι δύο αυτοί τύποι έρευνας τονίζουν το γεγονός ότι διαφέρουν ως προς τη φύση των συλλεγόμενων δεδομένων. Ουσιαστικά, η ποσοτική έρευνα είναι συνώνυμη με την θετικιστική και η ποιοτική έρευνα είναι συνώνυμη με την μεταθετικιστική. Είναι σημαντικό να αναφερθούν οι υπόλοιπες διάφορες ονομασίες της ποιοτικής έρευνας, όπως είναι η ερμηνευτική, επεξηγηματική, ή μελέτη περιπτώσεως. (Κάλλας, 2015)

Η επιστημονική έρευνα διακρίνεται, σε εφαρμοσμένη, με σκοπό τον έλεγχο θεωριών για να υπάρχει δυνατότητα διατύπωσης συμπερασμάτων, στην έρευνα δράσης όπου δίνεται έμφαση σε ένα ειδικό ζήτημα για να αποκτήσει γνώσεις πάνω σε αυτό καθώς και στη βασική η οποία αφού ασχοληθεί με τα βαθύτερα ζητήματα ενός προβλήματος οδηγείται σε θεωρητικά συμπεράσματα. Ανάλογα με το σκοπό της διακρίνεται σε διερευνητική με στόχο τη διατύπωση ενός προβλήματος για να ξεκινήσει η έρευνα, σε πειραματική όπου ως στόχο έχει τον έλεγχο των υποθέσεων καθώς και σε περιγραφική στην οποία αξιολογούνται τα χαρακτηριστικά ενός προβλήματος. Σε σχέση με τον αριθμό των ατόμων που λαμβάνουν

μέρος σε δειγματοληπτική, δημοσκόπηση, ατομική περίπτωση και ως προς το μέρος στο οποίο πραγματοποιείται σε εργαστηριακή, επιτόπια κ.λπ. Ακόμη ως προς τον επιδιωκόμενο επιστημονικό σκοπό σε περιγραφική, ερμηνευτική, παρεμβατική και προκαταρκτική-πλότος. Λόγω όμως του αντικειμένου της παρούσας εργασίας θα δοθεί έμφαση στο είδος των εμπειρικών δεδομένων δηλαδή στην ποσοτική κι ποιοτική έρευνα. (Κουλαξίζη, 2014)

1.5 Σκοπός/ είδη έρευνας

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι που μπορεί να διακριθεί η έρευνα. Αρχικά, μπορούν να χωριστούν σε βασική ή καθαρή και εφαρμοσμένη έρευνα. Η βασική ή καθαρή έρευνα η οποία έχει ως στόχο την απόκτηση νέων γνώσεων χωρίς να στοχεύει σε κοινωνικοοικονομικά οφέλη. Από την άλλη η εφαρμοσμένη έρευνα έχει ως στόχο να επιλύσει τα προβλήματα αλλά με συγκεκριμένο σκοπό.

Άλλος διαχωρισμός της έρευνας είναι σε θεωρητική και εμπειρική. Η θεωρητική ασχολείται με την ανάπτυξη, την αναζήτηση και τον έλεγχο ιδεών με σκοπό να κατανοηθεί περισσότερο αυτό που ερευνείται. Η εμπειρική έρευνα ασχολείται με παρατηρήσεις και μετρήσεις για να ερευνήσουν το φαινόμενο.

Ακόμη, μπορεί να διακριθεί σε περιγραφική και επεξηγηματική. Η περιγραφική καταγράφει τα φαινόμενα, ενώ η επεξηγηματική αναζητά την σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε έννοιες και φαινόμενα για να μπορέσει να εξηγήσει τις όποιες σχέσεις υπάρχουν.

Επιπλέον, υπάρχει η διάκριση σε πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα. Η πρωτογενής έρευνα χρησιμοποιείται με σκοπό να συλλέξει στοιχεία για συγκεκριμένο σκοπό και χρονικό διάστημα. Η δευτερογενής έρευνα χρησιμοποιεί στοιχεία που έχει πάρει από άλλη έρευνα που έχει διεξαχθεί με την βέβαια γνώση των περιορισμών των ερευνών που χρησιμοποιούν.

Τέλος, ένας βασικός τρόπος ομαδοποίησης των ερευνών είναι σε ποσοτική και ποιοτική. Οι ποσοτικές έρευνες χωρίζονται σε πειραματικές και μη πειραματικές. Η διαφορά των δύο αυτών μεθόδων είναι η φύση των δεδομένων και ο τρόπος που συλλέγουν τα στοιχεία τους. Στην ποσοτική μέθοδο υπάρχει σειριακός τρόπος συλλογής των δεδομένων ο οποίος έχει καθοριστεί από τον ερευνητή με σκοπό να αναλυθούν και στην συνέχεια να παρουσιαστούν τα αποτελέσματά της και το συμπέρασμα. (Είδη έρευνας)

Αναλόγως με το τι πραγματικά θέλει να εξετάσει ο ερευνητής, επιλέγει και το κατάλληλο μέσο για τη διεξαγωγή της έρευνας του. Εάν έχει σκοπό να αναπτύξει μια θεωρία, τότε επιλέγει μια εθνογραφική έρευνα, θεμελιωμένη ή ποιοτική έρευνα. Σε περίπτωση που θέλει να κάνει μια έρευνα που αφορά το παρελθόν θα κάνει ποιοτική έρευνα. Ακόμη, μπορεί να επιλέξει να εξετάσει μια υπόθεση η οποία να απαιτεί μετρήσεις όπου σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιεί πείραμα, ερωτηματολόγιο και ποσοτική έρευνα. Εν τέλει, έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τη μεικτή έρευνα σε περίπτωση που θέλει να ερευνήσει δύο παράγοντες. (Μεθοδολογία έρευνας)

2. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

2.1 Ορισμός/ χαρακτηριστικά

Για την ποιοτική έρευνα υπάρχουν πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις. Είναι ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη του ορισμού της ποιοτικής έρευνας που προτείνεται από τους Denzin & Lincoln (1994,2000a,2005). Η ποιοτική έρευνα λοιπόν περιλαμβάνει μία ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση για τον κόσμο. Ο ερευνητής τοποθετείται στον κόσμο και τον μετατρέπει σε μια σειρά από αναπαραστάσεις συμπεριλαμβανομένων των συνεντεύξεων, σημειώσεων και φωτογραφιών μέσω ερμηνευτικών και υλικών. Εξετάζουν, δηλαδή, τα αντικείμενα τους και προσπαθούν να τα εξηγήσουν με βάση την ερμηνεία που δίνουν οι ίδιοι οι άνθρωποι. (Ισαρη, 2015)

Η ποιοτική έρευνα, για τον Creswell (1998), αποτελεί μια διαδικασία εξέτασης και κατανόησης η οποία βασίζεται σε συγκεκριμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και εξετάζουν ένα ατομικό ή κοινωνικό ζήτημα. Ο ερευνητής πραγματοποιεί τη μελέτη στο φυσικό της χώρο και δημιουργεί μια πολυσύνθετη εικόνα καθώς και περιγράφει τις θέσεις των πηγών του. (Σαμαρίδης, 2011)

Η ποιοτική έρευνα σύμφωνα με τον Merriam (2002), έχει ως σκοπό την κατανόηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από την αντίληψη των συμμετεχόντων. Ο ερευνητής αποτελεί το βασικό εργαλείο συλλογής και ανάλυσης δεδομένων όπου μέσα από την έρευνα που πραγματοποιεί καταλήγει σε πλούσιο περιγραφικό προϊόν . (Σαμαρίδης, 2011)

Οι Streubert και Carpenter αναφέρουν πέντε προσεγγίσεις της ποιοτικής έρευνας: τη φαινομενολογία, τη θεμελιωμένη θεωρία, την εθνογραφία, την ιστορία και την έρευνα δράσης. (Nieswiadomy R. M., 2013) Πιο αναλυτικά, υπάρχει η φαινομενολογική έρευνα η οποία στηρίζεται στις φιλοσοφικές αρχές της φαινομενολογίας και έχει επιρροές από τη φιλοσοφία και τον Edmund Husserl. Η φαινομενολογία υποστηρίζει ότι η πραγματικότητα είναι υποκειμενική, επομένως η αποτύπωση και η κατανόηση των φαινομένων οικοδομούνται μέσα από διαφορετικούς τρόπους που το κάθε άτομο τη βιώνει. Κεντρίζει το ενδιαφέρον της στην υποκειμενική εμπειρία των ατόμων που υπόκεινται σε έρευνα, για να καταλάβουν πώς σκέφτονται διάφορα πράγματα, τον τρόπο που περιγράφουν εμπειρίες τους και διάφορα άλλα φαινόμενα που έχουν ζήσει. Εκτός όμως από τα λεγόμενα του ατόμου που ερευνάται, επειδή υπάρχει και το κομμάτι της κατανόησης, εμπλέκεται άμεσα και ο ερευνητής. Το συμπέρασμα που θα βγάλει εξαρτάται και από την δική του κρίση, και πώς κατανόησε τα πράγματα και τη σκέψη του ερωτώμενου. Συνήθως οι πληροφορίες συλλέγονται μέσω συνεντεύξεων και υπάρχει πιθανότητα να συμπληρώνεται με ημερολόγια ή βιογραφίες. Παρότι έχει ως στόχο να καταλάβει την στάση των ερωτώμενων, εστιάζει και στην κατανόηση της ουσίας του φαινομένου. Όσο διαρκεί η συνέντευξη, ο ερευνητής προσπαθεί να κάνει τον ερωτώμενο, να θυμηθεί πράγματα και να ανακαλέσει στη μνήμη του εμπειρίες για να τις περιγράψει λεπτομερώς. Έπειτα, στην ανάλυση, ο ερευνητής ανατρέχει πολλές φορές στο υλικό που έχει συλλέξει. Κρατά σημειώσεις, δικές του σκέψεις, πιθανές ερμηνείες. Έπειτα, συγκεντρώνει τα πιο σημαντικά στοιχεία για την έρευνά του και διακρίνονται σε κατηγορίες. Η έκθεση που δημιουργείται στο τέλος της έρευνας είναι σε αφηγηματικό λόγο. Εμπεριέχει περιγραφές, ερμηνείες, βιβλιογραφία και περιγραφή των συμμετεχόντων, των μεθόδων και τη διαδικασία συλλογής υλικού. (Σαραφίδου, 2011)

Στη συνέχεια, υπάρχει η εθνογραφική έρευνα η οποία έχει προέλευση από την κοινωνιολογία και ξεκίνησε από τον 20^ο αιώνα. Οι ερευνητές πολλές φορές χρειάζεται να γίνουν μέλη της ομάδας που θέλουν να ερευνήσουν. Συνήθως γίνεται μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης και το υλικό που πρέπει να συγκεντρωθεί μαζεύεται μέσω συνεντεύξεων, εγγράφων, φωτογραφιών ή άλλου υλικού που έχουν στην κατοχή τους τα μέλη της ομάδας. Η εθνογραφία απαιτεί μεγάλη χρονική περίοδο μελέτης, ενεργό ρόλο του ερευνητή ο οποίος παίρνει διάφορους ρόλους, από τον απλό παρατηρητή έως μέλος της ομάδας. Πιο συχνά, παίρνει έναν ενδιάμεσο ρόλο, δηλαδή του συμμετέχοντος παρατηρητή ή του μέλους που παρατηρεί. Όποιο ρόλο και αν διαλέξει, χρειάζεται μακρόχρονη αλληλεπίδραση με τα μέλη της ομάδας για να μπορέσει ο ερευνητής να τους πλησιάσει και να καταγράψει τη ζωή τους,

χωρίς να παραβιάζει την ιδιωτικότητα τους. Η συλλογή του υλικού και η ανάλυση γίνονται την ίδια χρονική στιγμή, όσο ο ερευνητής βρίσκεται ακόμη στο πεδίο της έρευνας για να μπορούν να αλληλοτροφοδοτούνται οι πληροφορίες κατά την εξέλιξη της έρευνας. (Σαραφίδου, 2011)

Η έρευνα θεμελιωμένης θεωρίας ξεκίνησε από τους κοινωνιολόγους Barney Glaser και Anselm Strauss κατά την δεκαετία του 1960. Η θεωρία αυτή δημιουργείται από ένα σύνολο ποιοτικών εμπειρικών δεδομένων. Προσπαθεί να φτιάξει μια θεωρία που αναδύεται σταδιακά μέσα από διαδοχικές φάσεις συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Χρησιμοποιείται για να ερευνηθεί μια διαδικασία και να παραχθεί μια θεωρία που να την εξηγεί. Έχει ως στόχο την ανάπτυξη θεωρίας, θεωρεί πως δεν πρέπει να λαμβάνει υπόψη προηγούμενες θεωρίες για το θέμα μέχρι να ολοκληρωθεί η έρευνα. Είναι πολύ χρήσιμο είδος έρευνας όταν πρόκειται για νέες περιοχές όπου δεν έχουν αναπτυχθεί παλαιότερες θεωρίες, εφόσον δεν βασίζεται σε αυτές και δρα αυτόνομα. Η συλλογή δεδομένων γίνεται συνήθως με ημιδομημένες συνεντεύξεις αλλά υπάρχει περίπτωση να χρησιμοποιηθεί η άμεση παρατήρηση. Το υλικό που αναλύεται είναι τα κείμενα που προκύπτουν από τη μεταγραφή των συνεντεύξεων και τα κείμενα των σημειώσεων του ερευνητή. Οι σημειώσεις αναφέρονται σε αυτά που καταγράφει ο ερευνητής στο πεδίο, καθώς και στις ιδέες και υποθέσεις που δημιουργούνται κατά την ανάλυση. Σημαντικό ρόλο παίζουν και οι προσωπικές σημειώσεις. (Σαραφίδου, 2011)

Η μελέτη περίπτωσης είναι μια στρατηγική εμπειρική διερεύνηση για σπάνιες περιπτώσεις και φαινόμενα. Μελετά ένα σύγχρονο φαινόμενο στο πραγματικό πλαίσιο ανάπτυξής του, όταν τα όρια μεταξύ φαινομένου και πλαισίου δεν μπορούν εύκολα να διαχωριστούν. Ένα φαινόμενο πρέπει να διαθέτει κάποια ειδικά χαρακτηριστικά και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για να το χρησιμοποιήσει κάποιος ως μελέτη περίπτωσης. Η μελέτη περίπτωσης χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι η περίπτωση που μελετάται αποτελεί ένα μοναδικό φαινόμενο, μια κατάσταση που ξεχωρίζει για κάποιες ιδιαίτερες και ενίοτε δραματικές όψεις της. Μπορεί να αποτελεί μια ακραία περίπτωση η οποία αξίζει να μελετηθεί επειδή μπορεί να είναι αποκαλυπτική ή να είναι μια κατάσταση που δεν ήταν προηγουμένως προσβάσιμη στην επιστημονική προσέγγιση. Οι μελέτες περίπτωσης διακρίνονται σε τρεις τύπους: στις εγγενείς, στις εργαλειακές και στις συγκεντρωτικές. Και στο συγκεκριμένο είδος έρευνας ο ερευνητής μένει για αρκετό χρονικό διάστημα στο πεδίο για να μπορέσει να συλλέξει δεδομένα. Οι μελέτες είναι πιο έγκυρες εάν χρησιμοποιηθούν περισσότερες μέθοδοι και πηγές δεδομένων ώστε οι αδυναμίες της κάθε μεθόδου να

αντισταθμίζεται από τα δυνατά σημεία της άλλης. Έτσι γίνεται διασταύρωση πληροφοριών και έλεγχος από πολλές πλευρές. Συνήθως χρησιμοποιείται στις ιατρικές και νομικές επιστήμες αλλά τα τελευταία χρόνια συνηθίζεται να χρησιμοποιείται και στις κοινωνικές επιστήμες. (Σαραφίδου, 2011)

Η έρευνα-δράση, είναι εφαρμοσμένη έρευνα που στοχεύει στην επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένοι επαγγελματίες στην εργασία τους, μέσω δράσης την οποία αναλαμβάνουν οι ίδιοι. Δίνεται έμφαση στην καινοτομία και στην αξιολόγηση, αφού ο επαγγελματίας επιχειρεί να βελτιώσει την πρακτική του υιοθετώντας κριτική στάση. Βασίζεται σε ερωτήματα που αναδύονται από την καθημερινή πράξη στους επαγγελματικούς χώρους επιστημόνων και όχι από τους προβληματισμούς των αντίστοιχων επιστημών. Εμπλέκει τους επαγγελματίες ενός συγκεκριμένου εργασιακού πλαισίου στη διερεύνηση λύσεων και είναι συνήθως συμμετοχική. Ξεκίνησε από τον κοινωνικό ψυχολόγο Kurt Lewin την δεκαετία του 1930. Η έρευνα-δράση χαρακτηρίζεται από ευελιξία, με δυνατότητες προσαρμογής σε περιβάλλοντα με διαφορετικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες. Οι ερευνητικές μέθοδοι αλλάζουν βάσει αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Έχει συνεργατικό χαρακτήρα καθώς όλα τα μέλη της ομάδας αναλαμβάνουν ρόλο ερευνητή και αλληλεπιδρούν, βοηθά τους ερευνητές να αναπτύξουν μια κοινή γλώσσα και προωθεί το διάλογο όσον αφορά τις διαδικασίες του επαγγελματικού τους χώρου. Πολλές φορές χρειάζεται και ένας συντονιστής με γνώσεις και εμπειρίες για να βοηθήσει στην πορεία της έρευνας. (Σαραφίδου, 2011)

Σύμφωνα με τους Burns και Grove υπάρχουν οι εξής προσεγγίσεις στην ποιοτική έρευνα: η φαινομενολογική, η θεμελιωμένη θεωρία, η εθνογραφική, η φιλοσοφική αναζήτηση και η μεθοδολογία της κριτικής κοινωνικής θεωρίας. Οι Polit και Beck παρουσίασαν 11 ποιοτικούς ερευνητικούς τύπους: την εθνογραφία, την εθνο-επιστήμη, τη φαινομενολογία, την ερμηνευτική, την ηθολογία, την οικολογική ψυχολογία, τη θεμελιωμένη θεωρία, την εθνο-μεθοδολογία, τη σημειωτική, την ανάλυση λόγου καθώς και την ιστορική ανάλυση. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Στην ποιοτική έρευνα υπάρχουν κάποια βήματα που ακολουθούνται. Αρχικά, πρέπει να γίνει ο προσδιορισμός του φαινομένου ή του προβληματισμού. Ο ερευνητής πρώτα θα εστιάσει σε ένα γενικότερο θέμα για μελέτη, και στην πορεία θα περιοριστεί σε ένα κομμάτι του θέματος αυτού για να ξεκινήσει την συλλογή των στοιχείων του. Όσο ερευνά ένα θέμα, ίσως βρει αυτό που πραγματικά έχει ενδιαφέρον ή δεν έχει ερευνηθεί για να μπορέσει να

ασχοληθεί με αυτό. Άρα, πολλές φορές μπορεί να παραμένει στο πιο γενικό θέμα και έπειτα να ερευνησει το πιο ειδικό. (Nieswiadomy R. M., 2013)

2.2 Μέσα συλλογής δεδομένων

2.2.1 Συνέντευξη

Στο πλαίσιο μιας ποιοτικής έρευνας το βασικότερο εργαλείο παραγωγής της γνώσης αποτελεί η συνέντευξη (interview), η οποία είναι η πιο κοινή μέθοδος συλλογής δεδομένων κατά την οποία ο ερευνητής μέσω απευθείας συνομιλίας μελετά τις αντιδράσεις του υποκειμένου που λαμβάνει μέρος στην έρευνα του. Οι συνεντεύξεις βοηθούν στο να καταλάβουν οι ερευνητές και όσοι μετέπειτα διαβάσουν την έρευνα, τον τρόπο που σκέφτονται οι συμμετέχοντες και τις δικές τους σκέψεις και απόψεις. Η συνέντευξη έχει το θετικό πως κατευθύνονται οι ερωτήσεις ανάλογα με τη ροή της συζήτησης και δίνει βάση στην ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των δύο μερών. (Κεδράκα, Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης, 2008) Η ερευνητική συνέντευξη, είναι μια οργανωμένη σχέση λεκτικής επικοινωνίας ανάμεσα στον ερευνητή και το συμμετέχοντα στην έρευνα, με σκοπό τη συλλογή στοιχείων σχετικών με το αντικείμενο της έρευνας. Με την αλληλεπίδρασή τους θα καταλάβει ο ένας τον τρόπο που σκέφτεται ο άλλος για το θέμα το οποίο ερευνάται. Έχει να κάνει με τομείς που δεν μπορούν να παρατηρηθούν άμεσα όπως για παράδειγμα σκέψεις, αντιλήψεις, αξίες, προθέσεις και συναισθήματα. Έτσι, ο ερευνητής προσπαθεί να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη άποψη για το θέμα. (Σαραφίδου, 2011)

Η συνέντευξη είναι η μέθοδος η οποία έχει ως στόχο την οργάνωση μιας προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο μέρη, στην συγκεκριμένη περίπτωση του ερευνητή και του ερωτώμενου. Έχει πολλά όμοια χαρακτηριστικά με το ερωτηματολόγιο, διότι και στα δύο μέσα ο ερευνητής χρησιμοποιεί ερωτήσεις, οι οποίες έχουν δομηθεί πριν την έρευνα για να μπορέσουν να καλύψουν όλο το εύρος της έρευνας και των ερωτημάτων. (htt

Οι συνεντεύξεις που χρησιμοποιούνται είναι κατά βάση ημιδομημένες. Σύμφωνα με τη Donalek (2005), η συνέντευξη είναι ένα «κοινό ταξίδι» διότι ένας αρχάριος ερευνητής θα πρέπει να καθοδηγείται από κάποιον πιο έμπειρο σε συνεντεύξεις ερευνητή. Η μέθοδος της συνέντευξης διακρίνεται σε δομημένη συνέντευξη, στη συνέντευξη σε βάθος και στην ελεύθερη ή ημιδομημένη. (Κουλαξίζη, 2014) Ανακεφαλαιώνοντας, η συνέντευξη βρίσκεται στο κέντρο της ποιοτικής έρευνας και αφορά στην άμεση επικοινωνία μεταξύ ερευνητή και υποκειμένου. Η επαφή μεταξύ των δύο δεν είναι πάντα η ίδια σε όλες τις περιπτώσεις.

Λαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις αναλόγως της επιστημονικής παράδοσης όπου ανήκει ο ερευνητής. (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008)

Ανάλογα με το βαθμό δόμησης της συνέντευξης μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε τρία βασικά είδη:

Η δομημένη συνέντευξη η οποία βασίζεται σε ένα προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθενται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο στους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους όσο και ως προς τη σειρά με την οποία ακολουθεί η μια την άλλη. (Ιωσηφίδης, 2003) Η πλειοψηφία των ερωτήσεων είναι συνήθως κλειστές δηλαδή ο ερευνητής καθορίζει τις απαντήσεις τις οποίες πρέπει να επιλέξει ο συνεντευξιαζόμενος. Σε όλες τις συνεντεύξεις οι ερωτήσεις δίνονται με την ίδια σειρά και με την ίδια διατύπωση σε όλους. Δεν μπορούν να προστεθούν άλλες ερωτήσεις εκτός από αυτές που έχουν καθοριστεί ήδη. Η δομημένη συνέντευξη είναι σαν να δίνεται στον ερωτώμενο ένα ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώνει προφορικά. (htt)

Η ημιδομημένη συνέντευξη η οποία χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς τη σειρά και ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων. (Ιωσηφίδης, 2003) Αποτελεί ενδιάμεση μορφή ανάμεσα στη μη δομημένη και την δομημένη συνέντευξη. Μπορεί τα υπό διερεύνηση θέματα και το περιεχόμενο να είναι προκαθορισμένα, αλλά δεν είναι υποχρεωτικό να τηρηθεί η ίδια διατύπωση και η ίδια αλληλουχία στις ερωτήσεις. Το γεγονός ότι σε μια έρευνα επιλέγεται η ημιδομημένη ή η μη δομημένη μορφή συνέντευξης, η οποία θα δίνει στον ερωτώμενο την αίσθηση της συζήτησης, δεν σημαίνει ότι ο ερευνητής απαλλάσσεται από την υποχρέωση του λεπτομερούς και αυστηρού σχεδιασμού. (Σαραφίδου, 2011)

Το τρίτο είδος, η μη δομημένη συνέντευξη, χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θέματα πάνω στα οποία αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου. Κατά κύριο λόγο στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιούνται οι δύο τελευταίοι τύποι συνέντευξης διότι επιτρέπουν την άντληση πληροφορίας και δεδομένων σε βάθος. (Ιωσηφίδης, 2003) Πριν ξεκινήσει η συνέντευξη, ο ερευνητής παρουσιάζει περιληπτικά την σειρά των θεμάτων που θα συζητηθούν. Εδώ μπορούν να προστεθούν ερωτήσεις με βάση τις ανάγκες που θα προκύψουν κατά τη ροή της συζήτησης. Έτσι, η συνέντευξη μοιάζει με φυσική, καθημερινή συζήτηση. (htt) Η μη δομημένη συνέντευξη στοχεύει αποκλειστικά στην αυθόρμητη παραγωγή των ερωτήσεων

κατά τη φυσική ροή της αλληλεπίδρασης των δύο μερών. Τα μόνα στοιχεία που είναι προαποφασισμένα σε αυτού του είδους την συνέντευξη είναι ο σκοπός και η γενική θεματολογία ή και κάποια θέματα μικρότερης σημασίας που έχουν να κάνουν με το κύριο θέμα. Επίσης, έχουν σχετικά ανεπίσημο ύφος, ενώ τα δεδομένα παράγονται μέσω της αλληλεπίδρασης. (Σαραφίδου, 2011)

Η μη δομημένη συνέντευξη δίνει μεγάλη ευελιξία και προσπαθεί να παραγάγει όσο το δυνατόν περισσότερες και πιο ακριβείς πληροφορίες, σε όποια κατεύθυνση μοιάζει να είναι η καταλληλότερη, με βάση αυτό που αναδύεται κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Οι ερωτήσεις προσωποποιούνται και βαθιάνουν την επικοινωνία ανάμεσα στα δύο άτομα, εξασφαλίζοντας έτσι μεγαλύτερο αυθορμητισμό των απαντήσεων και προσαρμογή της συζήτησης στις ατομικές διαφορές και καταστάσεις, δηλαδή στο συγκεκριμένο μόνο πλαίσιο που αφορά κάθε αποκρινόμενο. Αυτό σημαίνει ότι οι πληροφορίες που παράγονται κατά τη διάρκεια της ελεύθερης συζήτησης, μπορεί να αγγίζουν διαφορετικά θέματα, ανάλογα βέβαια με το άτομο που γίνεται η συζήτηση. Για τον λόγο αυτό είναι πιθανόν τα άτομα να χρειαστεί να περάσουν περισσότερες φορές από τη διαδικασία της συνέντευξης επειδή κάθε συνέντευξη μπορεί να ανοίγει νέους ορίζοντες στις πληροφορίες που ήδη έχουν ληφθεί για το ζήτημα. (Σαραφίδου, 2011)

Αν και οι μη δομημένες συνεντεύξεις προσαρμόζονται εύκολα στην προσωπικότητα του κάθε ερωτώμενου, πολλές φορές, υπάρχει ο κίνδυνος να συλλεχθούν διαφορετικές πληροφορίες από τον κάθε έναν. Συνήθως αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα γιατί όσοι θέλουν να δουν σφαιρικά το θέμα, αυτό τους βοηθάει, καθώς έχουν πολλές διαφορετικές απόψεις και βλέπουν όλες τις γνώμες. Σίγουρα όμως, χρειάζεται περισσότερο χρόνο και εξαρτάται από τις ικανότητες του συνεντευκτή. Σε περίπτωση που οι συνεντευκτές είναι περισσότεροι, αυτό είναι πιο δύσκολο κομμάτι γιατί εμπλέκονται. Το θετικό στοιχείο που πρέπει να έχουν οι συνεντευκτές είναι να διευκολύνουν την αλληλεπίδραση, να εμβαθύνουν σε όσα λέγονται, να σχηματίζουν και να μορφοποιούν γρήγορα τις ερωτήσεις και να καθοδηγούν ομαλά τον ερωτώμενο για να εμβαθύνει περισσότερο στο θέμα. Όσοι συνεντευκτές δεν είναι έμπειροι, μπορεί να προσθέτουν μέσα στη συνέντευξη μεροληπτικές απόψεις και αυτό να φαίνεται στην επικοινωνία και στην πορεία της συνέντευξης. Ακόμη, υπάρχει δυσκολία στην ανάλυση και κωδικοποίηση της συνέντευξης και πολλές φορές λόγω των πολλών απαντήσεων που υπάρχουν να χρειάζεται να εμπλακούν περισσότεροι ερευνητές για τα αποτελέσματα. (Σαραφίδου, 2011)

Οι μη δομημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται και όταν ο ερευνητής δεν έχει προκαθορισμένες ιδέες για τα θέματα που μπορεί να περιλαμβάνουν οι συνεντεύξεις και επιθυμεί να διατηρήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ευελιξία ως προς την κατεύθυνση της συζήτησης. Επίσης, χρησιμοποιούνται όταν η έρευνα επικεντρώνεται στο νόημα που έχουν τα φαινόμενα για τους συμμετέχοντες και απαιτούνται προσωπικές ιστορικές αφηγήσεις, επομένως είναι σημαντικό οι ερωτήσεις να εξατομικεύονται, προκειμένου να εδραιωθεί η βαθύτερη δυνατή επικοινωνία μεταξύ των δύο μερών και να αυξηθεί η αμεσότητα. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο στις συνεντεύξεις έχει ο ερωτώμενος και πρέπει να αποκαλυφθούν στοιχεία του χαρακτήρα του και οι δικές του απόψεις. Ο βαθμός παρέμβασης του συνεντευκτή στη διαδικασία της συνέντευξης ποικίλλει, από τη μη κατευθυνόμενη, ελεύθερη ή σε βάθος συνέντευξη, που καθιερώθηκε στην ψυχοθεραπεία, έως την εστιασμένη συνέντευξη. Γενικά, οι μη δομημένες συνεντεύξεις χαρακτηρίζονται από ένα σχετικά ανεπίσημο ύφος που θυμίζει συζήτηση, από μια θεματοκεντρική, βιογραφική ή αφηγηματική προσέγγιση και την πεποίθηση ότι αυθεντικά δεδομένα παράγονται μέσω της διάδρασης. (Σαραφίδου, 2011)

Η μέθοδος της συνέντευξης, παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα, η γνώση των οποίων οδηγεί στη σωστή χρήση και αποφυγή εφαρμογής της σε περιπτώσεις που δεν ενδείκνυται. Μπορούν να αποσαφηνιστούν μερικές απαντήσεις, να προστεθούν ερωτήσεις ανάλογα με τις ανάγκες για να εμβαθύνει ο ερευνητής στο ζήτημα. (Κεδράκα, Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης, 2008)

Η συνέντευξη λοιπόν επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πολύπλοκες κοινωνικές διαδικασίες, στάσεις, αξίες και αντιλήψεις. Ακόμη, προϋποθέτει την άμεση σχέση μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου και μπορεί να οδηγήσει στη διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν καθοριστεί πιο πριν τροποποιώντας πολλές φορές ακόμη και το ίδιο το αρχικό ερευνητικό πλαίσιο. Τέλος, επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές και στάσεις δηλαδή να δει τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες των κοινωνικών υποκειμένων. (Ιωσηφίδης, 2003) Η συνέντευξη είναι από τις πιο συνηθισμένες τεχνικές συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. Το 90% των κοινωνικών ερευνών χρησιμοποιούν τις συνεντεύξεις για να μπορέσουν να κάνουν τη συλλογή των δεδομένων τους. (Κεδράκα, Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης, 2008)

Τα βήματα που ακολουθούνται για την διαδικασία της συνέντευξης είναι τα εξής:

- Η επιλογή των συμμετεχόντων
- Ο σχεδιασμός της συνέντευξης
- Η αρχική προσέγγιση του ερωτώμενου
- Η διεξαγωγή της συνέντευξης
- Η αντιμετώπιση δυσκολιών κι απρόβλεπτων καταστάσεων
- Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού και η ερμηνεία του (Κεδράκα, Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης, 2008)

Οι ερωτήσεις ή τα θέματα που πρόκειται να καλυφθούν κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε έξι είδη:

- Ερωτήσεις που αφορούν εμπειρίες και συμπεριφορές: Σε αυτήν την κατηγορία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η παράμετρος του χρόνου, να προσδιορίζεται δηλαδή αν αναφέρονται στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον
- Ερωτήσεις γνώμης ή αξιών: Στοχεύουν στην κατανόηση των αντιληπτικών και ερμηνευτικών διαδικασιών των ατόμων γύρω από τις αξίες τους. Είναι ερωτήσεις που έχουν να κάνουν με τις απόψεις του κάθε ατόμου.
- Ερωτήσεις που αφορούν συναισθήματα: Αυτές οι ερωτήσεις επιδιώκουν να προσδιορίσουν τις συναισθηματικές διαστάσεις που έχει το θέμα, δηλαδή το πώς αισθάνονται οι άνθρωποι σε σχέση με τις εμπειρίες τους ή τις σκέψεις τους για το θέμα.
  - Ερωτήσεις που αφορούν γνώσεις
  - Ερωτήσεις που αφορούν αισθητηριακές αντιλήψεις για ένα θέμα
  - Δημογραφικές ερωτήσεις: Πληροφορίες που έχουν να κάνουν με την ηλικία, την εκπαίδευση, το επάγγελμα και άλλα σχετικά χαρακτηριστικά. (Σαραφίδου, 2011)

2.2.2 Παρατήρηση

Ένας ακόμη τύπος συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα είναι η παρατήρηση και κυρίως η συμμετοχική παρατήρηση η οποία περιλαμβάνει την άμεση παρατήρηση και την καταγραφή των πληροφοριών και ζητά από τον ερευνητή να γίνει μέρος αυτής. Αναφορικά υπάρχει και η βιογραφική ανάλυση, η μελέτη περίπτωσης, η βιογραφική ανάλυση, η ανάλυση περιεχομένου και η έρευνα με τη βοήθεια ομάδων. (Ιωσηφίδης, 2003)

Η παρατήρηση είναι μια μέθοδος η οποία προσπαθεί να καταγράψει με συστηματικό τρόπο τις αντιδράσεις και συμπεριφορές των ατόμων στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Ο παρατηρητής προσπαθεί να κατανοήσει και να ερμηνεύσει όλα όσα παρατηρεί και όχι να επιβάλλει την άποψή του στα άτομα και τις ομάδες τις οποίες μελετά. Η παρατήρηση χρειάζεται ιδιαίτερες ικανότητες του ερευνητή και την αντικειμενική του άποψη και διατρέχει πολλούς μεθοδολογικούς κινδύνους σχετικά με την αξιοπιστία και εγκυρότητά της, καθώς πάντα παραμονεύει το θέμα της αμεροληψίας και αντικειμενικότητας κατά την καταγραφή των δεδομένων. (Κεδράκα, Μεθοδολογία παρατήρησης, 2008)

2.2.3 Μέθοδος εστίασης

Τέλος, η μέθοδος με τη χρήση ομάδας εστίασης αποτελεί μία από τις καλύτερες μεθόδους συγκριτικά με τις συνεντεύξεις καθώς είναι πιο οικονομική από άποψη χρόνου και συνίσταται σε μία ομάδα ατόμων, οι οποίοι συναντώνται και δέχονται ερωτήσεις σχετικά με συγκεκριμένο θέμα από κάποιον μεσολαβητή. Το μειονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι ίσως όλα τα άτομα να μην εκφράζουν τη γνώμη τους κι έτσι να μην υπάρχει ολοκληρωτική συμμετοχή. Οι ομάδες εστίασης δεν είναι μια ομαδική συζήτηση κατά την οποία οι συμμετέχοντες συζητούν μεταξύ τους για ένα συγκεκριμένο θέμα μέσα από μια διαδικασία αλληλεπίδρασης, δηλαδή μπορεί να αλληλεπιδρά μεταξύ του ερευνητή και των συμμετεχόντων αλλά κυρίως αλληλεπιδρά μεταξύ των μελών της ομάδας. (Wilkinson, 1998)

Τα δεδομένα τα οποία προκύπτουν μέσω αυτών των ομάδων φέρνουν τους ερευνητές αντιμέτωπους με τις ανθρώπινες αντιλήψεις, αντιθέσεις και εμπειριών των ερωτώμενων. (Wilkinson, 1998) Η χρήση αυτής της μεθόδου χρονολογείται από τη δεκαετία του 1940, όταν οι κοινωνικοί επιστήμονες άρχισαν να αμφισβητούν τις μεθόδους και την αποτελεσματικότητα αυτών και να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις απόψεις των ατόμων, μέσα από μη κατευθυντικές προσεγγίσεις. (Krueger, 1994) Κατά τα επόμενα χρόνια χρησιμοποιήθηκε σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους, ενώ το ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημών για τις ομάδες εστίασης ανανεώθηκε στα τέλη του 1980 και στις αρχές του 1990, όταν αναγνωρίστηκε ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μόνη της ως μια σημαντική πηγή δεδομένων. (Vaughn, 1996)

2.4 Πλεονεκτήματα/ μειονεκτήματα

Η ποιοτική έρευνα διαθέτει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα. Η ποιοτική έρευνα ξεχωρίζει διότι ερευνά με λεπτομέρεια, εμβαθύνει σε όλα τα θέματα και έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει στη διερεύνηση φαινομένων τα οποία δεν είχαν διερευνηθεί νωρίτερα. Ο ερευνητής είναι αντικειμενικός και κατανοεί τις αντιλήψεις των κοινωνικών αντικειμένων. (Ιωσηφίδης, 2003) Ωστόσο, πέραν των πλεονεκτημάτων υπάρχουν και αρκετά μειονεκτήματα. Αυτού του είδους η έρευνα αφορά συνήθως μικρά δείγματα και χαρακτηρίζεται από περιορισμένες δυνατότητες σύγκρισης και γενίκευσης. Ο ίδιος ο ερευνητής μπορεί να επηρεάσει τα χαρακτηριστικά του υπό μελέτη κοινωνικού φαινομένου και, τέλος, η έρευνα εξαρτάται αποκλειστικά από τις προσωπικές αντιλήψεις και τα επικοινωνιακά προσόντα του κάθε ερευνητή. (Καδδά)

3. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

3.1 Ορισμός/ χαρακτηριστικά

Η ποσοτική έρευνα προσπαθεί να εξηγήσει φαινόμενα με τη συλλογή αριθμητικών δεδομένων χρησιμοποιώντας στατιστικές και μαθηματικές μεθόδους. (Aliaga, 2000) Ακόμη, προσπαθεί να ελέγξει θεωρητικές υποθέσεις και εμπειρικές γενικεύσεις. (Κυριαζή, 2002) Οι ποσοτικές μέθοδοι βασίζονται σε στατιστικές συγκρίσεις, αριθμητικά στοιχεία στη μέτρηση εννοιών μέσω εργαλείων όπως το ερωτηματολόγιο προκειμένου να εξαγάγουν σχέσεις. Στόχος είναι να κατηγοριοποιηθούν αναλόγως με τα χαρακτηριστικά τους για να μπορέσουν να δημιουργήσουν στατιστικά μοντέλα, ώστε να ερμηνευθούν τα αποτελέσματά τους. Κατά κύριο λόγο ακολουθούν αυστηρό σχεδιασμό το οποίο σημαίνει πως ο ερευνητής έχει ήδη λάβει τις αποφάσεις του πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας. Βασικός στόχος των ποσοτικών ερευνών είναι ο έλεγχος εμπειρικά διατυπωμένων υποθέσεων, οι οποίες έχουν δημιουργηθεί παραγωγικά από ορισμένα θεωρητικά πλαίσια. (Κουλαξίζη, 2014) Η ποσοτική έρευνα είναι μια συστηματική προσέγγιση για τη διερεύνηση αριθμητικών δεδομένων και περιλαμβάνει μέτρηση ή καταγραφή ποσοτήτων. Μέσω μιας διαδικασίας μετασχηματισμού πληροφοριών που συλλέγονται ή παρατηρούνται, ο ερευνητής μπορεί συχνά να περιγράψει μια κατάσταση ή ένα γεγονός απαντώντας σε ερωτήσεις σχετικά με μια κατάσταση. (Parahoo, 2014)

3.2 Είδη/μέσα συλλογής δεδομένων

Η ποσοτική μέθοδος διακρίνεται σε τέσσερα είδη ανάλογα με το σκοπό της. Το πρώτο είδος, η ανάλυση περιεχομένου, έχει αυτή την ονομασία καθώς βασίζεται στην ανάλυση κειμένων όπου με συστηματικό τρόπο ποσοτικοποιεί και τοποθετεί το περιεχόμενο του κειμένου σε συγκεκριμένες κατηγορίες. (Παπαγεωργίου Γ.) Για το λόγο αυτό, οι κατηγορίες στις οποίες θα κωδικοποιηθεί το κείμενο της έρευνας θα πρέπει να είναι σαφείς, να εξυπηρετούν τους ερευνητικούς σκοπούς, να είναι αμοιβαία αποκλειόμενες, έτσι ώστε το υπό εξέταση κείμενο να μπορεί να κωδικοποιηθεί μονοσήμαντα και χωρίς τον κίνδυνο παρερμηνειών από τους ερευνητές και εξαντλητικές, δηλαδή το σύνολο των δεδομένων να ταιριάζει σε κάποια κατηγορία. Μέσω της κωδικοποίησης των πληροφοριών σε συγκεκριμένες κατηγορίες και της συλλογής της πληροφορίας κατ' αυτό τον τρόπο, η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει στον ερευνητή την εξέταση όχι μόνο του έκδηλου περιεχομένου των ερευνώμενων πληροφοριών, αλλά και του λανθάνοντος, αυτού, δηλαδή, που βρίσκεται «πίσω» από τις πρόδηλες πληροφορίες που κωδικοποιούνται. (Πουλακιδάκος)

Ένα ακόμη είδος ποσοτικής έρευνας αποτελεί η δευτερογενής έρευνα κατά την οποία οι πληροφορίες αντλούνται από ήδη υπάρχοντα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από στατιστικές υπηρεσίες, κρατικές υπηρεσίες, ιστορικές πηγές και πανεπιστήμια. (Γαιτάνος, 2016) Το βασικότερο πρακτικό πλεονέκτημα της μεθόδου βασίζεται στις δυνατότητες ανάλυσης υψηλής ποιότητας δεδομένων με το ελάχιστο οικονομικό κόστος, χρόνο και προσωπικό που απαιτείται για την οργάνωση και διεξαγωγή μιας ποσοτικής έρευνας. Η δευτερογενής ανάλυση, έκτος των πρακτικών πλεονεκτημάτων της, διακρίνεται και για τα ιδιαίτερα σημαντικά κοινωνικά της οφέλη. Με την εφαρμογή αυτής της μεθόδου δύναται να διερευνηθούν ερευνητικά ζητήματα, χωρίς να απαιτείται πρόσθετη συλλογή δεδομένων. (Καλογεράκη) Εκτός όμως από τα παραπάνω πλεονεκτήματα, διευκολύνει την ανάλυση των δεδομένων από μεγάλα δείγματα με πολλαπλές μεταβλητές, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα εφαρμογής εξελιγμένων πολυμεταβλητών αναλύσεων. (Moriarty, 1999) Αυτές οι νέες τεχνικές στατιστικής ανάλυσης μπορούν να εφαρμοστούν σε δεδομένα παλαιότερων ερευνών αυξάνοντας την κατανόηση ως προς τη διαμόρφωση σχέσεων, όπως αυτή προκύπτει από την επίδραση πολλαπλών παραγόντων. (Καλογεράκη)

Η πειραματική μέθοδος αποτελεί το τρίτο είδος της ποσοτικής έρευνας. Η πειραματική έρευνα στηρίζεται στο πείραμα, φυσικό ή τεχνικό, μέσω του οποίου ο

ερευνητής ελέγχει την υπόθεση. Ο ερευνητής ελέγχει τις μεταβλητές που τον ενδιαφέρουν και παρεμβαίνει άμεσα στο χειρισμό τους με σκοπό τη διερεύνηση αιτιωδών σχέσεων. Ακόμη, σε αυτό το είδος ελέγχεται αν μεταξύ δύο μεταβλητών υπάρχει συστηματική σχέση. Υπάρχουν δύο τρόποι να διεξαχθούν πειράματα. Ο πρώτος τρόπος είναι με μια πειραματική ομάδα και μια ομάδα ελέγχου. (Μιχαλόπουλος)

Το τέταρτο και τελευταίο είδος της ποσοτικής έρευνας αποτελεί η δειγματοληπτική μέθοδος. Κατά τη δειγματοληπτική μέθοδο, ο ερευνητής συλλέγει τα δεδομένα του μέσω ερωτηματολογίων. (Παπαγεωργίου Γ.)

Τα χαρακτηριστικά των ποσοτικών μεθόδων έρευνας είναι αρκετά. Κάποια από τα πιο σημαντικά είναι ότι έχουν σταθερή μορφή. Μπορούν να συνδέουν δύο ή περισσότερα χαρακτηριστικά σε πολλές περιπτώσεις. Επιπλέον, έχουν τη δυνατότητα να ερευνούν σε μεγάλο δείγμα και όχι σε μικρό όπως οι ποιοτικές έρευνες. Τέλος, όλα τα στοιχεία που συλλέγονται χρησιμοποιούνται για να βρεθούν γενικές τάσεις και να επαληθευτούν θεωρητικά ερωτήματα. (Παπαγεωργίου Γ.)

4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ - ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι Cassel και Symon διέκριναν κάποιες διαφορές μεταξύ ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων. Όπως φαίνεται στις ποσοτικές μεθόδους, τα δεδομένα εκφράζονται με αριθμούς, ενώ στις ποιοτικές κυριαρχεί η εξήγηση μη αριθμητικών στοιχείων, όπως κειμένων. Ακόμη, η ποσοτική έρευνα διακρίνεται για την αντικειμενικότητα διότι οι ερευνητές επιζητούν την ακριβή μέτρηση και ανάλυση των εννοιών με τη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων και μέσων συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, ενώ αντίθετα, στην ποιοτική έρευνα κυριαρχεί το υποκειμενικό στοιχείο, καθώς οι ερευνητές βασίζονται στις ανθρώπινες αντιλήψεις με τη χρήση συμμετοχικών παρατηρήσεων και συνεντεύξεων. Όσον αφορά στην ανάλυση των δεδομένων, η ποιοτική έρευνα δεν προσπαθεί να τα συμπυκνώσει σε περιλήψεις ή στατιστικά στοιχεία. Τέλος, τα ποσοτικά δεδομένα μπορούν να ελέγξουν υποθέσεις έχοντας γενικευτική ικανότητα χωρίς να εμπεριέχουν πολλές λεπτομέρειες σε αντίθεση με τα ποιοτικά δεδομένα που περιέχουν πολλές πληροφορίες που όμως δεν ενδείκνυνται για γενικεύσεις. (Σαμαρίδης, 2011)

Βέβαια, οι Bruce Biddle και Donald Anderson υποστηρίζουν ότι: « Δεν είναι κατάλληλο να συγκρίνουμε τη σχετική αποτελεσματικότητα αυτών των δύο προσεγγίσεων (της ποσοτικής και της ποιοτικής έρευνας) επειδή η κάθε μία έχει διαφορετικούς σκοπούς. Σε γενικές γραμμές, οι διαφορές αυτές εστιάζονται αφενός μεν στη δημιουργία βαθιών γνώσεων αφετέρου δε στην εξέταση των υποθέσεων. Αν και οι υποστηρικτές του ρόλου της ανακάλυψης (ποιοτικοί ερευνητές) επικρίνουν τις άνευ ενδιαφέροντος περιττές επαναλήψεις των υποστηρικτών του επιβεβαιωτικού ρόλου (ποσοτικών ερευνητών) και οι τελευταίοι εκφράζουν περιφρόνηση για τον απρόσεκτο υποκειμενισμό της έρευνας ανακάλυψης, οι δύο προσεγγίσεις έχουν συμπληρωματικούς στόχους και τις χρειαζόμαστε και τις δύο». Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι δεν μπορούμε να συγκρίνουμε δύο είδη έρευνας που αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς σκοπούς. (Ισαρη, 2015)

Τόσο η ποσοτική, όσο και η ποιοτική έρευνα ψάχνουν και απαντούν στις απαντήσεις που θέτουν οι ερευνητές με τα ερωτήματα. Οι απαντήσεις δίνονται μετά από την συλλογή και ανάλυση δεδομένων αφού εξαχθούν τα κατάλληλα αποτελέσματα. Γενικότερα, η μεθοδολογία που ακολουθείται στις έρευνες είναι όμοια, όμως η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο ειδών υπάρχει. Οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους είναι οι εξής πέντε: το γενικότερο πλαίσιο, το ερευνητικό αντικείμενο, τη μορφή των ερωτήσεων, την μορφή των δεδομένων που συλλέγονται και την ευελιξία στον σχεδιασμό.

Στην ποσοτική έρευνα, ο τρόπος που γίνεται η έρευνα είναι πρώτα να ερευνηθούν τα ζητούμενα. Από την άλλη, η ποιοτική έρευνα, επιμένει περισσότερο την εξήγηση, την ερμηνεία και την ανάλυση αυτού που μελετά. Την ποσοτική έρευνα αφορά η ποσοτικοποίηση της μεταβλητότητας, ενώ αντικείμενο της ποιοτικής έρευνας είναι και πάλι η μεταβλητότητα, όμως στο κομμάτι της ερμηνείας και της εξήγησης. Πιο συγκεκριμένα, η ποσοτική έρευνα διευρευνά ένα θέμα και θεωρείται προβλεπτική, ενώ η ποιοτική αναλύει και επεξηγεί το ζήτημα που ερευνά και θεωρείται περιγραφική.

Στο κομμάτι των ερωτήσεων, οι δύο έρευνες διαφέρουν ως προς τη μορφή των ερωτήσεων που χρησιμοποιούν. Η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιεί ερωτήσεις κλειστού τύπου, ενώ η ποιοτική ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Έτσι, η ποιοτική έρευνα έχει ένα θετικό, πως υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητών και συμμετεχόντων και η έρευνα καθίσταται πιο προσωπική. Οι ερωτήσεις είναι ανοιχτού τύπου οπότε οι συμμετέχοντες μπορούν να απαντήσουν πιο αναλυτικά και όχι τυποποιημένα όπως στην ποσοτική. Ο ερευνητής με τον ερωτώμενο έχουν ανοιχτό διάλογο μεταξύ τους και η συζήτηση διαμορφώνεται από την ροή.

Στην ποσοτική έρευνα, οι συμμετέχοντες απαντούν σε αυτά που τους δίνονται τυποποιημένα και τόσο οι ερωτήσεις, όσο και οι απαντήσεις είναι συγκεκριμένες. (Γαλάνης Π. , 2017)

Παλαιότερα, οι νοσηλευτές οι οποίοι πραγματοποιούσαν έρευνες έκαναν κυρίως ποσοτική έρευνα. Αυτό συνέβαινε διότι ήταν η παραδοσιακή επιστημονική προσέγγιση για αρκετές ειδικότητες ερευνητών. Κάποιοι θεωρούν ότι η ποιοτική έρευνα δεν είναι επιστημονική. Κάποιοι άλλοι πιστεύουν ότι η ποσοτική έρευνα είναι σκληροπυρηνική επιστήμη και ότι η ποιοτική έρευνα είναι πιο ήπια. Κάποιοι, πιο ουδέτεροι πιστεύουν ότι και οι δύο προσεγγίσεις είναι εξίσου επιστημονικές. Οι νοσηλευτές που διεξάγουν ποιοτικές έρευνες αυξήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, το 1985 η Madeleine Leininger ανέφερε ότι υπάρχουν 50 περίπου νοσηλευτές που ασχολούνται με την ποιοτική έρευνα. Σε μια περίπτωση που η έρευνα ασχολούνταν με ασθενείς που πάσχουν από χρόνιο πόνο, η ποσοτική και η ποιοτική έρευνα θα ερευνούσαν το θέμα από διαφορετική σκοπιά. Η ποσοτική έρευνα θα ασχολούνταν με την ένταση του πόνου που βιώνουν οι άνθρωποι και λύσεις για να μειωθεί. Από την άλλη, η ποιοτική έρευνα θα ασχολούνταν με το τι σημαίνει να ζει κανείς με χρόνιο πόνο. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Συχνή ερώτηση αποτελεί πόσο μεγάλο θα πρέπει να είναι το δείγμα. Αυτό όμως εξαρτάται επίσης από το αν η έρευνα θα έχει ποσοτικό ή ποιοτικό χαρακτήρα. Οπότε το είδος που θα χρησιμοποιηθεί καθορίζει σημαντικά και το δείγμα. Στις ποιοτικές μελέτες χρησιμοποιούν μικρότερα δείγματα, από ότι στις ποσοτικές. Οι ποιοτικές μελέτες χρησιμοποιούν μικρά δείγματα, και σε πολλές περιπτώσεις πολύ μικρότερα από 10. Αν όλα τα θέματα που αφορούν τους συμμετέχοντες αποκαλυφθούν και δεν μείνει κάποιο στοιχείο κρυφό, τότε η έρευνα θεωρείται πως ολοκληρώθηκε και σταματά. Οι ποσοτικές μελέτες από την άλλη, ψάχνουν μεγάλα δείγματα για να έχουν την δυνατότητα να αναφερθούν στον πληθυσμό του ενδιαφέροντος. Δεν υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι κανόνες που να καθορίζουν το μέγεθος που χρειάζεται στις ποσοτικές μελέτες. Κάποιοι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι η ομοιογένεια του πληθυσμού, ο βαθμός της ακρίβειας που επιθυμεί ο ερευνητής και ο τύπος της δειγματοληπτικής μεθόδου που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί. Εάν ένας πληθυσμός είναι πολύ ομοιογενής ή ίδιος, σε όλες τις μεταβλητές του εκτός από την μεταβλητή που μετράται, τότε ένα μικρό μέγεθος δείγματος θεωρείται επαρκές. Όμως, όταν ένας ερευνητής θέλει να είναι ακριβής στην γενίκευση των δεδομένων του δείγματος στον πληθυσμό, τότε θα πρέπει να επιλέξει ένα μεγάλο δείγμα για να εκπροσωπήσει με ακρίβεια τον πληθυσμό. Όταν χρησιμοποιείται η τυχαία δειγματοληψία,

τότε χρειάζονται πιο μικρά δείγματα από εκείνα της μη τυχαίας δειγματοληψίας. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Βάσει του Roscoe, σε περίπτωση που στην περιγραφική συμπεριφορική έρευνα η επιλογή του δείγματος είναι μικρότερη του 30, ή μεγαλύτερη του 500, μπορεί να δικαιολογηθεί. Ένα δείγμα που είναι περίπου στα 100, έχει τα προτερήματα του θεωρήματος του κεντρικού ορίου. Επαρκή θεωρούνται τα δείγματα που είναι περίπου 30. Μεγαλύτερα δείγματα συνήθως χρειάζονται και επιζητούνται όμως είναι ανάλογα με τον πληθυσμό. Ένα δείγμα των 100 ατόμων είναι σωστό ως προς τα αποτελέσματα για έναν πληθυσμό 1000 ατόμων, όμως για πληθυσμό 1.000.000 ατόμων είναι ανεπαρκές. Συνήθως χρησιμοποιείται δείγμα μεγαλύτερο από αυτό που χρειάζεται γιατί πρέπει να υπολογιστεί και η πιθανότητα άρνησης απάντησης ή εγκατάλειψης της έρευνας. Ακόμη, πρέπει από την αρχή της έρευνας να καθορίζεται το ελάχιστο μέγεθος δείγματος. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Η ανάλυση της ισχύος είναι μια διαδικασία που γίνεται να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό του απαιτούμενου δείγματος μιας ερευνητικής μελέτης. Οι ερευνητές θέλουν να έχουν ένα μεγάλο εύρος και αριθμό δείγματος για να μπορούν να καθορίσουν τις διαφορές ανάμεσα στις ομάδες. Αυτή η διαδικασία είναι σημαντική στις πειραματικές μελέτες. Σε αρκετές νοσηλευτικές έρευνες υπάρχει μικρό δείγμα. Άρα, οι γενικεύσεις των ευρημάτων στο σύνολο του πληθυσμού δεν γίνεται να πραγματοποιηθούν με μεγάλο βαθμό αυτοπεποίθησης. Τα μικρά δείγματα δείχνουν την ανάγκη να αναπαράγονται οι μελέτες. Σε περίπτωση που άλλοι ερευνητές βρουν περίπου τα ίδια αποτελέσματα μελετώντας το ίδιο θέμα, τότε οι γενικεύσεις σε άλλους πληθυσμούς θα ήταν περισσότερο κατάλληλες. (Nieswiadomy R. M., 2013)

5. ΜΕΙΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η εφαρμογή μεικτών μεθόδων έρευνας, όπου υπάρχει συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων, γίνεται όλο και πιο αναγνωρίσιμη και αξιόπιστη, καθώς δύναται να κεφαλαιοποιεί τα πλεονεκτήματα των ποιοτικών και ποσοτικών μελετών. Για τον Denzin, ο σκοπός της χρήσης μεικτών μεθόδων είναι η επιβεβαίωση. Εάν μια ερευνητική υπόθεση γίνει αποδεκτή μετά από συνδυασμό μεθοδολογιών, επιτυγχάνεται ένα επίπεδο αξιοπιστίας που δεν θα ήταν εφικτό με χρήση μιας μόνο μεθόδου. Έτσι τα πλεονεκτήματα της μιας μεθόδου

αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα της άλλης και ο συνδυασμός των δυο μεθόδων επιβεβαιώνουν το αποτέλεσμα που προκύπτει από τα δεδομένα. (Τζιαφέρη, 2014)

6. ΤΡΙΓΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

Τριγωνοποίηση ονομάζεται η ερευνητική μεθοδολογία η οποία χρησιμοποιείται για να εξετασθεί ένα φαινόμενο, μέσα από διαφορετικές πηγές δεδομένων, με τη συνεργασία πολλών ερευνητών, καθώς και πάνω από μια μεθόδους είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό κι έτσι έχουμε πολλαπλή τριγωνοποίηση. Καταγράφονται πέντε τύποι τριγωνοποίησης. (Τζιαφέρη, 2014)

6.1 Τύποι τριγωνοποίησης

Ο πρώτος τύπος τριγωνοποίησης είναι η μεθοδολογική τριγωνοποίηση. Επειδή η ποιοτικές και ποσοτικές μέθοδοι παράγουν διαφορετικά είδη γνώσης, ο συνδυασμός των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή δεδομένων συμβάλλει στη διαμόρφωση μοναδικής γνώσης στη μελέτη που πραγματοποιείται. Οι ποσοτικές μέθοδοι παρέχουν πληροφορίες και περιγραφικά αποτελέσματα που αναφέρονται στο δείγμα που μελετάται, ενώ οι ποιοτικές μέθοδοι περιγράφουν διαδικασίες. Ο συνδυασμός των δύο μεθόδων μπορούν να παράξουν πληροφορίες οι οποίες αφορούν τη συνολική αξιοπιστία της μελέτης. Σύμφωνα με τους Cook & Reichardt οι ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι τείνουν να διευκρινίζουν, να διευρύνουν και να διεγείρουν η μία την άλλη. Υπάρχουν δύο είδη μεθοδολογικής τριγωνοποίησης: η εντός της μεθόδου και η μεταξύ των μεθόδων. (Τζιαφέρη, 2014)

Ο δεύτερος τύπος είναι η τριγωνοποίηση με χρήση πολλαπλών πηγών δεδομένων όπου μπορούν να παρέχουν πολλές και διαφορετικές απόψεις πάνω σε ένα θέμα συμβάλλοντας έτσι στην εγκυρότητα. Ο Denzin περιέγραψε τρεις τύπους, βασιζόμενους σε πηγές δεδομένων. Στον πρώτο τύπο τα δεδομένα συλλέγονται από ομάδες ή άτομα και τα δεδομένα από μια πηγή χρησιμοποιούνται για να επιβεβαιώσουν ή να ισχυροποιήσουν τα δεδομένα. Η συλλογή δεδομένων που αναφέρεται στο χρόνο επαναλαμβάνεται για τον έλεγχο συμπτώσεων που αποσκοπούν στην καταγραφή αλλαγών με το πέρασμα του χρόνου. Τέλος, τα δεδομένα χώρου από διαφορετικές τοποθεσίες αναλύονται για να ελέγξουν τη συνάφεια μεταξύ αυτών. (Τζιαφέρη, 2014)

Επόμενος τύπος είναι η τριγωνοποίηση μέσω ανάλυσης δεδομένων. Οι Knafl & Breitmayer πιστεύουν ότι τα δεδομένα από διαφορετικές μεθόδους και πηγές μπορούν να αναλυθούν σε διαφορετικά επίπεδα και ενότητες. Ακόμη, θεωρούν ότι κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση της έρευνας. Ο Mitchell πιστεύει ότι χωρίς κοινή μονάδα ανάλυσης για την καθοδήγηση της μελέτης και της συλλογής δεδομένων για να διεξαχθεί η μελέτη, δεν μπορεί να υπάρξει εγκυρότητα μεταξύ των μεθόδων. (Τζιαφέρη, 2014)

Ο τρίτος τύπος αφορά τους ερευνητές και συγκεκριμένα τη χρήση δύο ή περισσότερων ερευνητών για την εξέταση των δεδομένων. Συνήθως παρατηρείται όταν διαφορετικά ενδιαφέροντα και θεωρητικές προσεγγίσεις που προέρχονται από διαφορετικά μέλη της ερευνητικής ομάδας χρησιμοποιούνται στην ανάλυση. Ο σκοπός της χρήσης είναι η αποφυγή δημιουργίας σφάλματος μεροληψίας ενός μόνο ερευνητή. (Τζιαφέρη, 2014)

Τελευταίος τύπος είναι η θεωρητική τριγωνοποίηση. Ο Denzin την όρισε ως την αξιολόγηση της ωφέλειας ή της ισχύος ανταγωνιζόμενων θεωριών που προσπαθούν να εξηγήσουν ένα φαινόμενο. Με αυτόν τον τρόπο, μια υπόθεση μπορεί να γίνει περισσότερο αποδεκτή εάν δοκιμαστεί έναντι μιας ανταγωνιστικής θεωρίας. (Τζιαφέρη, 2014)

Στην πράξη σπάνια χρησιμοποιείται μόνο ένας τύπος από τους τέσσερις προαναφερθέντες στο σχεδιασμό μιας μελέτης. Η χρήση παραπάνω του ενός τύπου ονομάζεται πολλαπλή τριγωνοποίηση. Η τριγωνοποίηση περιγράφει στο ίδιο ερευνητικό σχέδιο συνδυασμό περισσότερων από τριγωνοποίησης (δεδομένα, ερευνητές, θεωρίες και μέθοδοι). Ο λόγος που χρησιμοποιείται συνδυασμός τύπων είναι ότι θα αυξηθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας. (Τζιαφέρη, 2014)

6.2 Πλεονεκτήματα τριγωνοποίησης

Η πολλαπλή τριγωνοποίηση βοηθά στην εξήγηση φαινομένων και προασπίζει έναντι προκατειλημμένων απόψεων, αποτέλεσμα των οποίων είναι η αύξηση των γνώσεων μέσω μιας διαδικασίας επιβεβαίωσης και ανάπτυξης νέων θεωριών. Ο Jick αναφέρει σε διάφορες συζητήσεις του ότι η τριγωνοποίηση μπορεί να αναπτύξει τη δημιουργικότητα και τους νέους τρόπους ερμηνείας ενός φαινομένου σε αντίθεση με ήδη καθιερωμένες μεθόδους. Τέλος, μπορεί να δώσει την ευκαιρία στον ερευνητή να αναγνωρίσει τις αδυναμίες και την ανάγκη να προσθέσει κάτι στην έρευνά του. (Τζιαφέρη, 2014)

Οι Polit και Beck (2008), όρισαν με την ευρεία έννοια τη νοσηλευτική έρευνα ως «τη συστηματική έρευνα που σχεδιάστηκε με σκοπό την ανάπτυξη της γνώσης σχετικά με σημαντικά θέματα του νοσηλευτικού επαγγέλματος, όπως η νοσηλευτική πρακτική, η εκπαίδευση, η διοίκηση και η πληροφορική». (Polit & Beck, 2008) Είναι σημαντικό επομένως να κατανοηθεί η σπουδαιότητα των ερευνών που διεξάγονται και με την πάροδο των χρόνων συμβάλλουν στην ανάπτυξη διαφόρων κλάδων, συμπεριλαμβανομένου και αυτού της νοσηλευτικής, και ειδικότερα στην περιγραφή, πρόβλεψη, βελτίωση και εξήγηση ορισμένων τύπων γνώσεων.

Τα είδη της έρευνας διαφέρουν ανάλογα με τις διάφορες ετυμολογικές υποθέσεις, σχετικά με την φύση της γνώσης και το πώς αυτή μπορεί να αποκτηθεί. Σε γενικότερα πλαίσια λοιπόν, η έρευνα διακρίνεται σε δύο είδη, την ποιοτική, η οποία έχει ρόλο ανακάλυψης και την ποσοτική, που ο ρόλος της είναι επιβεβαιωτικός. Η ποιοτική έρευνα είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται για την ανακάλυψη θεμάτων, αλλά και σχέσεων σε επίπεδο ατομικών περιπτώσεων, ενώ η ποσοτική έρευνα για την πιστοποίηση της εγκυρότητας αυτών των θεμάτων και σχέσεων σε δείγματα και πληθυσμούς. Παρόλα αυτά, η σύγκριση της αποτελεσματικότητας των δύο αυτών ειδών είναι άσκοπη, καθώς η κάθε μια έχει διαφορετικούς σκοπούς.

Αναφορικά με τις μεθόδους συλλογής δεδομένων, στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μέθοδος του ερωτηματολογίου, που ανήκει στο κομμάτι της ποσοτικής έρευνας κυριότερα, αλλά και της ποιοτικής και αναλύονται όλα τα χαρακτηριστικά του, δίνεται ο ορισμός του, οι τύποι ερωτηματολογίων και ερωτήσεων καθώς και ο οδηγός κατασκευής ενός πετυχημένου ερωτηματολογίου.

7. ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

7.1 Η έννοια του ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο ορίζεται ως ένα έντυπο που περιέχει μια σειρά δομημένων ερωτήσεων, παρουσιάζόμενες με μια συγκεκριμένη σειρά, τις οποίες ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει γραπτώς (Ζαφειρίου, 2003). Είναι δηλαδή, έγγραφα τα οποία απευθύνουν τις ίδιες ερωτήσεις σε όλα τα άτομα, τα οποία απαρτίζουν ένα δείγμα (εάν το δείγμα χωρίζεται σε υποομάδες, τότε οι ερωτήσεις που απευθύνονται στις υποομάδες αυτές, είναι πιθανόν να

διαφέρουν). (Τσορτανίδου, 2016) Η δυνατότητα συλλογής πολλών τυποποιημένων πληροφοριών από μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες, η άμεση κωδικοποίηση και η αξιοποίηση πολλαπλών τεχνικών στατιστικής ανάλυσης των στοιχείων κάνουν το ερωτηματολόγιο το πιο κατάλληλο μέσο συλλογής δεδομένων στις ποσοτικές έρευνες. (Σαραφίδου, 2011)

Το ερωτηματολόγιο είναι το μέσον επικοινωνίας μεταξύ του ερευνητή και των ερωτώμενων, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, αναλόγως της μεθόδου συλλογής δεδομένων που προτιμάται. (Λαγουμιντζής, 2015) Τα ερωτηματολόγια συνήθως χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση των γνωστικών επιπέδων, των απόψεων, των χαρακτήρων, των πεποιθήσεων, των ιδεών, των συναισθημάτων και των αντιλήψεων, και για τη συλλογή πραγματικών πληροφοριών από τους ερωτώμενους. Βέβαια, η εγκυρότητα των αποκτηθέντων δεδομένων, εξαρτάται από την προθυμία των ερωτηθέντων, ή από την ικανότητά τους να παρέχουν ακριβείς πληροφορίες. (Nieswiadomy, 2008)

Ως ένα από τα επικρατέστερα και προτιμώμενα μέσα συλλογής δεδομένων, είναι δυνατόν να χρησιμοποιείται σε ποιοτικές, αλλά κυρίως σε ποσοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις, που βασίζονται σε δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγιο, ώστε να προσφέρει τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσεγγίσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού για τον έλεγχο συγκεκριμένων υποθέσεων ή ερωτημάτων. Για έγκυρα και επιστημονικά αποτελέσματα είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί συλλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος πληθυσμού, αλλά και διαμόρφωση ενός κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου. (Κορρες, 2013)

Η πιο συνηθισμένη χρήση του ερωτηματολογίου είναι η ταχυδρομική αποστολή του ή να το δίνει ο ερευνητής στους ερωτώμενους για να το συμπληρώσουν. Στην ουσία είναι ένα έντυπο το οποίο έχει σαφή δομή, δομημένες ερωτήσεις και απαντήσεις. Ο ερωτώμενος πρέπει να το διαβάσει και να απαντήσει με γραπτό τρόπο. Οι οδηγίες και όλες οι παρατηρήσεις δίνονται γραπτά και ο ερευνητής δεν μπορεί να επέμβει για διευκρινίσεις. Είναι στο χέρι του ερωτώμενου να διαβάσει, να κατανοήσει και να απαντήσει στις ερωτήσεις. Όμως, σε περίπτωση που ο ερευνητής είναι παρών μπορεί να δώσει όσες διευκρινίσεις χρειαστούν. Όπως και να έχει όμως το ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι σωστά δομημένο και με σωστές οδηγίες. ([htt](#))

Συμπεραίνουμε επομένως, ότι το ερωτηματολόγιο είναι το συνηθέστερο μέσο συλλογής δεδομένων στις ποσοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις, το οποίο στη συνέχεια θα αναλυθεί μέσα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων. Προκειμένου όμως, η έρευνα

να φέρει έγκυρα αποτελέσματα που σχετίζονται με το μελετώμενο θέμα, το ερωτηματολόγιο ενδείκνυται να περιλαμβάνει ερωτήσεις οι οποίες συνδέονται με τους στόχους της έρευνας καθώς και τα απαραίτητα δειγματοληπτικά χαρακτηριστικά. Η κατάρτιση, δηλαδή του ερωτηματολογίου έχει καθοριστικό ρόλο για την επιτυχία μιας στατιστικής έρευνας. (Κορρες, 2013) Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο: «καμία στατιστική έρευνα δεν μπορεί να είναι καλύτερη από το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε σ' αυτή», υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι ακόμη και αν εφαρμοστεί αποτελεσματικό πλάνο δειγματοληψίας ή η ενδεδειγμένη ανάλυση στοιχείων στην έρευνα, είναι αδύνατον να εξαχθούν σωστά συμπεράσματα από ένα ακατάλληλο ερωτηματολόγιο με ασαφείς ερωτήσεις. (Παρασκευόπουλος, 1993)

Οι ερωτήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ένα ερωτηματολόγιο διακρίνονται σε δύο είδη: στις ανοιχτές ερωτήσεις και στις κλειστές ερωτήσεις.

Στις ανοιχτές ερωτήσεις όσοι συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο μπορούν να απαντήσουν όπως νομίζουν, με την απάντηση που επιθυμούν. Το προτέρημα των ανοιχτών ερωτήσεων είναι ότι δίνουν τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να εκφράζεται ελεύθερα. Από την άλλη, το αρνητικό είναι ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία των απαντήσεων και ο κάθε ερωτώμενος δίνει διαφορετική απάντηση. Αυτό δυσχεραίνει την κωδικοποίηση και ανάλυση των δεδομένων.

Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου οι απαντήσεις είναι ήδη προκαθορισμένες από τον ερευνητή. Οι προκαθορισμένες απαντήσεις ποικίλουν και μπορεί οι απαντήσεις τους να είναι η επιλογή ανάμεσα στο «ναι» και στο «όχι» ή να έχουν πολλές διαφορετικές, εναλλακτικές απαντήσεις. Ακόμη, είναι δυνατόν οι απαντήσεις να έχουν διαβάθμιση με ανιούσα ή κατιούσα διάταξη ή και πολλαπλές επιλογές. Επειδή ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός και έχει στο μυαλό του διαφορετική απάντηση, είναι δύσκολο να βρει την απάντηση που θέλει να δώσει στις ήδη προκαθορισμένες απαντήσεις, γι' αυτό και πολλές φορές ο ερευνητής βάζει την απάντηση «άλλο» με ένα κενό δίπλα, ώστε ο ερωτώμενος να συμπληρώσει την απάντηση που θέλει. (htt)

7.1.1. Σχεδιασμός και εμφάνιση ερωτηματολογίου

Ο καλός σχεδιασμός του ερωτηματολογίου αποτελεί τη σωστή βάση για μια πετυχημένη έρευνα. (Δημόπουλος) Ο προσδιορισμός και εξειδίκευση του στόχου της έρευνας, η επιλογή της μεθόδου συλλογής δεδομένων, καθώς και η κατανόηση των χαρακτηριστικών του πληθυσμού είναι οι πρωταρχικές ενέργειες για την κατασκευή του ερωτηματολογίου. Αρχικά, το ερωτηματολόγιο πρέπει να διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε οι ερωτήσεις να είναι εύκολα αντιληπτές για τον ερωτώμενο και να απαντά με ακρίβεια, ταχύτητα και σαφήνεια. Οφείλει να ανταποκρίνεται στην επικαιρότητα και οι επιθυμητές πληροφορίες να διατίθενται εύκολα από τον ερωτώμενο. Η συντομία είναι απαραίτητη, ώστε να αποφεύγεται η άρνηση, η καταπόνηση και η προχειρότητα στις απαντήσεις των ερωτώμενων, που οδηγούν σε αναξιόπιστες απαντήσεις. Τέλος, η γενική εικόνα του ερωτηματολογίου και η διατύπωση των ερωτήσεων πρέπει να προδιαθέτει ευνοϊκά τον ερωτώμενο, παρά την υποχρέωσή του να απαντήσει. (Μενεξές, 2009)

Σχετικά με την εμφάνιση του ερωτηματολογίου, είναι απαραίτητο να υπάρχει στην αρχή της πρώτης σελίδας ο τίτλος της έρευνας, ο φορέας που την πραγματοποιεί και η διεύθυνσή του. Εάν είναι εφικτό, να αναφέρεται η νομική διάταξη που νομιμοποιεί την έρευνα, αλλά και η ρητή δήλωση ότι οι ατομικές πληροφορίες δίνονται εμπιστευτικά και δεν θα δημοσιευθούν, παρά μόνο με την μορφή συγκεντρωτικών πινάκων. Θα πρέπει επίσης, να αναφέρεται η ημερομηνία αποστολής και η ημερομηνία μέχρι την οποία αναμένεται η απάντηση. Εν κατακλείδι, οι ερωτήσεις οφείλουν να είναι διατεταγμένες με μια λογική σειρά και να χωρίζονται σε ομοιογενείς ομάδες. Οι ερωτήσεις που αφορούν στην ταυτότητα του ερωτώμενου, όπως φύλο, ηλικία και επίπεδο μόρφωσης συνήθως τοποθετούνται στο τέλος του ερωτηματολογίου. (Μενεξές, 2009)

Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου βασίζεται στα ερευνητικά ερωτήματα και, συνεπώς η προετοιμασία της κατασκευής του περιλαμβάνει κάποια βήματα. Τα βήματα αυτά είναι τα εξής:

- Η καταγραφή των μεταβλητών που υπεισέρχονται στους σκοπούς και στις υποθέσεις της έρευνας
- Η καταγραφή των λειτουργικών ορισμών και η επιλογή ή κατασκευή των εργαλείων μέτρησης στάσεων, απόψεων, γνώσεων και συμπεριφορών
- Η καταγραφή πρόσθετων μεταβλητών, με αναφορά στο πλάνο ανάλυσης των δεδομένων, όπως για παράδειγμα κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία για τη στατιστική περιγραφή του δείγματος.

Η έκταση του ερωτηματολογίου και η εμφάνισή του παίζουν σημαντικό ρόλο στη διάθεση των ατόμων να αποκριθούν με πληρότητα και ειλικρίνεια. Το ερωτηματολόγιο πρέπει να δείχνει εύκολο στη συμπλήρωση και να είναι έτσι διαμορφωμένη η δομή του που να παρακινεί για συνεργασία. Η σαφήνεια και απλότητα τόσο των ερωτήσεων όσο και των οδηγιών συμπλήρωσης έχουν καθοριστική σημασία, όπως και η σειρά εμφάνισης των ερωτήσεων και η οργάνωσή τους μέσα στο ερωτηματολόγιο. Οι αρχικές ερωτήσεις πρέπει να ανακινούν το ενδιαφέρον του ερωτώμενου, δίνοντας του την αίσθηση ότι η έρευνα τον αφορά, ενώ ερωτήσεις πιο απαιτητικές θα είναι καλό να μπαίνουν στη μέση περίπου του ερωτηματολογίου. Ένα άλλο βοηθητικό βήμα είναι να ομαδοποιούνται ερωτήσεις σε θεματικές ενότητες και να αριθμούνται. Τελειώνοντας το ερωτηματολόγιο, θα πρέπει να υπενθυμίζεται να απαντηθούν τυχόν μη απαντημένες ερωτήσεις, ενώ θα πρέπει να τελειώνει ευγενικά, ευχαριστώντας για τη συμμετοχή και προσφέροντας στους ερωτώμενους τη δυνατότητα επικοινωνίας με τον ερευνητή. (Σαραφίδου, 2011)

Η εξασφάλιση της συνεργασίας των ατόμων εξαρτάται κατά πολύ από τον τρόπο που θα ζητηθεί. Μπορεί να ζητηθεί προσωπικά από τον ερευνητή που δίνει το ερωτηματολόγιο, είτε μέσω της συνοδευτικής επιστολής που χορηγείται όταν το ερωτηματολόγιο γίνεται μέσω ταχυδρομικής ή ηλεκτρονικής οδού. Το αίτημα του ερευνητή στα άτομα για να συμμετάσχουν πρέπει να είναι προσεκτικό, να αντιλαμβάνεται σε ποιους απευθύνεται, να αναφέρεται στο σκοπό της έρευνας, και να τονίζει την σημαντικότητα της συμμετοχής. Θα πρέπει να διαβεβαιώνει όσους πρόκειται να συμμετάσχουν ότι θα τηρηθούν οι κανόνες δεοντολογίας και τα μέτρα εξασφάλισης της ανωνυμίας, να δώσει στοιχεία για το φορέα διεξαγωγής της έρευνας και για τις πηγές χρηματοδότησης. Τέλος, πρέπει ο ερευνητής να

εγγυηθεί τη δυνατότητα μελλοντικής πρόσβασης στα αποτελέσματα της έρευνας. (Σαραφίδου, 2011)

Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει και τις αποφάσεις του ερευνητή για τη μορφή των ερωτήσεων, δηλαδή αν θα είναι κλειστές ή ανοιχτές. Σε ότι αφορά τη διατύπωση ερωτήσεων, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνονται και να δίνονται συμπληρωματικές επεξηγηματικές οδηγίες για τη συμπλήρωσή του για να μην χρειάζεται πολύ σκέψη εκ μέρους των συμμετεχόντων. Ένα καλά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο έχει απλή γλώσσα, σαφήνεια, σύντομες ερωτήσεις με απλή δομή, και δεν έχει διφορούμενες ερωτήσεις ή διπλή άρνηση. Πρέπει να αποφεύγονται ερωτήσεις που προϋποθέτουν γνώσεις που μπορεί να μην έχουν όλοι οι ερωτώμενοι και όροι που μπορεί να έχουν διαφορετική σημασία για διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Όταν οι ερωτήσεις που υπάρχουν απαιτούν ενεργοποίηση της μνήμης, πρέπει να αναφέρεται αναλυτικά το πλαίσιο αναφοράς, για να είναι πιο εύκολο να θυμηθεί ο συμμετέχων. Γενικότερα, ερωτήσεις που βασίζονται στη μνήμη, καλό είναι να αποφεύγονται. Πρέπει να υπάρχει προσοχή σε ερωτήσεις που αναφέρονται σε ευαίσθητα θέματα. Η διατύπωση πρέπει να είναι διακριτική και όταν οι ερωτήσεις αφορούν συναισθήματα, να απευθύνονται προσωπικά. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό η διατύπωση των ερωτήσεων να μην καθοδηγεί έμμεσα τις απαντήσεις. (Σαραφίδου, 2011)

Το ερωτηματολόγιο μπορεί να συμπληρωθεί από τον ερωτώμενο σε ατομικό ή ομαδικό πλαίσιο, αλλά και από τον ερευνητή, σε προσωπική ή τηλεφωνική επικοινωνία με τον ερωτώμενο. Όταν το ερωτηματολόγιο δεν είναι αυτοσυμπληρούμενο, αλλά η συμπλήρωση γίνεται από τον ερευνητή, η συλλογή πληροφοριών έχει το χαρακτήρα δομημένης συνέντευξης, όπου οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες. Το αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο συνήθως αποστέλλεται ταχυδρομικά, με μια συνοδευτική επιστολή που αναφέρει τους σκοπούς της έρευνας, τη σημασία της συμμετοχής και εγγυάται τη διασφάλιση της ανωνυμίας. Παρά το γεγονός ότι αυτός ο τρόπος προσφέρει, με χαμηλό κόστος τη δυνατότητα κάλυψης μεγάλου αριθμού ατόμων και μάλιστα διεσπαρμένων σε μεγάλη γεωγραφική έκταση, το ποσοστό των ερωτηματολογίων που δεν επιστρέφονται είναι πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό των αρνήσεων. Αυτό το πρόβλημα των απωλειών μπορεί να αντιμετωπιστεί, ως ένα σημείο, αν τα ταχυδρομικά έξοδα είναι προπληρωμένα και ο ερευνητής στείλει υπενθυμιστικές επιστολές. Εάν υπάρχει μεγάλο ποσοστό ατόμων που δεν αποκριθούν ενδέχεται να αλλοιωθεί σοβαρά το δείγμα και να μην είναι αντιπροσωπευτικό. (Σαραφίδου, 2011)

Για να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή πρέπει το ερωτηματολόγιο να είναι προσεκτικό ως προς την έκταση και την οργάνωσή του. Μια σωστή επιλογή είναι να χρησιμοποιηθεί το διαδίκτυο για τη διακίνηση των αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων. Μπορεί σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα να εξασφαλίσει αρκετά μεγάλο όγκο πληροφοριών. Υπάρχουν όμως πολλοί περιορισμοί που έχει ως προς το δείγμα. Γενικά οι ανοιχτές ερωτήσεις πρέπει να αποφεύγονται γιατί τις περισσότερες φορές μένουν αναπάντητες. Αν δεν είναι κοντά ο ερευνητής για να δώσει απαντήσεις σε τυχόν απορίες, οι ανοιχτές ερωτήσεις δεν απαντώνται. (Σαραφίδου, 2011)

Τα ερωτηματολόγια όταν χορηγούνται με προσωπική συνέντευξη έχουν καλύτερη ποιότητα δεδομένων και μικρότερο ποσοστό μη απαντώντων, ενώ είναι καταλληλότερο όταν το ερωτηματολόγιο είναι πιο πολύπλοκο. Η τηλεφωνική χορήγηση θέλει λιγότερο χρόνο και τα περισσότερα άτομα είναι θετικά στη συμμετοχή, σε σύγκριση με την ταχυδρομική χορήγηση. (Σαραφίδου, 2011)

Είναι πολύ σημαντικό τα ερωτηματολόγια να περνούν από μια δοκιμαστική, πιλοτική φάση σε μορφή συνέντευξης. Αυτό πρέπει να γίνει για να ελεγχθούν οι ερωτήσεις, η σαφήνεια, η κατανόηση της σημασίας τους και να βοηθήσει στο σωστότερο σχεδιασμό της διαδικασίας. (Σαραφίδου, 2011)

7.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ερωτηματολογίου

Από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της χρήσης ερωτηματολογίων είναι το χαμηλό κόστος της δειγματοληψίας σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή, όπως επίσης ο μικρότερος χρόνος που απαιτείται για τη συλλογή δεδομένων. Συνιστούν δηλαδή, ένα γρήγορο και γενικότερα φθινό μέσο συλλογής δεδομένων, από μεγάλο αριθμό ερωτηθέντων. Ο έλεγχος της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας είναι ευκολότερος από όλα τα υπόλοιπα ερευνητικά εργαλεία. Επιπλέον, είναι δυνατόν να συλλεχθούν πληροφορίες από άτομα σε απομακρυσμένες περιοχές. Τέλος, μέσω της ανωνυμίας που μπορούν να διασφαλίσουν οι ερωτώμενοι, είναι πιο πιθανόν να δοθούν ειλικρινείς απαντήσεις. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Στα μειονεκτήματα των ερωτηματολογίων συγκαταλέγεται η μεγάλη δαπάνη ταχυδρόμησης τους, αλλά και τα χαμηλά ποσοστά επιστροφής και ανταπόκρισης. Επιπρόσθετα, οι ερωτηθέντες ενδέχεται να δώσουν μόνο τις κοινωνικά αποδεκτές

απαντήσεις ή μπορεί να απαντήσουν με αποτυχία σε κάποιες από τις ερωτήσεις. Η τροποποίηση των ερωτημάτων καθίσταται αδύνατη από τη στιγμή χορήγησης του ερωτηματολογίου, με αποτέλεσμα αδυναμίας διευκρίνησης ενδεχομένων ασαφειών και παρεξηγήσεων από την πλευρά των ερωτηθέντων. Το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και παιδείας, καθώς και το ενδεχόμενο κάποιας σωματικής αναπηρίας, είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα την αποφυγή συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Τέλος, οι ερωτηθέντες μπορεί να μην συνιστούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού. (Nieswiadomy R. M., 2013)

Τις περισσότερες φορές το ερωτηματολόγιο στέλνεται στους ερωτώμενους με το ταχυδρομείο. Αυτό έχει θετικά και αρνητικά. Τα θετικά είναι ότι ο ερωτώμενος απαντάει γραπτά στις ερωτήσεις και συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο ανεπηρέαστος καθώς δεν επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες. Ακόμη, το ερωτηματολόγιο έχει τυποποιημένες ερωτήσεις έτσι ώστε να είναι αξιόπιστο το συμπέρασμα που θα προκύψει. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μεγαλύτερο αριθμό ατόμων και είναι μια μέθοδος που είναι οικονομική.

Τα μειονεκτήματα του ερωτηματολογίου είναι ότι από όσα ερωτηματολόγια στέλνονται στους ερωτώμενους, επιστρέφονται πολύ λίγα πίσω στους ερευνητές. Έτσι, το δείγμα όσων έχουν συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο δεν είναι τυχαίο και αντιπροσωπευτικό αλλά είναι επιλεγμένη ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι για διάφορους λόγους ενδιαφέρθηκαν πιο πολύ για την έρευνα. Ακόμη, επειδή ο ερευνητής δεν είναι μπροστά όταν συμπληρώνεται το ερωτηματολόγιο δεν μπορεί να είναι σίγουρος ότι δεν επηρεάζεται από άλλα άτομα που ήταν παρόντες εκείνη τη στιγμή. Επίσης, ο κάθε άνθρωπος έχει διαφορετική αντίληψη και μπορεί κάποιος να μην κατανοήσει όλες τις ερωτήσεις. Τέλος, από το δείγμα αποκλείονται τα άτομα που δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση και το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό. (htt)

7.3 Είδη ερωτηματολογίου

Σε γενικά πλαίσια, τα είδη του ερωτηματολογίου, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τα δομημένα και τα μη δομημένα. Ανάμεσα σε αυτά τα δύο είδη, συναντώνται διάφοροι τύποι ερωτηματολογίων, όπως το ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου, μέσω τηλεφώνου, μέσω διαδικτύου, με προσωπική συνέντευξη και με άμεση παράδοση και παραλαβή. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Στα δομημένα ερωτηματολόγια η σειρά των γραπτών ερωτήσεων είναι αυστηρά καθορισμένη, είναι συνηθέστερα κλειστού τύπου, και δεν επιτρέπει στον ερευνητή να την παραβιάζει κάνοντας τις ερωτήσεις με διαφορετική σειρά. Χρησιμοποιούνται περισσότερο σε ποσοτικές έρευνες πρόσωπο με πρόσωπο, σε τηλεφωνικές έρευνες, σε ταχυδρομικές, καθώς και σε διαδικτυακές. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Στα μη δομημένα ερωτηματολόγια, η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να αλλάζει σύμφωνα με τη γνώμη του ερευνητή, με σκοπό να διευκολύνεται η συζήτηση με τον ερωτώμενο και να γίνεται ευκολότερη η ροή της έρευνας. Συνήθως χρησιμοποιούνται σε έρευνες με ομάδες εστίασης και συνεντεύξεις σε βάθος. Το μη δομημένο ερωτηματολόγιο παρέχει μεγάλη ευελιξία στη διεξαγωγή της έρευνας, όμως απαιτεί εξειδικευμένους και έμπειρους ερευνητές, είναι πιθανό να αυξάνει το συνολικό κόστος, ενώ δεν επαληθεύεται η εγκυρότητα και η αξιοπιστία. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι παράγοντες που είναι πιθανό να επηρεάσουν το είδος και τον τύπο ερωτηματολογίου είναι ο διαθέσιμος χρόνος, η ανάλογη χρηματοδότηση της έρευνας ή η διαθεσιμότητα συνεντευκτών και βοηθητικού προσωπικού. Επιπλέον, το μέγεθος του δείγματος και του ερωτηματολογίου, καθώς και η αξιοπιστία των απαντήσεων, σχετίζεται με την σημαντικότητά τους από συγκεκριμένους ανθρώπους. (Λαγουμιντζής, 2015)

Το ερωτηματολόγιο πρέπει να ανταποκρίνεται στα κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας που ισχύουν για όλες τις μεθόδους συλλογής δεδομένων. Συχνά, περιλαμβάνουν ερωτήματα από τα οποία καταγράφεται η γνώμη των ερωτώμενων σε ειδικά θέματα και ζητήματα, επομένως η συλλογή στοιχείων και ενδείξεων ότι όλοι οι ερωτώμενοι κατανοούν

το θέμα με τον ίδιο τρόπο είναι απαραίτητη εάν ο ερευνητής θέλει να υποστηρίξει ότι είναι οι πραγματικές απόψεις των αποκρινόμενων. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί με την σύγκριση των εκφέρουσων γνώμων των αποκρινόμενων με παρόμοιες γνώμες σε άλλα όργανα μέτρησης ίδιου περιεχομένου. Επειδή όμως οι πληροφορίες που συλλέγονται είναι αυστηρά δομημένες, άρα και πιθανότατα έγκυρες, οι ερευνητές τείνουν να θέτουν πιο αόριστα και ασαφή κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας στα ερωτηματολόγια. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

7.3.1 Σχεδιασμός δομημένου ερωτηματολογίου

Για τον σχεδιασμό ενός δομημένου ερωτηματολογίου, ακολουθούνται ορισμένοι κανόνες, που επιτρέπουν κάποιες αποκλίσεις ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της έρευνας. Βέβαια, θα ήταν συνετό να τηρούνται όσο το δυνατόν πιο σχολαστικά, παρ' όλη την ελαστικότητα που φαίνεται να παρουσιάζουν. Σε γενικά πλαίσια, το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τα εξής μέρη, το εισαγωγικό κείμενο και το κυρίως ερωτηματολόγιο. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Στο εισαγωγικό κείμενο, πολλές φορές συμπεριλαμβάνεται ένα εισαγωγικό σημείωμα, στο οποίο τοποθετούνται οι πληροφορίες του φορέα ή της εταιρείας που πραγματοποιεί την έρευνα. Είναι απαραίτητη η διεύθυνση και το τηλέφωνο της εταιρείας, ώστε σε περίπτωση κάποιας απορίας, ο ερωτώμενος να είναι σε θέση να επικοινωνήσει με την εταιρεία/φορέα πραγματοποίησης της έρευνας. Στη συνέχεια, επιβεβαιώνεται η ανωνυμία και η εχεμύθεια προς τον ερωτώμενο και πως προσωπικά δεδομένα δεν θα χρησιμοποιηθούν πουθενά αλλού πέραν της έρευνας. Η επίκληση προς τον ερωτώμενο για απάντηση του ερωτηματολογίου, είναι επιθυμητή, για την αποφυγή μεροληψίας και σωστή εξαγωγή συμπερασμάτων. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Το κυρίως ερωτηματολόγιο, αποτελείται από τρία τμήματα, τις εισαγωγικές ερωτήσεις σχετικές με το θέμα της έρευνας, τις ερωτήσεις πυρήνα που έχουν άμεση σχέση με το θέμα και τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου. Οι εισαγωγικές ερωτήσεις

σχετίζονται με το θέμα της έρευνας, εξετάζουν όμως τα γενικότερα χαρακτηριστικά και όχι το θέμα καθεαυτού. Έπειτα, συντελούνται οι ερωτήσεις του κορμού του ερωτηματολογίου, οι οποίες πρέπει να ακολουθούν συγκεκριμένους κανόνες και κατάλληλες κλίμακες. Είναι συνηθέστερο να γίνονται πρώτα κάποιες γενικότερες ερωτήσεις και κατόπιν οι ειδικότερες και επικεντρωμένες. Αυτό, ενισχύει την φαινομενική εγκυρότητα και προτρέπει τον ερωτώμενο να απαντήσει. Είναι συνετό, το ερωτηματολόγιο να οργανώνεται σε ομάδες ερωτήσεων του ίδιου θέματος, με ανεξάρτητη αρίθμηση η καθεμία. Αυτή η τοποθέτηση των τμημάτων, συμβάλλει στην πρωταρχική μορφή εγκυρότητας του ερωτηματολογίου, την φαινομενική εγκυρότητα, με την οποία πείθει ως εικόνα. Έτσι, καλό θα ήταν να υπάρχει μια αρίθμηση των ερωτήσεων, όχι ενιαία, αλλά σε κάθε τμήμα ή ενότητα να ξεκινάει από την αρχή. Στο τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου υπάρχουν ερωτήσεις με τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου, όπως το φύλο, η ηλικία, η εκπαίδευση, το επάγγελμα και η οικογενειακή κατάσταση. Ο λόγος που τοποθετούνται τελευταίες στο ερωτηματολόγιο, είναι για να δοθεί ο κατάλληλος χρόνος στους ερωτώμενους να απαντήσουν πρώτα στο κυρίως θέμα χωρίς βιασύνη και στη συνέχεια να συμπληρώσουν τα δημογραφικά στοιχεία, στα οποία ο χρόνος που απαιτείται είναι λιγότερος. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια-κλίμακες, 2015)

7.4 Τύποι ερωτήσεων

Σε γενικότερα πλαίσια, ο διαχωρισμός των ερωτήσεων μπορεί να γίνει σε τρεις κατηγορίες, τις κλειστές ερωτήσεις, τις ανοικτές ερωτήσεις και τις κλίμακες μέτρησης. Ο κάθε ερευνητής έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ των τύπων ερωτήσεων που

προαναφέρθηκαν, αλλά παρόλα αυτά η επιλογή γίνεται στοχευμένα, διότι κάθε κατηγορία ερωτήσεων ανταποκρίνεται σε ειδικές ανάγκες της έρευνας. Οι κλειστές ερωτήσεις ή ερωτήσεις κλειστής επιλογής δίνουν την επιλογή στον ερωτώμενο να επιλέξει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες επιλογές, ενώ οι ανοικτές ερωτήσεις επιτρέπουν την ελεύθερη έκφραση γνώμων μέσω του φυσικού λόγου, γραπτώς ή προφορικώς. Οι κλίμακες μέτρησης αποτελούν μια ειδική κατηγορία ερωτήσεων, λόγω κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της ευκολίας κατηγοριοποίησής τους. (openclass.panteion.gr)

Οι κλειστές ερωτήσεις μπορεί να είναι διχοτομικές ερωτήσεις, ερωτήσεις βαθμονόμησης, κατάταξης, διαβαθμισμένης κλίμακας και πολλαπλής επιλογής. Οι κλειστές ερωτήσεις χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον γιατί επιτρέπουν την ποσοτική ανάλυση. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015) Αυτός ο τύπος ερωτήσεων χρησιμοποιείται τις περισσότερες φορές στο κομμάτι συμπλήρωσης των δημογραφικών στοιχείων, αλλά δεν περιορίζεται εκεί. Λόγω της κατηγοριοποίησης των πληροφοριών που θα ληφθούν, ο ερωτώμενος καλείται να διαλέξει απαντήσεις εξαντλητικές και αμοιβαία αποκλειόμενες μεταξύ τους. Οι διχοτομικές ερωτήσεις επιτρέπουν στον ερωτώμενο να επιλέξει ανάμεσα σε δύο απαντήσεις(ναι/όχι), είναι δηλαδή πολύ ξεκάθαρες απαντήσεις και γι' αυτό είναι εύκολα επεξεργάσιμες. Στις ερωτήσεις βαθμονόμησης ο ερωτώμενος μπορεί να απαντήσει μόνο σε μια από τις υπάρχουσες κατηγορίες (καθόλου/ελάχιστα/μέτρια/αρκετά/πάρα πολύ). Στις ερωτήσεις κατάταξης ο ερωτώμενος απαντά στις ερωτήσεις με σειρά προτεραιότητας, ανάλογα με την σημαντικότητα που τις κατατάσσει. Στις ερωτήσεις διαβαθμισμένης κλίμακας, ο ερωτώμενος καλείται να βαθμολογήσει με μια συγκεκριμένη κλίμακα μια κατηγορία ερωτήσεων (1,2,3,4,5). Τέλος, στις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ο ερωτώμενος δύναται να επιλέξει περισσότερες από μια απαντήσεις. (Λαγουμιντζής, 2015)

Οι ερωτήσεις επιπλέον χωρίζονται και σε άλλες κατηγορίες, όπως είναι οι ερωτήσεις συνάφειας, οι ευαίσθητες ερωτήσεις, οι σύνθετες ερωτήσεις, οι διαφορούμενες ερωτήσεις και οι ερωτήσεις αποσαφήνισης/ διευκρινιστικές ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις συνάφειας, ή αλλιώς διηθητικές ερωτήσεις, ή ερωτήσεις φίλτρο αποτελούν τις ερωτήσεις που παρουσιάζουν συσχέτιση με κάποιους ερωτηθέντες, ενώ με κάποιους άλλους όχι. Απευθύνονται δηλαδή μόνο σε ορισμένους ερωτώμενους κι εξαρτάται από την απάντησή τους σε κάποια άλλη

ερώτηση. Οι ευαίσθητες ερωτήσεις υπολογίζουν στοιχεία όπως τα οικονομικά στοιχεία που ίσως είναι δυσκολότερο να αναφερθεί ή προτιμήσεις που μπορεί να μην είναι κοινωνικά αποδεκτές και άλλα, που μπορεί να προκαλέσουν δυσκολία στον ερωτώμενο. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι σύνθετες ερωτήσεις αφορούν την διατύπωση και τον όγκο των πληροφοριών που επιδιώκουν να αντλήσουν. Συνήθως αποπροσανατολίζουν τους ερωτώμενους, γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να αποφεύγονται ή να διορθώνονται και να υπάρχει κάποιο νόημα στις απαντήσεις που δίνονται. Οι διαφορούμενες ερωτήσεις είναι αυτές που γενικά καλό θα ήταν να αποφεύγονται. Οι ερωτήσεις στις οποίες απαντά ο ερωτώμενος, θα πρέπει να είναι μονοδιάστατες και καλά διατυπωμένες, ενώ εάν υπάρχει περίπτωση να οδηγηθεί σε διαφορούμενη ερώτηση, συνίσταται η διάσπαση της αρχικής ερώτησης σε δύο ή περισσότερες. Τέλος, οι ερωτήσεις αποσαφήνισης ή διευκρινιστικές ερωτήσεις είναι πολύ χρήσιμες και συχνά έπονται άλλων ερωτήσεων που μπορεί απλά να είναι διχοτομικές. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι ανοικτές ερωτήσεις είναι οι ερωτήσεις οι οποίες δεν έχουν προκαθορισμένες τις επιλογές του ερωτώμενου, αλλά αντιθέτως επιτρέπουν την ελεύθερη έκφραση των γνώσεων μέσω του γραπτού ή προφορικού ελεύθερου λόγου. Μπορεί να είναι ερωτήσεις συμπλήρωσης ή ανάπτυξης και συνήθως οριοθετούνται για χωροταξικούς λόγους, αφήνοντας ένα περιθώριο ενός έως δέκα σειρών για την επέκταση της απάντησης. Λόγω της φύσεως των ερωτήσεων αυτών, η επεξεργασία τέτοιων απαντήσεων είναι συχνά ποιοτική, ενώ η κωδικοποίησή τους γίνεται δυσκολότερη, καθότι πρόκειται για μια θεματική ανάλυση περιεχομένου που πραγματοποιείται σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των απαντήσεων και εφαρμόζεται στο σώμα των δεδομένων. Σε κάποιες περιπτώσεις, χρησιμοποιούνται ενδιάμεσα των κλειστών ερωτήσεων, για την αποφυγή της πλήξης των ερωτώμενων και την συνέχιση συμπλήρωσης. (openclass.panteion.gr)

Οι κλίμακες μέτρησης χρησιμοποιούνται συνήθως για την καταγραφή της προσωπικής τοποθέτησης των ερωτώμενων, είναι δηλαδή κάποια δομημένα σύνολα από ερωτήσεις που αποσκοπούν να πληροφορήσουν τον ερευνητή σχετικά με τις πεποιθήσεις και τα αισθήματα των ερωτώμενων για ένα συγκεκριμένο θέμα. Δοκιμασίες ικανοτήτων, μέτρηση απόψεων και στάσεων και κλινικές παρατηρήσεις είναι μόνο μερικές από τις χρήσεις των κλιμάκων στον χώρο της έρευνας. (eclass.duth.gr) Τα δημοφιλέστερα είδη των κλιμάκων μέτρησης είναι οι κλίμακες Likert, τύπου Likert (σημαντικός διαφορισμός, κλίμακα Stapel), οι διχοτομικές κλίμακες, οι κλίμακες απλής επιλογής, πολλαπλής επιλογής και οι κλίμακες αξιολόγησης. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι προσθετικές κλίμακες τύπου Likert είναι ίσως οι δημοφιλέστερες κλίμακες, ευρέως χρησιμοποιούμενη από ερευνητές και εύκολες προς τους ερωτώμενους. Πήραν την ονομασία τους από τον Likert (1932), ο οποίος τις εισήγαγε για πρώτη φορά. Είναι κλίμακες συμφωνίας του ερωτώμενου με μια άποψη, των οποίων τα σημεία κλειδιά είναι η διατύπωση μιας καταφατικής πρότασης και το αίτημα προς αυτόν να δηλώσει το βαθμό συμφωνίας του προς την άποψη αυτή. Χρησιμοποιείται μια πενταβάθμια κλίμακα τιμών (διαφωνώ απόλυτα- διαφωνώ- ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ- συμφωνώ- συμφωνώ απόλυτα), δίνοντας στον ερωτώμενο την επιλογή της μεσαίας τιμής, να εκφραστεί δηλαδή ουδέτερα, ενώ αντίθετα κλίμακες με άρτιο αριθμό θέσεων τον αναγκάζουν έμμεσα να πάρει θέση. Μερικές φορές επίσης, οι τιμές μπορεί να κυμαίνονται από το «καθόλου» μέχρι το «πάρα πολύ» για να καταγράψουν τον βαθμό συμφωνίας. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι όσο πιο πολλές βαθμίδες απαντήσεων υπάρχουν, τόσο περισσότερο ικανοποιούνται οι συνθήκες συμφωνίας των στατιστικών αναλύσεων. Υπάρχουν βέβαια και οι κλίμακες τύπου Likert, στις οποίες οι τιμές παρουσιάζουν κλιμάκωση από το ελάχιστο προς το πάρα πολύ και μετρούν ποιότητα, σημαντικότητα, ενδιαφέρον, ικανοποίηση ή συχνότητα. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι διχοτομικές κλίμακες είναι κλίμακες στις οποίες οι ερωτήσεις τους επιδέχονται ως απαντήσεις μία από δύο δυνατές επιλογές (ναι/όχι). Μια ειδική περίπτωση της χρήσης τους είναι μαζί με ερωτήσεις συνάφειας. Η διχοτομική ερώτηση δηλαδή, προηγείται μίας άλλης για να περιορίσει τους ερωτώμενους σε εκείνους που είναι κατάλληλοι να απαντήσουν στην ερώτηση συνάφειας. Γενικά όμως, οι διχοτομικές ερωτήσεις χρησιμοποιούνται για την

μέτρηση υφιστάμενων συμπεριφορών και όχι απόψεων. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι κλίμακες απλής επιλογής περιέχουν ερωτήσεις που δέχονται μόνο μια σειρά προτεινόμενων απαντήσεων. Αντίθετα, στις κλίμακες πολλαπλής επιλογής, ο ερωτώμενος μπορεί να επιλέξει μία ή περισσότερες επιλογές, από καμία δηλαδή έως όλες τις προτεινόμενες απαντήσεις. Είναι απαραίτητο όμως να διατυπώνεται στο τέλος της ερώτησης ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Οι κλίμακες αξιολόγησης, βάζουν τον ερωτώμενο στη διαδικασία να βαθμολογήσει μια σειρά από προτάσεις ή λόγους με σειρά σπουδαιότητας από το 1 στη σπουδαιότερη, 2 στην αμέσως λιγότερο σπουδαία κ.ο.κ. Υπάρχουν βέβαια πολλά αρνητικά καθώς οι επιλογές μπορεί να είναι πολλές, ο ερωτώμενος να αφήσει κενή ή να βάλει το ίδιο αριθμό σε δύο απαντήσεις. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Ο σημαντικός διαφορισμός είναι μια κλίμακα η οποία καταγράφει την απάντηση του ερωτώμενου σε ένα σημείο μια πενταβάθμιας ή επταβάθμιας κλίμακας, όπου στα δύο άκρα της τοποθετούνται οι δύο αντίθετοι όροι ενός δίπολου, που συσχετίζονται με την υπό μελέτη ιδιότητα. Στο ένα άκρο της κλίμακας δηλαδή, τοποθετείται μια επιλογή και στο άλλο η αντίθετή της, δημιουργώντας έτσι ένα δίπολο με το οποίο ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει την τοποθέτησή του. Πρόκειται για μια παραλλαγή της κλίμακας Likert, ενώ συχνά αποδίδεται σκορ 1,2,3,4,5,6,7 ή -3,-2,-1,0,1,2,3. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Η κλίμακα Stapel, εισήχθη τη δεκαετία του 1950 από τον Jan Stapel, για να υπολογίσει την ένταση και κατεύθυνση μιας άποψης. Χρησιμοποιείται αντί του σημαντικού διαφορισμού, όταν είναι δύσκολη η απόδοση χαρακτηρισμών στα άκρα της κλίμακας, καθώς δίνει την δυνατότητα επιλογής από το απόλυτα αρνητικό μέχρι το απόλυτα θετικό. Πρόκειται για μια μονοπολική κλίμακα με διαβαθμισμένες κατηγορίες όπως: -3,-2,-1,+1,+2,+3 ή -5,-4,-3,-2,-1,+1,+2,+3,+4,+5, στην οποία επιτρέπονται όλες οι ενδιάμεσες τιμές, με το 0 να

παραλείπεται. Οι κλίμακες αυτές παρουσιάζονται κατακόρυφα στο ερωτηματολόγιο. (Ζαφειρόπουλος, Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες, 2015)

Αξίζει βέβαια να αναφερθούν και κάποιες άλλες κλίμακες, όπως είναι οι κλίμακες ίσων διαστημάτων (τύπου Thurstone), οι συγκεντρωτικές κλίμακες (τύπου Guttman), οι σημασιολογικά διαφοροποιημένες κλίμακες (τύπου Osgood), οι τεχνικές Q-sort και οι κοινωνιομετρικές κλίμακες. (Τσίρμπας)

7.5 Διατύπωση των ερωτήσεων

Η διατύπωση των ερωτήσεων αφορά το λεξιλόγιο και την φρασεολογία του ερωτηματολογίου, ενώ οι ερωτήσεις θα πρέπει να είναι γραμματικά και συντακτικά άρτιες, διατυπωμένες με σαφήνεια, απλές και περιεκτικές, ώστε να γίνονται κατανοητές από όλους. Αυτό συνεπάγεται ότι οι δύσκολες και σπάνιες λέξεις, οι τεχνικοί όροι και οι ιδιοματισμοί δεν είναι επιτρεπτοί και αν η χρήση τους κρίνεται απαραίτητη, τότε οφείλει να υπάρχει εξήγηση. (Παπαδόπουλος, 2018) Οι σύντομες ερωτήσεις, συνήθως με μια ερώτηση ανά γραμμή συντελούν ένα τακτοποιημένο και ξεκάθαρο ερωτηματολόγιο, στο οποίο οι ερωτώμενοι είναι ικανοί και διατεθειμένοι να απαντήσουν. Θα πρέπει επίσης να αποφεύγονται οι αρνητικές ερωτήσεις, οι οποίες προσδίδουν αρνητικό νόημα στις απαντήσεις των ερωτηθέντων, οι μεροληπτικές ερωτήσεις και όροι, οι φορτωμένες ερωτήσεις που υποδεικνύουν απαντήσεις, οι φορτισμένες λέξεις και τέλος, οι διπλές αρνήσεις ή οι μονοσήμαντα φορτισμένες εκφράσεις. Οι προτάσεις να είναι γραμμένες απλά και φυσιολογικά, με συγκεκριμένους όρους και όχι αοριστίες, για να γίνονται κατανοητές από όλους. Επιπρόσθετα, δεν θα πρέπει να προϋποθέτεται κάποια προηγούμενη γνώση ή συμπεριφορά του ερωτώμενου, αλλά να διατυπώνεται σωστά και με ακρίβεια η ερώτηση. Τέλος, είναι συνετό να χρησιμοποιούνται οι κατάλληλοι ποσοτικοί, ποιοτικοί και χρονικοί προσδιορισμοί. (Συλλογή δεδομένων)

7.6 Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Η έρευνα στοχεύει στην συγκέντρωση των κατάλληλων δεδομένων, τα οποία στη συνέχεια θα αναλυθούν με σκοπό την διεξαγωγή των κατάλληλων συμπερασμάτων, αλλά για να πραγματοποιηθεί αυτό, θα πρέπει το ερωτηματολόγιο να ακολουθεί συγκεκριμένους κανόνες για να είναι έγκυρο και αξιόπιστο προς το θέμα που ερευνάται. Βασική ανάγκη για την εξακρίβωση της εγκυρότητας θεωρείται η διεξαγωγή μιας πιλοτικής μελέτης σε μικρό αριθμό ατόμων (20-50 άτομα), ώστε ο ερευνητής να μπορεί να εξακριβώσει τη τήρηση των προαπαιτούμενων χαρακτηριστικών και να ακολουθείται από τα βασικά χαρακτηριστικά εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Αυτονόητη θεωρείται η στενή παρακολούθηση της πορείας και εξέλιξης της μελέτης προς αποφυγή ανεπιθύμητων γεγονότων που πιθανότατα θα δυσκολέψουν και θα καθυστερήσουν την πορεία της έρευνας. Όσον αφορά την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής, ο έλεγχος είναι εν μέρει υποκειμενικός, διότι ειδικεύεται στο βαθμό με τον οποίο ένα ερωτηματολόγιο μπορεί να αντανακλά το θεωρητικό νόημα της έννοιας. Από την μεριά της εγκυρότητας του κριτηρίου, είναι ένα ήδη υπάρχον κριτήριο, το οποίο έχει εξετασθεί για την εγκυρότητα και αξιοπιστία του, αλλά αποτελεί μια μέθοδο αναφοράς για το νέο ερωτηματολόγιο ώστε να επιβεβαιωθεί και σε αυτό η εγκυρότητά του. Είναι δηλαδή κάτι σαν βοηθητικό εργαλείο για τη δημιουργία ενός νέου ερωτηματολογίου. (Ραδαίου, 2015)

Με μια γενική έννοια, μια μέτρηση είναι αξιόπιστη, όταν σε αυτή δεν υπάρχουν τυχαία σφάλματα, και αναξιόπιστη όταν συμβαίνει το αντίθετο. Η μείωση του τυχαίου σφάλματος επομένως, αλλά και η σταθερότητα της μεταβλητής που μελετάται κατά κύριο λόγο, συμβάλλουν στην αύξηση της αξιοπιστίας. Τυχαίο σφάλμα λοιπόν, ορίζεται η διαφορά ανάμεσα σε μια μεταβλητή της εμπειρικής τιμής που προκύπτει μέσα από μια μέτρηση και της μέσης τιμής, παρουσιαζόμενης μέσα από ένα σύνολο μετρήσεων. Είναι βέβαια αντιληπτό ότι μια περίπτωση εμφάνισης δείγματος αξιοπιστίας δεν συνεπάγεται αυτόματα την εγκυρότητα, διότι μπορεί μια μεταβλητή να παρουσιάζει τις ίδιες τιμές, αλλά είναι πιθανό να έχουν μια απόσταση. (Γαλάνης & Σπάρος, 2005)

7.7 Κατασκευή ερωτηματολογίου

Τα βήματα για την διεξαγωγή μιας μελέτης έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου είναι: ο καθορισμός των στόχων της έρευνας, η επιλογή του δείγματος, ο σχεδιασμός της μορφής του ερωτηματολογίου, η πιλοτική εξέταση του ερωτηματολογίου, η προκαταρκτική επικοινωνία με το δείγμα, η σύνταξη συνοδευτικής επιστολής, η περαιτέρω επικοινωνία με τους μη αποκρινόμενους και, η ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου. (Ζαφειρόπουλος, Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία, 2015)

ΒΗΜΑ 1^ο : Καθορισμός στόχων έρευνας

Είναι σημαντικό ο ερευνητής να προσδιορίζει το ερευνητικό πρόβλημα προτού αναπτύξει το ερωτηματολόγιο και να απαριθμήσει τους στόχους που είναι αναγκαίο να επιτευχθούν ή τις υποθέσεις που θα εξεταστούν με τη χρήση του ερωτηματολογίου. Υπάρχει το περιθώριο, ο ερευνητής να ξεκινήσει με ένα ευρύ θέμα, όμως επιβάλλεται να περιορίσει το αντικείμενο του ερωτηματολογίου πριν αρχίσει ο σχεδιασμός του. Σύμφωνα με τον D.A. deVaus, ο ερευνητής οφείλει να θέσει κάποια ερωτήματα στον εαυτό του για τον καθορισμό του στόχου της έρευνας: ποιο είναι το χρονικό διάστημα και η γεωγραφική περιοχή που τον απασχολεί, εάν ενδιαφέρεται για ευρεία περιγραφική έρευνα ή διάκριση και σύγκριση διαφορετικών υποομάδων, ποια πλευρά του θέματος επιζητά να μελετήσει και τέλος, πόσο αφηρημένο είναι το ενδιαφέρον του. (Meredith & Walter, 2013)

Για τον καθορισμό του περιεχομένου των ερωτήσεων χρησιμοποιείται μια σειρά από εργαλεία τα οποία είναι η έμπνευση ιδεών (brainstorming), οι διερευνητικές προσπάθειες, οι ομάδες εστίασης και οι τράπεζες ερωτήσεων ή προηγούμενες έρευνες. Αναφορικά με την έμπνευση ιδεών επιστρατεύεται μια ομάδα ειδικών στο σχεδιασμό και δημιουργία του ερωτηματολογίου και της έρευνας ώστε σύμφωνα με την εμπειρία τους θα δώσουν λύσεις, κατασκευάζοντας αποτελεσματικές ερωτήσεις. Το μεγαλύτερο μέρος των ιδεών αυτών είναι περιττές ή λανθασμένες, όμως αυτές που διαλέγονται προς συζήτηση είναι ιδιαίτερα χρήσιμες. Στις διερευνητικές προσπάθειες, εξετάζεται το θέμα που πρόκειται να μελετηθεί, ώστε να ανιχνευθούν τυχόν πτυχές του θέματος που πιθανόν έχουν ξεφύγει από την προσοχή του ερευνητή. Με τις ομάδες εστίασης, καταγράφονται οι απόψεις όλων των συμμετεχόντων από τις συζητήσεις που γίνονται σχετικά με το θέμα, με σκοπό να δημιουργηθούν ερωτήσεις

σε δομημένο ερωτηματολόγιο, μέσα από τις συζητήσεις αυτές. Η συχνότερη όμως και ασφαλέστερη τεχνική είναι οι τράπεζες ερωτήσεων, όπου χρησιμοποιούνται ερωτήσεις ή κλίμακες που έχουν ξαναχρησιμοποιηθεί, κάνοντας πάντα αναφορά στον αρχικό κατασκευαστή τους. Έτσι, συγκρίνοντας τα νέα με τα παλιά δεδομένα, δημιουργούνται νέες ιδέες. (Ζαφειρόπουλος, Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία, 2015)

ΒΗΜΑ 2^ο : Επιλογή του δείγματος

Η ποιότητα μιας έρευνας πέρα από την καταλληλότητα της μεθοδολογίας, βασίζεται και στην καταλληλότητα της μεθόδου δειγματοληψίας (Morrison, 1993). Η δειγματοληψία ως ορισμός είναι η απογραφή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ενός τμήματος του πληθυσμού που έχει επιλεγεί, το οποίο ονομάζεται δείγμα. Επομένως, ο εντοπισμός του πληθυσμού- στόχου απ' όπου θα επιλεγεί το δείγμα είναι αναγκαίος, εφόσον έχουν προσδιοριστεί οι στόχοι και οι προϋποθέσεις της έρευνας. Έτσι, η σημασία του περιεχομένου του ερωτηματολογίου θα πρέπει να είναι υψηλή για τους ερωτηθέντες, ώστε να επηρεάζει θετικά την ακρίβεια και τα ποσοστά των απαντήσεων, ο ερευνητής να οδηγηθεί σε έγκυρα αποτελέσματα και να μπορεί να γενικεύσει τα αποτελέσματά του. Πολλές φορές, όμως, μερικοί παράγοντες εμποδίζουν την επιλογή του σωστού δείγματος, όπως ο χρόνος, τα έξοδα ή η προσβασιμότητα, με αποτέλεσμα ο ερευνητής να αδυνατεί να συλλέξει πληροφορίες από όλο τον πληθυσμό, επιλέγοντας έτσι, μόνο ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού αυτού. (Meredith & Walter, 2013)

Υπάρχει ένας αριθμός επιλεγμένων μεθόδων δειγματοληψίας, οι οποίοι είναι: η απλή τυχαία δειγματοληψία (simple random sampling), η συστηματική δειγματοληψία (systematic random sampling), η δειγματοληψία κατά στρώματα (stratified sampling), η δειγματοληψία χιονοστιβάδας (snowball sample), η μέθοδος διαθέσιμου δείγματος (availability sample) , η σκόπιμη δειγματοληψία (purposive sample), η δειγματοληψία αναλογίας (quota sampling) και, τέλος, το εθελοντικό δείγμα (volunteer sample).

Η δημοφιλέστερη και πιο διαδεδομένη μέθοδος από τις παραπάνω είναι η απλή τυχαία δειγματοληψία, στην οποία, κάθε άτομο του πληθυσμού έχει τις ίδιες πιθανότητες να επιλεγεί στο δείγμα. Η επιλογή των ατόμων που θα αποτελέσουν το δείγμα, επομένως γίνεται τυχαία, μέσα από κάποια βάση δεδομένων ή κάποιο κατάλογο που βρίσκεται στη διάθεση

του ερευνητή. (Κορρες, 2013) Η διαδικασία αυτή γίνεται συνήθως με τη χρήση κληρωτίδας ή πινάκων τυχαίων αριθμών. Η τυχαία δειγματοληψία είναι αμερόληπτη γιατί δίνει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί η θεωρία των πιθανοτήτων για τον υπολογισμό του δειγματοληπτικού σφάλματος. (Σαραφίδου, 2011)

Στη συστηματική δειγματοληψία παρουσιάζονται ορισμένες ομοιότητες με την τυχαία δειγματοληψία, όμως στη συγκεκριμένη το δείγμα που θα επιλεγεί καθορίζεται με συγκεκριμένο τρόπο. Τα άτομα που συμμετέχουν δηλαδή, αριθμούνται, και στη συνέχεια ο ερευνητής επιλέγει αριθμούς τυχαία, χωρίς απαραίτητα αριθμητική σειρά. Το είδος αυτής της δειγματοληψίας μπορεί να πραγματοποιηθεί όταν είναι διαθέσιμος ένας κατάλογος των μελών του πληθυσμού με τυχαία σειρά. Επιλέγεται τυχαία ένα άτομο και έπειτα επιλέγονται διαδοχικά τα άτομα που απέχουν κατά ένα σταθερό διάστημα στον κατάλογο, για παράδειγμα, η επιλογή μπορεί να είναι ανά 10 άτομα. (Σαραφίδου, 2011)

Η δειγματοληψία κατά στρώματα ή αλλιώς στρωματοποιημένη δειγματοληψία χρησιμοποιείται όταν ο πληθυσμός διαιρείται σε υποομάδες ή ομάδες που πρέπει να εκπροσωπούνται μέσα στο δείγμα, ενώ εάν υπάρχει μεγαλύτερο ποσοστό από κάποια ομάδα ή υποομάδα, θα πρέπει να αντιστοιχείται και στο δείγμα. (Κορρες, 2013) Τα στρώματα αυτά που χωρίζεται ο πληθυσμός έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό, όπως για παράδειγμα είναι άντρες ή γυναίκες. Το τελικό δείγμα φτιάχνεται με απλή τυχαία δειγματοληψία που γίνεται σε κάθε στρώμα ξεχωριστά. Ο αριθμός των ατόμων του δείγματος από κάθε στρώμα, είναι ανάλογος του αριθμού των ατόμων του πληθυσμού που περιλαμβάνει κάθε στρώμα. Σε περίπτωση που η διαστρωμάτωση του πληθυσμού είναι τέτοια ώστε η μεταβλητότητα των χαρακτηριστικών που μελετώνται να είναι μικρότερη εντός των στρωμάτων σε σύγκριση με αυτήν μεταξύ των στρωμάτων, τότε η στρωματοποίηση βελτιώνει την αποτελεσματικότητα της δειγματοληψίας. Πολλές φορές χρειάζεται όταν ο πληθυσμός έχει κάποια στρώματα μικρού μεγέθους που είναι πολύ πιθανόν να μην εκπροσωπηθούν στο δείγμα, εάν εφαρμοστεί απλή τυχαία δειγματοληψία. (Σαραφίδου, 2011)

Η δειγματοληψία κατά συστάδες χρησιμοποιείται όταν ο πληθυσμός κατανέμεται με φυσικό τρόπο σε ομάδες ή περιοχές που ονομάζονται συστάδες. Με απλή τυχαία δειγματοληψία επιλέγεται ένα δείγμα από αυτές τις συστάδες και το τελικό δείγμα διαμορφώνεται από όλα τα μέλη του πληθυσμού που ανήκουν στις επιλεγμένες συστάδες. Όταν ο πληθυσμός είναι μεγάλος και οργανωμένος σε πολλές και διάσπαρτες συστάδες, η απλή τυχαία δειγματοληψία μπορεί να φέρει ως αποτέλεσμα ένα διασκορπισμένο δείγμα. Η

δειγματοληψία σε συστάδες κάνει πιο εύκολη την συγκρότηση του αντιπροσωπευτικού δείγματος. Συμβαίνει αρκετές φορές, ο πληθυσμός να ομαδοποιείται σε περισσότερα από ένα ιεραρχικά επίπεδα και έτσι η διαδικασία της δειγματοληψίας κατά συστάδες έχει κάποια στάδια, ξεκινώντας από τη δειγματοληψία μονάδων στο υψηλότερο επίπεδο. Αυτή η περίπτωση είναι της πολυσταδιακής δειγματοληψίας συστάδων. (Σαραφίδου, 2011)

Η δειγματοληψία χιονοστιβάδας είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται κυρίως σε ποιοτικές έρευνες, στην οποία ο ερευνητής επιλέγει κάποια άτομα με χαρακτηριστικά που επιθυμεί να μελετήσει και εν συνεχεία τα άτομα αυτά επιλέγουν άλλα άτομα που γνωρίζουν για να συμμετέχουν στην έρευνα. Στηρίζεται λοιπόν στην δικτύωση και είναι αναγκαία σε πληθυσμούς που είναι δύσκολο να εντοπισθούν με την τυχαία δειγματοληψία. (Κορρες, 2013)

Με την μέθοδο του διαθέσιμου δείγματος, ο ερευνητής διαλέγει για το δείγμα του, άτομα που έχουν δεχτεί να συμμετάσχουν στην έρευνα, εξαιτίας των μη ευνοϊκών συνθηκών της (χρόνος, κόστος) που δεν παρέχουν την δυνατότητα επιλογής αντιπροσωπευτικού δείγματος. Το δείγμα αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα αρχικά στάδια της δοκιμής του ερωτηματολογίου ή της διερεύνησης τάσεων, όχι όμως για την διεξαγωγή συμπερασμάτων ή γενικεύσεων.

Αναφορικά με την σκόπιμη δειγματοληψία, χρησιμοποιείται μόνο για την μελέτη χαρακτηριστικών περιπτώσεων του πληθυσμού, τις οποίες επιλέγει ο ερευνητής.

Η δειγματοληψία αναλογίας είναι η μέθοδος με την οποία το δείγμα προς μελέτη επιλέγεται με συγκεκριμένα κριτήρια, μερικώς τυχαία, σε προσπάθεια ανεύρεσης αντιπροσωπευτικού δείγματος από τον ερευνητή και τα αποτελέσματα οφείλουν να αντιμετωπίζονται με μεγάλη προσοχή. Στο εθελοντικό δείγμα, τα άτομα επιλέγονται μέσω ανακοινώσεων, επομένως τα συμπεράσματα και οι γενικεύσεις χρειάζονται την ανάλογη προσοχή, λόγω της επιλογής δείγματος με τον συγκεκριμένο τρόπο. (Κορρες, 2013)

Η ευκαιριακή δειγματοληψία ή δείγμα ευκολίας εμπερικλείει όλες τις μη συστηματικές διαδικασίες επιλογής ατόμων από έναν πληθυσμό για την κατασκευή ενός δείγματος. Χρησιμοποιείται γενικά, αν και τα δείγματα που προκύπτουν δεν είναι εντελώς αντιπροσωπευτικά και περιορίζουν την εγκυρότητα της έρευνας. Το δείγμα ποσοτώσεων συγκροτείται με βάση συγκεκριμένο ποσοστό ατόμων από διάφορες υποομάδες του πληθυσμού, χωρίς διαδικασία τυχαιοποίησης για την επιλογή των ατόμων από κάθε υποομάδα. Αυτή η διαδικασία επιλέγεται για να εκπροσωπηθούν στο δείγμα όλες οι

υποομάδες που ορίζονται με βάση κάποιες σημαντικές για την έρευνα διαστάσεις, όπως για παράδειγμα το φύλο και η εθνικότητα, αλλά εντός της κάθε ομάδας του πληθυσμού επιλέγεται δείγμα ευκολίας. (Σαραφίδου, 2011)

ΒΗΜΑ 3^ο : Σχεδιασμός της δομής του ερωτηματολογίου

Η κατασκευή του ερωτηματολογίου είναι αρκετά σημαντική, γιατί ουσιαστικά προσφέρει τα δεδομένα της έρευνας και γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να τηρούνται κάποιοι κανόνες, ώστε οι πληροφορίες που θα προκύψουν από αυτή να είναι αξιοποιήσιμες. Οφείλει να είναι οργανωμένο, με σαφήνεια και συντομία, και να περιέχει τις απαραίτητες οδηγίες και υποδείξεις. Η δημιουργία των ερωτήσεων για ερωτηματολόγια, γενικά, απαιτεί ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις, κατάλληλο σχεδιασμό και έλεγχο. Η πλήρης κατανόηση των νοητικών και γνωστικών ικανοτήτων των ερωτώμενων, συμβάλλει στην επιλογή του κατάλληλου τρόπου γραφής, για την αύξηση του ποσοστού απόκρισης των ερωτώμενων. (Meredith & Walter, 2013)

Αρχικά, επιλέγεται η κατάλληλη μορφή των ερωτήσεων. Ένα ερώτημα μπορεί να έχει είτε κλειστή μορφή, όπου ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ προκαθορισμένων ερωτήσεων, π.χ. πολλαπλών επιλογών, είτε ανοικτή μορφή, στην οποία οι ερωτώμενοι μπορούν να δώσουν ελεύθερα τις απαντήσεις τους, στο περιθώριο που προβλέπεται. Και οι δύο μορφές αποφέρουν παρόμοιες πληροφορίες, όμως οι κλειστές ερωτήσεις αναλύουν ευκολότερα τα δεδομένα και οι ανοικτές δίνουν επιπλέον δυνατότητα στον ερωτώμενο να αναπτύξει την σκέψη του. Γενικότερα, οι ανοικτές ερωτήσεις είναι προτιμότερο να προηγούνται των κλειστών με ανάλογο θέμα. (Meredith & Walter, 2013)

Μία άλλη μορφή αποτελούν τα ερωτηματολόγια για τη μέτρηση στάσεων, τα οποία κατασκευάζονται σαν μια κλίμακα στάσεων με πολλές ερωτήσεις, προκειμένου να υπάρξει μια αξιόπιστη εκτίμηση της στάσης ενός ατόμου. Αναγκαία είναι η μελέτη της ερευνητικής βιβλιογραφίας, αλλά και η αναζήτηση της κατάλληλης κλίμακας για τους σκοπούς της έρευνας. Από τις συνηθέστερες κλίμακες, είναι οι Likert, οι οποίες εξετάζουν τον βαθμό συμφωνίας σε ένα ερώτημα που μετρά τη στάση σε ένα θέμα. (Meredith & Walter, 2013)

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η σειρά των ερωτήσεων μέσα στο ερωτηματολόγιο, καθώς μπορεί να επηρεάσει τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Θα πρέπει συνεπώς, να γίνεται εκτίμηση των αποτελεσμάτων της σειράς των απαντήσεων. Αρχικά, χρειάζονται ακριβείς οδηγίες και εισαγωγικά σχόλια προς διευκόλυνση του ερωτώμενου για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου καλό θα ήταν να έχουν ένα όριο στο μέγεθος των απαντήσεων, το οποίο καθορίζεται από τους ερευνητές, ενώ οι ενότητες και οι υποενότητες των ερωτηματολογίων να περιλαμβάνουν περιγραφή ή κάποιες ερωτήσεις να χρειάζονται ειδικές οδηγίες για την συμπλήρωσή τους. (Ζαφειρόπουλος, Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία, 2015)

Αναφορικά με την σειρά των ερωτήσεων, οι εύκολες ερωτήσεις πρέπει να γίνονται στην αρχή του ερωτηματολογίου, ώστε να δημιουργούν θετικό κλίμα, να ευαισθητοποιήσουν και να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του ερωτώμενου. Οι δυσκολότερες ερωτήσεις τίθενται στο τέλος, για να είναι δύσκολο πλέον, να αποφύγει να απαντήσει ο ερωτώμενος. Επιπρόσθετα, οι ερωτήσεις του ίδιου θέματος είναι συνετό να είναι συγκεντρωμένες σε ενότητες, οι γενικές ερωτήσεις να προηγούνται των ειδικών και με αυτόν τον τρόπο το ερωτηματολόγιο να έχει συνάφεια και λογική, για να μην αποσυντονίζεται ο ερωτώμενος. Οι δημογραφικές ερωτήσεις, δηλαδή τα στοιχεία ταυτότητας των ερωτώμενων, παρατίθενται στο τέλος του ερωτηματολογίου. (Meredith & Walter, 2013)

Απαραίτητος βέβαια είναι ο προκαταρκτικός έλεγχος για το επίπεδο κατανόησης των ερωτήσεων και η πιλοτική έρευνα, για τον έλεγχο εγκυρότητας και αξιοπιστίας. (Meredith & Walter, 2013)

ΒΗΜΑ 4^ο : Προκαταρκτικός έλεγχος του ερωτηματολογίου

Είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθεί μια λεπτομερής προκαταρκτική μελέτη του ερωτηματολογίου πριν αυτό χρησιμοποιηθεί στην έρευνα. Για την διαπίστωση δηλαδή της αποτελεσματικότητας του, χρησιμοποιείται το πιλοτικό ερωτηματολόγιο, το οποίο είναι μια

δοκιμή του σχεδίου του ερωτηματολογίου, με σκοπό να μετρηθεί ο βαθμός κατανόησης και ερμηνείας του. Αναλυτικότερα προσπαθούμε να εξακριβώσουμε εάν οι χρησιμοποιούμενοι όροι γίνονται αντιληπτοί χωρίς δυσκολία, η σειρά των ερωτήσεων δεν προκαλεί σύγχυση, η διατύπωση των ερωτήσεων διευκολύνει την συλλογή των επιθυμητών στοιχείων και εάν το ερωτηματολόγιο έχει την κατάλληλη έκταση, χωρίς να προκαλεί αδιαφορία ή εκνευρισμό στους ερωτώμενους. (Meredith & Walter, 2013)

Η προκαταρκτική αυτή μελέτη πρέπει να περιλαμβάνει ένα δείγμα ατόμων του πληθυσμού, από το οποίο ο ερευνητής προτίθεται να επιλέξει τους ερωτώμενους. Η προκαταρκτική μορφή του ερωτηματολογίου οφείλει να διαθέτει χώρο για τις παρατηρήσεις, σχόλια και συστάσεις των ατόμων του δείγματος προς βελτίωση του ή να ζητηθεί από τους ερωτώμενους προσωπική επεξήγηση του νοήματος της ερώτησης. Για να γίνουν πλήρως κατανοητές από τα περισσότερα ή όλα τα άτομα του δείγματος, οι ερωτήσεις πρέπει να τροποποιηθούν, να διορθωθούν και να επανεξεταστούν όσες φορές είναι απαραίτητο. Ο αριθμός των ατόμων που επιλέγονται για την πιλοτική μελέτη δεν είναι αναγκαίο να είναι μεγάλος, διότι εάν επιλέγεται από ένα προσδιορισμένο ομοιογενή πληθυσμό, ακόμη και 20 άτομα είναι αρκετά. (Meredith & Walter, 2013)

Όταν το επίπεδο ικανοποίησης με τη μορφή των ερωτήσεων και γενικότερα με το ερωτηματολόγιο είναι υψηλό, τότε πρέπει να χορηγηθεί σε ένα άλλο προκαταρκτικό δείγμα, με τις ίδιες συνθήκες χορήγησης που θα χρησιμοποιηθούν στην κυρίως μελέτη, για τον έλεγχο και την βελτίωση του ποσοστού ανταπόκρισης. (Meredith & Walter, 2013)

ΒΗΜΑ 5^ο : Προκαταρκτική επικοινωνία με το δείγμα

Έχει διαπιστωθεί ότι η επικοινωνία με τους ερωτώμενους προτού σταλεί το ερωτηματολόγιο, αυξάνει τα ποσοστά ανταπόκρισης. Στην προκαταρκτική αυτή επικοινωνία περιλαμβάνεται η παρουσίαση των ερευνητών, η ανακοίνωση του σκοπού της μελέτης, όπως επίσης και η πρόσκληση για συνεργασία. Η πρώτη επαφή μπορεί να έχει διάφορες μορφές, όπως είναι η επιστολή, η κάρτα ή η τηλεφωνική κλήση, με την τελευταία να υπερτερεί

συγκριτικά με τις άλλες σε επίπεδα προτίμησης. Η προκαταρκτική επικοινωνία πιθανότατα είναι αποτελεσματική, καθώς προειδοποιεί τον ερωτώμενο για το ερωτηματολόγιο που πρόκειται να ακολουθήσει, μειώνοντας έτσι την πιθανότητα της μη απάντησής του. Σε γενικότερα πλαίσια βέβαια, η προκαταρκτική επικοινωνία προσδίδει ένα πιο προσωπικό και ανθρώπινο ύφος στην ερευνητική μελέτη. Τέλος, ο ερωτώμενος, έχοντας ήδη συμφωνήσει να συνεργαστεί, θα είναι περισσότερο ψυχολογικά προετοιμασμένος, όταν θα λάβει το ερωτηματολόγιο προς συμπλήρωσή του. (Meredith & Walter, 2013)

ΒΗΜΑ 6^ο : Σύνταξη συνοδευτικής επιστολής και διανομή ερωτηματολογίου

Ο κυριότερος σκοπός σε μία έρευνα που διενεργείται με τη χρήση του ερωτηματολογίου, είναι τα υψηλά ποσοστά ανταπόκρισης, και η συνοδευτική επιστολή επηρεάζει σημαντικά τα ποσοστά ανταπόκρισης του δείγματος. Γι' αυτόν το λόγο λοιπόν, θα πρέπει να συντάσσεται με πολύ μεγάλη προσοχή. Η επιστολή αυτή λοιπόν, θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις βασικές πληροφορίες και απόψεις, αλλά ταυτόχρονα να είναι και σύντομη. (Meredith & Walter, 2013)

Αρχικά, ο σκοπός της έρευνας είναι απαραίτητο να παρουσιάζεται και να εξηγείται με τέτοιο τρόπο ώστε να πείθει τους ερωτώμενους για την σπουδαιότητα της έρευνας και τη σημαντικότητα των απαντήσεών τους. Η εχεμύθεια πρέπει να εξηγείται με σαφήνεια, η προστασία δηλαδή των προσωπικών δεδομένων των ερωτώμενων έχει μεγάλη βαρύτητα όταν πρόκειται για ερωτηματολόγιο που πιθανότατα περιλαμβάνει ευαίσθητες ή δυνητικά απειλητικές ερωτήσεις. Επιπλέον, η επεξήγηση των όρων που έχουν τεθεί για την δήλωση συγκατάθεσης των ερωτώμενων είναι ζωτικής σημασίας. Δεν θα πρέπει να παραλειφθούν τα στοιχεία του φορέα/ εταιρείας που πραγματοποιεί την έρευνα, όπως είναι η επωνυμία, η διεύθυνση και το τηλέφωνο επικοινωνίας σε περίπτωση κάποιας απορίας. (Ζαφειρόπουλος, Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία, 2015)

Σαν προαιρετική επιλογή μπορεί να χρησιμοποιηθεί η διακριτική κολακεία, καθώς εάν υπάρχει σε μια συνοδευτική επιστολή πιθανότατα να έχει θετικό αποτέλεσμα. Η

επαγγελματική κατάρτιση του ερωτώμενου, εάν υπάρχει, και οι απαντήσεις που μόνο από άτομα με αυτά τα προσόντα μπορούν δοθούν, είναι κάτι στο οποίο ο ερευνητής μπορεί να δώσει έμφαση. Έπειτα, έχει προταθεί η ύπαρξη συνεργασίας με κάποιο επαγγελματικό οργανισμό, με τον οποίο οι υποψήφιοι ερωτώμενοι μπορούν να ταυτιστούν. Μία καλά σχεδιασμένη μελέτη ενός σημαντικού προβλήματος, εάν φέρει την υπογραφή ενός ατόμου του οποίου η υποστήριξη δημιουργεί ένα θετικό πρόσωπο εξουσίας προς τους ερωτώμενους. (Meredith & Walter, 2013)

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που είναι αναγκαίο να αναφέρονται στην συνοδευτική επιστολή είναι το αίτημα επιστροφής του ερωτηματολογίου μέχρι μια συγκεκριμένη ημερομηνία, ώστε ο ερωτώμενος να μπορεί να διαθέσει ικανοποιητικό χρόνο για να το συμπληρώσει και να το επιστρέψει χωρίς βιασύνη, αλλά ούτε να το αφήσει στην άκρη για να το συμπληρώσει αργότερα. Σε γενικά πλαίσια, οι άνθρωποι, όταν γνωρίζουν πως υπάρχει μεγάλο χρονικό περιθώριο, έχουν την τάση να αναβάλλουν και να συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο την τελευταία στιγμή. Με αυτό τον τρόπο, υπολογίζεται ο πιθανός χρόνος αποστολής, αφήνοντας μια επιπλέον εβδομάδα προς συμπλήρωση και επιστροφή του ερωτηματολογίου. Ο φάκελος με συμπληρωμένα τα στοιχεία αποστολής καθώς και τα γραμματόσημα κρίνονται απαραίτητα για την ελάχιστη ταλαιπωρία του ερωτώμενου. (Meredith & Walter, 2013)

Έπειτα, ο καλός σχεδιασμός και η δομή του ερωτηματολογίου αλλά και της συνοδευτικής επιστολής μπορούν να αυξήσουν τα ποσοστά απόκρισης, γι' αυτό και οι ακριβότεροι μέθοδοι αντιγραφής είναι προτιμότεροι, καθώς αξίζουν το επιπλέον κόστος. Μια συνοδευτική επιστολή που αναπαράγεται από εκτυπωτή σε επίσημο επιστολόχαρτο, με μελάνι διαφορετικού χρώματος, θα τραβήξει περισσότερο την προσοχή συγκριτικά με μια απλή φωτοτυπία. Ένας επεξεργαστής κειμένου προσφέρει τη δυνατότητα να παραχθούν ατομικές επιστολές, οι οποίες θα διαφέρουν μόνο ως προς τις ονομασίες των παραληπτών και τις διευθύνσεις τους, με όχι πολύ υψηλό κόστος. Τέτοιου είδους επιστολές είναι καλύτερες από τα απλά φωτοαντίγραφα, ενώ έχουν το πλεονέκτημα ότι επιδέχονται μικρές αλλαγές με μικρό κόστος, ώστε να μπορούν να γίνουν πιο προσωπικές και εξατομικευμένες. (Meredith & Walter, 2013)

ΒΗΜΑ 7^ο : Περαιτέρω επικοινωνία με τους μη αποκριθέντες

Είναι σημαντικό να εξετάζεται το ποσοστό των ατόμων του δείγματος που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, αφού όσο μεγαλύτερο είναι το δείγμα και το ποσοστό απόκρισης τόσο το καλύτερο. Το γεγονός όμως ότι υπάρχει κάποιο ποσοστό το οποίο εξασφαλίζει αντιπροσωπευτικό δείγμα, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, αλλά αντιθέτως το ποσοστό αυτών που δεν απαντούν. Όταν υπάρχει υψηλό ποσοστό απόκρισης, αυτό συνεπάγεται μικρό ενδεχόμενο μεροληψίας, ενώ το χαμηλό ποσοστό απόκρισης είναι αρνητικό. Συνήθως, ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 70% είναι ικανό να εξασφαλίσει αντιπροσωπευτικά αποτελέσματα. Σε περίπτωση όμως μη απόκρισης στο ερωτηματολόγιο ακολουθείται μία σειρά διαδικασιών, που περιγράφεται παρακάτω. (Meredith & Walter, 2013)

Λίγες μέρες από την πάροδο του χρονικού ορίου που έχει ορισθεί για το ερωτηματολόγιο, θα πρέπει να υπάρξει μια περαιτέρω επικοινωνία με τους μη αποκριθέντες, στέλνοντας μια πρόσθετη επιστολή, ένα ακόμη αντίγραφο του ερωτηματολογίου και ένα φάκελο με τα πλήρη στοιχεία διεύθυνσης. Οι επιστολές αυτές που αποστέλλονται στους μη αποκριθέντες συνήθως υιοθετούν την άποψη ότι ο ερευνητής είναι πεπεισμένος πως το άτομο επιθυμούσε να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο, αλλά λόγω κάποιας παράλειψης ή λάθους του ερευνητή, το αμέλησε. Η επανάληψη της σημαντικότητας της μελέτης και της συμμετοχής του ατόμου είναι απαραίτητο να επαναληφθεί με διαφορετική διατύπωση και δίνοντας έμφαση στην αρχική επιστολή. (Meredith & Walter, 2013)

Εάν υποθέσουμε ότι υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό των μη αποκριθέντων μέχρι την τελική ημερομηνία για την επιστροφή των ερωτηματολογίων για να συμπεριληφθούν στην ανάλυση των δεδομένων, πρέπει να τεθεί το εξής ερώτημα: πώς θα διέφεραν τα αποτελέσματα εάν όλοι οι ερωτώμενοι είχαν επιστρέψει το ερωτηματολόγιο; Αν το ποσοστό των ατόμων που δεν απάντησε είναι μικρό, τότε η ερώτηση αυτή δεν είναι κρίσιμη. Ωστόσο, αν απουσιάζει ποσοστό μεγαλύτερο του 20% του δείγματος, σημαίνει πως το δείγμα για το οποίο υπάρχουν δεδομένα ίσως να μην είναι πλέον αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού στον οποίο είναι επιθυμητή η γενίκευση των αποτελεσμάτων. Έχει διαπιστωθεί ότι μεταξύ των

αποκρινόμενων και των μη αποκρινόμενων δεν υπάρχει ιδιαίτερη διαφορά σε επίπεδο προσωπικότητας, υπάρχει όμως μια τάση χαμηλότερης ακαδημαϊκής επιτυχίας στους μη αποκρινόμενους, συγκριτικά με τους αποκρινόμενους. (Meredith & Walter, 2013)

Η ιδανική μέθοδος για τον προσδιορισμό των διαφορών των αποκριθέντων και μη, είναι η τυχαία επιλογή ενός μικρού δείγματος (περίπου είκοσι άτομα στο σύνολο) των μη αποκριθέντων. Στη συνέχεια, επιδιώκεται η περαιτέρω συνεργασία με τα άτομα αυτά και η χορήγηση του ερωτηματολογίου με τη μορφή προσωπικής ή τηλεφωνικής συνέντευξης, καθώς μπορεί να είναι δεκτικότερα σε αυτά από ότι την πρωταρχική μορφή του. Η σύγκριση των απαντήσεών τους σε κάθε ερώτημα με τις απαντήσεις αυτών που απάντησαν αρχικά, θα επιτρέψει την διαπίστωση εάν οι μη αποκριθέντες είναι προκατειλημμένοι ή όχι. Οι διαφορές που θα προκύψουν, είναι σκόπιμο να καταγραφούν και να συζητηθεί η σημασία τους κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των αποκριθέντων. (Meredith & Walter, 2013)

ΒΗΜΑ 8^ο : Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου

Εφόσον το ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί σωστά, το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό, οι ερωτήσεις έχουν γίνει κατανοητές από τους ερωτώμενους και το ερωτηματολόγιο έχει συμπληρωθεί σωστά, τότε τα αποτελέσματα της έρευνας θεωρούνται έγκυρα και αντιπροσωπευτικά της υπό μελέτη ομάδας. Συνοπτικά, όλες οι απαντήσεις αναγκαστικής επιλογής στην έρευνα κωδικοποιούνται και καταχωρούνται σε πρόγραμμα ανάλυσης ποσοτικών δεδομένων, για την ευκολότερη εξαγωγή ποσοστών, μέσων, εύρους και πινάκων διπλής εισόδου. Τα σχόλια και οι ανοικτές απαντήσεις καταχωρούνται σε σύστημα ανάλυσης κειμένου για κωδικοποίηση και κατηγοριοποίηση των λέξεων των αποκρινόμενων ώστε να μπορούν να εξεταστούν. Τα δεδομένα που συλλέγονται από τα ερωτηματολόγια, κωδικοποιούνται συνήθως με το στατιστικό πακέτο SPSS (Statistical Package for Social Sciences) και στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση, ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων. (Ζαφειρόπουλος, Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία, 2015)

Η στατιστική ανάλυση περιλαμβάνει επτά επιμέρους στάδια, τα οποία ομαδοποιούνται σε δύο άξονες δράσης. Ο πρώτος αφορά την διαδικασία ανάλυσης και επεξεργασίας των δεδομένων, όπως η παραγωγή πινάκων και διαγραμμάτων, η εκτίμηση παραμέτρων και ο έλεγχος υποθέσεων και καλής προσαρμογής. Ο δεύτερος σε αντίθεση, έχει επιτελικό χαρακτήρα και περιλαμβάνει μια σειρά αποφάσεων θεωρητικών και τεχνικών λεπτομερειών, που συμβάλλουν στην αντιστοίχιση του εννοιολογικού μοντέλου. (Meredith & Walter, 2013)

Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει τον σχεδιασμό του πλάνου της στατιστικής ανάλυσης, καθορίζοντας τη σειρά των αναλύσεων, την κωδικοποίηση των δεδομένων, τη μορφή του πίνακα δεδομένων που θα αναλυθεί, καθώς και την αντιμετώπιση ενδεχόμενης αποτυχίας στη συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων, τους ελέγχους ορθής καταχώρησης και εισαγωγής των δεδομένων σε Η/Υ και, τέλος, τον χειρισμό κακής ποιότητας δεδομένων (αναξιόπιστες μετρήσεις οργάνων, ασυνεπείς/μη ειλικρινείς απαντήσεις). Στο δεύτερο στάδιο λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με την επιλογή ή την ανάπτυξη κατάλληλων στατιστικών μεθόδων, κι έπειτα στο τρίτο στάδιο γίνεται η επιλογή ή ανάπτυξη ειδικού λογισμικού για τη στατιστική επεξεργασία. Το τέταρτο στάδιο αφορά την πραγματοποίηση των απαραίτητων ελέγχων σχετικά με τις στατιστικές, εννοιολογικές και τεχνικές προαπαιτήσεις των στατιστικών μεθόδων που θα χρησιμοποιηθούν και αναζητούνται τρόποι αντιμετώπισης τυχόν αποκλίσεων. Στο πέμπτο στάδιο πραγματοποιούνται οι κύριες στατιστικές αναλύσεις, ενώ στο έκτο γίνεται ο έλεγχος των ήδη υπάρχοντων ή θέσπιση νέων κριτηρίων/ δεικτών μαρτυρίας της σημαντικότητας των αποτελεσμάτων, της καλής προσαρμογής των μοντέλων/ υποδειγμάτων και της ευρωστίας των στατιστικών μεθόδων. Τέλος, στο έβδομο στάδιο πραγματοποιείται ο έλεγχος των στατιστικών σφαλμάτων που συνδέονται με εγκυρότητα των μεθόδων και την ικανότητα γενίκευσης ή πρόβλεψης. (Meredith & Walter, 2013)

Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων, ο ερευνητής οφείλει να λάβει αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο μέτρησης της ποσότητας και της ποιότητας των πληροφοριών που έχουν παραχθεί. Αναγκαίοι λοιπόν για την αξιολόγηση και διάχυση των δεδομένων κρίνονται οι στατιστικές μέθοδοι με αντίστοιχους δείκτες. Οι δείκτες αυτοί πρέπει να έχουν απλή και εννοιολογικά τεκμηριωμένη φυσική ερμηνεία, ώστε οι δομές και οι σύνθετες μεταβλητές να μπορούν να ερμηνευτούν και αξιολογηθούν. (Μενεξές, 2009)

Η επικύρωση της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων αναλύεται περαιτέρω σε δύο επίπεδα, με το πρώτο, ποιοτικού χαρακτήρα και σημαντικότερο τον έλεγχο της ορθότητας των συμπερασμάτων σε θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας και σχετικά με προηγούμενη εμπειρία στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο. Το δεύτερο επίπεδο, ποσοτικού χαρακτήρα, αφορά σε δειγματοληπτικές έρευνες, στηριζόμενες στη διασταυρούμενη εγκυρότητα και την επαναδειγματοληψία και επιζητά την διαπίστωση της αντιπροσωπευτικότητας των ευρημάτων στον πληθυσμό στόχο που έχει καθοριστεί. (Μενεξές, 2009)

Ενημερωτικά, θα αναφερθούν οι μέθοδοι στατιστικών αναλύσεων:

- Περιγραφική στατιστική:
- κατασκευή πινάκων και διαγραμμάτων
- κατανομές απόλυτων και σχετικών συχνοτήτων
- δείκτες κεντρικής τάσης, διασποράς, ασυμμετρίας, κύρτωσης
- συντελεστές συσχέτισης, συνάφειας, αξιοπιστίας
- Πολυδιάστατες/ πολυμεταβλητές μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων:
- Item analysis
- Reliability analysis
- Factor analysis(exploratory, confirmatory)
- Correspondence analysis
- Cluster analysis
- Discriminant analysis
- MANOVA
- Multiple regression
- Επαγωγική στατιστική:
- Στατιστικοί έλεγχοι υποθέσεων (z-test, t-test, x²-test, ANOVA, Regression)
- Διαστήματα εμπιστοσύνης (Μενεξές, 2009)

8. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

8.1. Σκοπός της έρευνας

Σε κάθε έρευνα, το βασικό στοιχείο που απασχολεί κατά τον σχεδιασμό αυτής, είναι ο καθορισμός του σκοπού, των στόχων και των επιμέρους ερωτημάτων που πιθανότατα πρόκειται να προκύψουν. Ο σκοπός της έρευνας είναι το θεμέλιο πάνω στο οποίο θα βασίζεται ο ερευνητής στην διαδικασία της επίλυσης του ερευνητικού προβλήματος, διότι περιλαμβάνει τις κατευθυντήριες γραμμές που επιζητώνται στην έρευνα. Επομένως, κρίνεται απαραίτητος ο καθορισμός του σκοπού, ο οποίος μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το ζητούμενο της έρευνας και είναι αναγκαίο να ολοκληρώνεται με σύντομο και γενικό τρόπο. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως ένας σκοπός είναι δυνατόν να διακρίνεται σε διερευνητική, περιγραφική ή ερμηνευτική φύση, ανάλογα, όπως έχει προαναφερθεί, με το ζητούμενο της εκάστοτε έρευνας.

Οι στόχοι μιας έρευνας ορίζονται ως οι επιμέρους προτάσεις που διευκρινίζουν τον σκοπό, προσδιορίζοντας δηλαδή τον τρόπο επίτευξης του σκοπού σε επιμέρους προτάσεις, αναπτύσσοντας τα βήματα του ερευνητή προς την επίτευξή του. Οι δύο βασικότεροι στόχοι σε μια έρευνα είναι να αναπτύσσονται ερμηνείες που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, όπως σε μια βασική θεωρητική έρευνα, αλλά επίσης να βρίσκει λύσεις σε προβλήματα που θέτονται, όπως στην εμπειρική ή εφαρμοσμένη έρευνα.

Για την σωστή διατύπωση του σκοπού της έρευνας, πρέπει να υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ώστε να θεωρείται επιτυχημένη. Αρχικά, θα πρέπει να περιέχει τη σχέση ή τη διαφορά μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών, με εξαίρεση κάποιες περιγραφικές και ιστορικές έρευνες. Έπειτα, ο σκοπός είναι απαραίτητο να είναι διατυπωμένος με σαφή τρόπο ώστε να μην υπάρχει το ενδεχόμενο οποιασδήποτε παρερμηνείας. Στη συνέχεια, οι μεταβλητές αυτές πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να μπορούν να μετρηθούν, ενώ επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να δίνονται οι πληροφορίες που να επιτρέπουν την επανάληψη της ίδιας έρευνας από άλλους ερευνητές. Τέλος, είναι συνετό να αποφεύγονται οι θέσεις φιλοσοφικής ή ηθικής θεώρησης.

Σχετικά με τις μορφές διατύπωσης του σκοπού μπορούμε να διακρίνουμε τρεις σχετικές κατηγορίες, την περιγραφική, την δηλωτική και την ερωτηματική μορφή. Βεβαίως, σε κάθε μορφή ένας καλά διατυπωμένος σκοπός οφείλει να δίνει τη σωστή κατεύθυνση

πορείας, τις μεταβλητές που πρέπει να μελετηθούν και τέλος, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο στο οποίο θα στηριχτεί η έρευνα. (Διατύπωση του σκοπού της έρευνας)

8.2. Μεταβλητές

Αναφορικά με τις μεταβλητές, όπου έχουν προαναφερθεί, ορίζουμε οποιοδήποτε γνώρισμα, ιδιότητα ή ικανότητα που έχουν τα υποκείμενα σε διάφορο βαθμό, εφόσον μπορούν να μετρηθούν και να εκφραστούν με αριθμητικές τιμές. Τα δύο κυριότερα χαρακτηριστικά των μεταβλητών είναι η εξαντλητικότητα και ο αμοιβαίος αποκλεισμός. Η εξαντλητικότητα αναφέρεται στο γεγονός ότι κάθε μεταβλητή οφείλει να εξαντλεί όλες τις πιθανές τιμές- απαντήσεις, και έπειτα ο αμοιβαίος αποκλεισμός απαγορεύει την ύπαρξη μίας μεταβλητής σε δύο τιμές ταυτόχρονα για κάθε άτομο.

Τα είδη των μεταβλητών χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με τον ρόλο τους και ανάλογα με την φύση τους. Οι μεταβλητές αναλόγως τον ρόλο τους κατηγοριοποιούνται σε εξαρτημένες (dependent), ανεξάρτητες (independent), ελεγχόμενες (control), επεισακτες (extraneous), κατασταλτικές (suppressor), παρεμβαλλόμενες (intervening) και συνθετικές (composite). Αναλόγως με την φύση τους, κατηγοριοποιούνται σε ποσοτικές είτε συνεχείς, είτε ασυνεχείς και σε ποιοτικές ή κατηγορικές.

Η εξαρτημένη μεταβλητή (dependent variable) είναι η μεταβλητή της οποίας οι τιμές εξαρτώνται από τις τιμές της ανεξάρτητης μεταβλητής. Η ανεξάρτητη μεταβλητή (independent variable) είναι μια αιτιώδης μεταβλητή που λειτουργεί εντός του ατόμου ή του περιβάλλοντος και επηρεάζει τη συμπεριφορά ή ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του ατόμου. Είναι ο παράγοντας τον οποίο μεταβάλλει ο ερευνητής, για να καθορίσει τη σχέση του με μια άλλη μεταβλητή. Τέλος, στη σχέση αιτία- αποτέλεσμα η ανεξάρτητη μεταβλητή παίζει το ρόλο της αιτίας.

Οι ελεγχόμενες μεταβλητές (control/ constant variables) είναι οι μεταβλητές οι οποίες ουδετεροποιούνται ή η επίδρασή τους μηδενίζεται από τον ερευνητή, ώστε να μην παρεμβάλλουν και επηρεάσουν το αποτέλεσμα μεταξύ των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών. Η ουδετεροποίηση αυτή επιτυγχάνεται με τον περιορισμό του εύρους του γνωρίσματος των μεταβλητών, τυχαία δειγματοληψία, ισοδυναμία ομάδων και συμπερίληψη της μεταβλητής.

Οι επείσακτες/ παρασιτικές μεταβλητές (extraneous variables) είναι οι ανεξάρτητες μεταβλητές που δεν μελετώνται από τον ερευνητή και ταυτόχρονα δεν έχει μηδενιστεί η επίδρασή τους στην εξαρτημένη μεταβλητή, ενεργούν ταυτόχρονα με τις ανεξάρτητες και, τέλος, για να εξαχθούν έγκυρα αποτελέσματα πρέπει να μηδενιστούν οι επιδράσεις τους στην εξαρτημένη μεταβλητή, όποτε γίνονται ελεγχόμενες.

Οι κατασταλτικές μεταβλητές (suppressor/ moderator variables) είναι ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες επιδρούν στη σχέση μεταξύ των εξαρτημένων και ανεξάρτητων, ώστε να την περιορίζει ή να την καθιστά ανύπαρκτη.

Οι παρεμβαλλόμενες μεταβλητές (intervening variables) έχουν επινοηθεί και ταυτίζονται με τις εσωτερικές και μη παρατηρήσιμες ψυχολογικές διεργασίες που εκφράζουν κάποιο είδος συμπεριφοράς όπως το άγχος και τα κίνητρα, ενώ παρεμβάλλονται κατά τη διάρκεια του πειράματος.

Οι συνθετικές μεταβλητές (composite variable), τέλος, είναι μεταβλητές που συντίθενται από διαφορετικές μεταβλητές, που έχουν σταθμιστεί με μετά από σχετική κρίση ή υπολογισμό.

Εν συνεχεία, είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ο διαχωρισμός των μεταβλητών αναλόγως της φύσης τους, σε ποσοτικές και ποιοτικές μεταβλητές. Οι ποσοτικές μεταβλητές, οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε δύο υποκατηγορίες, τις συνεχείς και τις ασυνεχείς, μεταβάλλονται ποσοτικά. Συγκεκριμένα, οι συνεχείς είναι ικανές να πάρουν οποιαδήποτε τιμή μεταξύ δύο άκρων μια συγκεκριμένης κλίμακας, ενώ αντιθέτως, οι ασυνεχείς εκφράζουν τις αλλαγές υποχρεωτικά σε ακέραιους αριθμούς. Τέλος, οι ποιοτικές μεταβλητές μεταβάλλονται αναλόγως της κατηγορίας. (Καραγιάννη)

8.3. Ηθικά διλήμματα

Μία έρευνα διενεργείται για τους ακόλουθους λόγους, την διερεύνηση, την πρόβλεψη και τον έλεγχο, την περιγραφή για την παρατήρηση, περιγραφή και ταξινόμηση και τέλος, για την επεξήγηση ενός φαινομένου που επιλέγεται να αναλυθεί στην έρευνα.

Βέβαια, σε κάθε έρευνα είναι αναπόφευκτοι κάποιοι περιορισμοί, με έναν από τους κυριότερους τα προβλήματα μέτρησης και την αξία των μεταβλητών, όπως αυτές έχουν προαναφερθεί. Στη συνέχεια, έπεται ο περιορισμός του ηθικού διλήμματος που

συγκαταλέγεται σε μια έρευνα και θα αναλυθεί περαιτέρω στο παρακάτω κεφάλαιο. Επίσης, σημαντικό είναι να αναφερθεί και η ανθρώπινη πολυπλοκότητα ως ένας περιορισμός της έρευνας.

Η δεοντολογία της έρευνας ορίζεται ως «Μία σειρά αρχών που βοηθούν την ερευνητική κοινότητα να αποφασίσει ποιοι στόχοι είναι πιο σημαντικοί κατά τη διαπραγμάτευση αντικρουόμενων αξιών» (Ρούσσος) Βασίζεται σε τρεις βασικούς τομείς, την επικοινωνία ανάμεσα στην επιστήμη και την κοινωνία και το πώς οι κοινωνικές ανησυχίες και οι πολιτισμικές αξίες μπορούν να κατευθύνουν την επιστημονική έρευνα, την έρευνα πάνω στον επιστημονικό τομέα και έπειτα, την αντιμετώπιση των συμμετεχόντων. Ο υπολογισμός του κόστους σε βάρος των συμμετεχόντων, αλλά και του πιθανού κέρδους από τα αποτελέσματα της έρευνας είναι μέσα στα βασικά καθήκοντα του ερευνητή, καθώς και η απαραίτητη υποβολή ερευνητικού πρωτοκόλλου.

Με βάση τον κώδικα της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας, προκύπτουν δέκα βασικές αρχές οι οποίες θα αναφερθούν παρακάτω.

Αρχικά, ο ερευνητής είναι υπεύθυνος για την προσεκτική επιλογή μιας δεοντολογικά αποδεκτής μελέτης κατά τον σχεδιασμό της. Η βασική δεοντολογική ευθύνη του ερευνητή, είναι δηλαδή ο καθορισμός του βαθμού κινδύνου που είναι πιθανόν να διατρέξει ο συμμετέχων στην έρευνα. Στη συνέχεια, ο ερευνητής παίρνει την ευθύνη για την τήρηση των κανόνων δεοντολογίας σε όλη τη διάρκεια της έρευνας, όπως επίσης είναι απαραίτητο να συνάψει μια σαφή και δίκαιη συμφωνία με τους συμμετέχοντες, μέσω της οποίας εξασφαλίζονται οι υποχρεώσεις και τα καθήκοντα και των δύο πλευρών.

Σε περίπτωση βέβαια, που η εξαπάτηση των συμμετεχόντων είναι απαραίτητη για την διεξαγωγή της έρευνας, είναι ευθύνη του ερευνητή να αποφασίσει εάν η έρευνα δικαιολογείται από το προσδοκώμενο όφελος ή εάν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές διαδικασίες για την έγκαιρη και επαρκή ενημέρωση των συμμετεχόντων. Είναι υποχρέωση του ερευνητή να σέβεται την ελευθερία του ατόμου να αρνηθεί την συμμετοχή του ή την απόσυρσή του από την έρευνα σε οποιαδήποτε στιγμή αυτός επιθυμεί. Επιπλέον, η προστασία των συμμετεχόντων από σωματικές και πνευματικές ενοχλήσεις, βλάβες και κινδύνους που ενδέχεται να προκύψουν από την ερευνητική διαδικασία, είναι απαραίτητο μέλημα του ερευνητή.

Έπειτα, έχοντας προηγηθεί η συγκέντρωση των δεδομένων πραγματοποιείται η ενημέρωση των συμμετεχόντων από τον ερευνητή με σκοπό την ενημέρωση για την φύση της μελέτης και την επίλυση οποιασδήποτε παρανόησης που τυχόν έχει προηγηθεί. Σε περίπτωση που οι ερευνητικές διαδικασίες οδηγούν σε ανεπιθύμητες ενέργειες για τους συμμετέχοντες, είναι υποχρέωση του ερευνητή να εντοπίσει και να διορθώσει τις συνέπειες αυτές, συμπεριλαμβανομένων των συνεπειών σε βάθος χρόνου. Τέλος, όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται σχετικά με τον συμμετέχοντα κατά τη διάρκεια της έρευνας, παραμένουν εμπιστευτικές, με μόνη εξαίρεση την εκ των προτέρων συμφωνία για κάτι διαφορετικό.

Η ανάγκη για τις κατευθυντήριες οδηγίες ικανοποιείται με τον Κώδικα της Νυρεμβέργης και την διακήρυξη του Ελσίνκι. Συγκεκριμένα, ο Κώδικας της Νυρεμβέργης αποτελεί ένα κείμενο που αναφέρεται στην ανθρώπινη κοινωνία και το οποίο καταγράφει και εξασφαλίζει τα δικαιώματα του ανθρώπου που συμμετέχει σε ιατρικά πειράματα. Βέβαια, δεν έχει ενσωματωθεί σε αυτόν ακόμη η έννοια της θεραπευτικής και/ή της μη θεραπευτικής πειραματικής ιατρικής, όπως επίσης δεν έχει επανακαθοριστεί ο ηθικός κώδικας που οφείλει να δεσμεύει όλους τους εμπλεκόμενους στη διεξαγωγή μιας πειραματικής διαδικασίας.

Όσον αφορά την Διακήρυξη του Ελσίνκι, το 1964, στη 18^η Σύνοδο της Παγκόσμιας Ιατρικής Ένωσης στο Ελσίνκι, εγκρίθηκε ο επίσημος κώδικας δεοντολογίας για ιατρούς που ασχολούνται με την κλινική έρευνα και συνάφθηκε η Διακήρυξη του Ελσίνκι. Δεν έχει ισχύ νομοθετικού κειμένου, είναι όμως ένας ζωντανός και σύγχρονος κώδικας ηθικής με μοναδικό σκοπό την διαφύλαξη των δικαιωμάτων του ατόμου, όταν αυτό αποτελεί υποκείμενο οποιασδήποτε πράξης ιατρικής φύσεως. Τέλος, αποτελεί τον δεύτερο διεθνώς αναγνωρισμένο κώδικα ηθικής της έρευνας και με βάση την αναθεώρηση που έγινε το 1974, διακρίνει την έρευνα σε θεραπευτική και σε έρευνα προς ανάπτυξη επιστημονικής γνώσης, χωρίς θεραπευτική αξία για το υποκείμενο. (Καραγιάννη)

8.4. Αρχές του belmont report

Τα κριτήρια ηθικής συμπεριφοράς στην έρευνα βασίζονται πάνω σε τρεις αρχές που θεσπίστηκαν από το Belmont Report, την αρχή οφέλους και μη βλάβης, η αρχή πλήρους διαφάνειας και το δικαίωμα αυτοαπόφασης και ιδιωτικότητας, ανωνυμίας και εμπιστευτικότητας.

Ο Reynolds (1972), συνοψίζοντας τους κινδύνους των ερευνητικών διαδικασιών, αναγνώρισε πέντε κατηγορίες κατά σειρά βαθμού βλάβης. Σε μελέτες που περιλαμβάνουν αναθεώρηση φακέλων και μελέτη ιστών δεν απαιτούνται τυπικές διαδικασίες συγκατάθεσης, επομένως δεν αναμένονται θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα στα υποκείμενα της έρευνας. Η παροδική δυσχέρεια, το άγχος ή ο φυσικός πόνος που παρέρχονται με τη περάτωση της μελέτης έπονται στη συνέχεια. Έπειτα, τα ασυνήθη επίπεδα παροδικής δυσχέρειας, που μπορεί να συνεχιστούν μετά την περάτωση της μελέτης και πιθανόν να χρειαστεί κάποια αγωγή για την επιστροφή του ατόμου στη φυσιολογική του κατάσταση, και ο κίνδυνος πρόκλησης μόνιμης βλάβης, από τη χρήση ενός ερευνητικού φαρμάκου ή μηχανήματος. Τέλος, η βεβαιότητα πρόκλησης μόνιμης βλάβης, όπως η στέρηση θεραπείας για την παρακολούθηση της πορείας μιας νόσου, είναι η τελευταία κατηγορία βαθμού βλάβης με βάση το Belmont Report.

Οι Polit & Hungler (1993), δίνουν μια περίληψη των κυριότερων δυνητικών κινδύνων και ωφελειών έρευνας για τους συμμετέχοντες σε αυτή. Οι κύριοι δυνητικοί κίνδυνοι είναι η φυσική βλάβη, συμπεριλαμβανομένων και των μη αναμενόμενων ανεπιθύμητων ενεργειών, η φυσική δυσχέρεια, η κόπωση και η ανία. Επιπλέον, η οργανική ή συγκινησιακή ένταση, που προκαλείται από αυτοαποκάλυψη, φόβο του αγνώστου ή αλληλεπίδραση με ξένους, φόβο των τελικών αντίκτυπων, και θυμό για τον τύπο των ερωτήσεων που απαντώνται. Οι δυνητικοί κίνδυνοι συμπεριλαμβάνουν επίσης την απώλεια ιδιωτικότητας και χρόνου και, τα χρηματικά έξοδα.

Από την άλλη, υπάρχουν και οι κύριες δυνητικές ωφέλειες, οι οποίες αποτελούνται από την πρόσβαση σε μια παρέμβαση, την οποία δεν θα μπορούσαν να έχουν διαφορετικά, την χαρά να συζητήσουν την κατάσταση ή το πρόβλημά τους με έναν αντικειμενικό ερευνητή, την αυξημένη γνώση για τους ίδιους και την κατάστασή τους μέσω της ευκαιρίας για ενόραση ή μέσω της άμεσης αλληλεπίδρασης με τον ερευνητή. Έπειτα, συγκαταλέγεται η αύξηση της αυτοεκτίμησης, ως αποτέλεσμα ειδικής προσοχής ή μεταχείρισης, η φυγή από την συνηθισμένη ρουτίνα, με συγκίνηση για τη συμμετοχή σε επιστημονική μελέτη και ικανοποίηση της περιέργειας από αφορά στο συγκεκριμένο κομμάτι, η γνώση ότι οι πληροφορίες που δίνουν τα υποκείμενα μπορεί να βοηθήσουν ανθρώπους με παρόμοια προβλήματα ή καταστάσεις και, τέλος, τα άμεσα χρηματικά ή υλικά κέρδη. (Καραγιάννη)

8.5. Δικαιώματα των συμμετεχόντων

Τα προβλήματα που δημιουργούνται κατά την προσπάθεια του ερευνητή να εφαρμόσει το δικαίωμα των συμμετεχόντων να μην υποστούν βλάβη, οδηγεί σε δύο σημαντικά προβλήματα. Το πρώτο πρόβλημα αναφέρεται στο γεγονός ότι μερικοί συμμετέχοντες είναι πιθανόν να είναι ευάλωτα και να μην έχουν την δυνατότητα να τους κινδύνους που περιλαμβάνει μία μελέτη. Το δεύτερο πρόβλημα αποτελεί ο κίνδυνος ή η ωφέλεια ενός ερευνητικού σχεδίου, το οποίο μπορεί να μην δικαιολογεί την έκθεση των συμμετεχόντων σε κίνδυνο. Τα παραπάνω προβλήματα είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν, εφαρμόζοντας μερικά από τα δικαιώματα που κατέχουν οι συμμετέχοντες, όπως είναι το δικαίωμα για πλήρη διαφάνεια, το δικαίωμα αυτοαπόφασης και το δικαίωμα για ιδιωτικότητα, ανωνυμία και εμπιστευτικότητα.

Αρχικά, το δικαίωμα για πλήρη διαφάνεια, βασίζεται στην αρχή σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το δικαίωμα των ατόμων να λαμβάνουν πληροφορημένες εκούσιες αποφάσεις για την συμμετοχή τους σε μια μελέτη, οι οποίες δεν μπορούν να ληφθούν χωρίς διαφάνεια. Αυτό συνεπάγεται πως ο ερευνητής οφείλει να ενημερώσει τους συμμετέχοντες για τη φύση, τη διάρκεια και τους σκοπούς της μελέτης, καθώς και για τις μεθόδους, τις διαδικασίες και τις διεργασίες με τις οποίες θα συλλεχθούν τα δεδομένα. Έπειτα, απαραίτητη είναι η αναφορά της ταυτότητας των ερευνητών αλλά και όλοι οι πιθανοί τρόποι επικοινωνίας με αυτούς. Ο τρόπος χρήσης των ευρημάτων, οποιαδήποτε πιθανά προσωπικά ή κοινωνικά οφέλη από την έρευνα και όλες οι ενοχλήσεις, οι δυνητικοί κίνδυνοι ή δυσχέρειες είναι προς ενημέρωση των συμμετεχόντων. Τέλος, υποχρεωτική είναι η πληροφόρηση και για το δικαίωμα άρνησης να συμμετέχουν στην μελέτη ή να αποσυρθούν από αυτή ανά πάσα στιγμή.

Αναφορικά με το δικαίωμα της αυτοαπόφασης, ο ερευνητής πρέπει να μεταχειρίζεται τα άτομα ως αυτόνομους διαπραγματευτές, ικανούς να ελέγχουν τις δραστηριότητες και τις τύχες τους, γεγονός που σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες έχουν το δικαίωμα εκούσιας απόφασης για την συμμετοχή τους ή μη στη μελέτη, δίχως εξαναγκασμό, πίεση ή επίδραση οποιουδήποτε είδους. Οι συμμετέχοντες έχουν το δικαίωμα τερματισμού της συμμετοχής τους οποιαδήποτε στιγμή, άρνησης συγκατάθεσης εκμείυσης πληροφοριών και, επίσης, διευκρίνησης σχετικά με τον σκοπό της μελέτης ή ορισμένων ερωτήσεων.

Το δικαίωμα για ιδιωτικότητα, ανωνυμία και εμπιστευτικότητα συνεπάγεται ότι το άτομο είναι ικανό να συμπεριφέρεται και να σκέπτεται χωρίς παρεμβάσεις και την

πιθανότητα χρήσης των ιδιωτικών σκέψεων ή συμπεριφορών με σκοπό την μείωση και την αμηχανία. Μία μελέτη θεωρείται ανώνυμη ακόμη και αν ο ερευνητής δεν μπορεί να συνδέσει ένα υποκείμενο με τη αναφερθείσα πληροφορία. Επιπλέον, εμπιστευτικότητα σημαίνει ότι κάθε πληροφορία που δίνει ένα υποκείμενο δεν θα δημοσιοποιηθεί ή δεν θα διατεθεί σε άλλους. (Καραγιάννη)

8.6. Institutional review board

Μερικές φορές η αντικειμενικότητα στην εκτίμηση του λόγου κινδύνου ή ωφέλειας και η ανάπτυξη διαδικασιών για την προστασία των δικαιωμάτων των συμμετεχόντων είναι πράγμα δύσκολο για τους ερευνητές. Επομένως, βάσει του κινδύνου προκατειλημμένης εκτίμησης, οι ηθικές διαστάσεις θα πρέπει να υποβάλλονται σε εξωτερική επανεξέταση. Στα περισσότερα ιδρύματα, νοσοκομεία και πανεπιστήμια όπου πραγματοποιούνται έρευνες, έχουν εγκατασταθεί επιτροπές και πρωτόκολλα για την αναθεώρηση ερευνητικών σχεδίων και προτεινόμενων ερευνητικών διαδικασιών, οι οποίες ονομάζονται επιτροπές ανθρώπινων υποκειμένων. Το Institutional Review Board, είναι η επιτροπή που αναθεωρεί τα ερευνητικά σχέδια που εγκρίνονται όταν ένα ίδρυμα λάβει την ομοσπονδιακή επιχορήγηση για την έρευνα αυτή.

Συνεπώς, το Institutional Review Board έχει ορίσει κάποιους κανόνες οι οποίοι ελαχιστοποιούν τους κινδύνους για τα υποκείμενα. Οι κίνδυνοι αυτοί είναι ανεκτοί σε σχέση με τις προβλεπόμενες ωφέλειες για τα υποκείμενα και τη σπουδαιότητα της γνώσης που μπορεί να προκύψει. Η επιλογή των υποκειμένων θα πρέπει να είναι δίκαιη, ενώ ζητείται πληροφορημένη συγκατάθεση, σωστά τεκμηριωμένη, όπως απαιτείται. Ο επαρκής σχεδιασμός για παρακολούθηση της έρευνας είναι απαραίτητος προκειμένου να επιβεβαιωθεί η ασφάλεια των υποκειμένων, ενώ ο σωστός σχεδιασμός προστατεύει την ιδιωτικότητα των υποκειμένων και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων. Επιπρόσθετα, σε περίπτωση που συμπεριλαμβάνονται ευάλωτα υποκείμενα, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται επιπρόσθετα μέτρα για να προστατευτούν τα δικαιώματα και η ευημερία των υποκειμένων αυτών.

Οι ομοσπονδιακοί κανονισμοί απαιτούν το Institutional Review Board να αποτελείται από πέντε ή περισσότερα μέλη, εκ των οποίων τουλάχιστον ένα δεν θα είναι ερευνητής. Επιπλέον, ένα μέλος θα πρέπει να είναι άτομο που δεν έχει σχέση με το ίδρυμα και δεν θα είναι μέλος της οικογένειας ατόμου που σχετίζεται με το ίδρυμα. Το Institutional Review Board δεν μπορεί να αποτελείται μόνο από άνδρες ή μόνο από γυναίκες ή από μέλη ενός

μόνο επαγγέλματος. Οι παραπάνω αυτοί κανονισμοί στοχεύουν στην πρόληψη διαφόρων προκαταλήψεων στην αναθεώρηση των ερευνητικών πρωτοκόλλων.

Ακόμη ένα μέτρο για την επιβεβαίωση της ηθικής μιας έρευνας, είναι η πληροφορημένη συγκατάθεση. Σε αυτή, τα υποκείμενα πληροφορούνται με πληρότητα για τη φύση της έρευνας, τις απαιτήσεις της έρευνας από αυτά, τους πιθανούς κινδύνους και τα οφέλη από την έρευνα, ώστε να είναι σε θέση να αποφασίσουν για τη συμμετοχή τους στη μελέτη. Η πληροφορημένη συγκατάθεση συνεπάγεται ότι τα υποκείμενα έχουν επαρκή πληροφόρηση σχετικά με την έρευνα, κατανοούν και έχουν την δύναμη της ελεύθερης εκλογής, ώστε να μπορούν να συγκαταθέσουν εκούσια για τη συμμετοχή τους ή μη στην έρευνα.

Τέλος, παρακάτω είναι συνετό να συμπεριληφθούν οι παρακάτω πληροφορίες για τον ολοκληρωμένο τύπο της πληροφορημένης συγκατάθεσης. Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα δεδομένα που θα ληφθούν από το υποκείμενο θα χρησιμοποιηθούν στην επιστημονική έρευνα, ο σκοπός της μελέτης, το είδος των δεδομένων που θα συλλεχθούν, η φύση και η έκταση της χρονικής υποχρέωσης του υποκειμένου, αλλά και τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν στην συλλογή των ερευνητικών δεδομένων. Στη συνέχεια, απαραίτητη είναι η επεξήγηση του τρόπου επιλογής των υποκειμένων, των δυνητικών φυσικών ή συγκινησιακών δυσχερειών και της ερμηνείας της κάθε ιατρικής θεραπείας σε πιθανή βλάβη. Έπειτα, τα υποκείμενα, θα πρέπει να πληροφορηθούν για διαθέσιμες σχετικές, εναλλακτικές θεραπείες που θα μπορούσαν να είναι πλεονεκτικές γι' αυτά, για τα δυνητικά οφέλη των ιδίων και των άλλων και για τα ονόματα των ατόμων με τα οποία μπορεί να έρθει σε επαφή για πληροφορίες ή παράπονα που αφορούν την μελέτη. Τέλος, αναγκαία είναι μια περιγραφή της εθελοντικής φύσης της συμμετοχής και το δικαίωμα απόσυρσης σε οποιοδήποτε χρόνο, χωρίς συνέπειες και μια εγγύηση ότι η ιδιωτικότητα του ατόμου θα προστατεύεται συνεχώς. (Καραγιάννη)

8.7. Η θεωρία της δειγματοληψίας

Οι τεχνικές δειγματοληψίας είναι ένα σύνολο μεθόδων που επιτρέπει τη μείωση του μεγέθους των δεδομένων που πρέπει να συλλεχθούν. Προκειμένου να επιλεχθεί το δείγμα από τον υπό διερεύνηση πληθυσμό, πρέπει να ορισθεί ο πληθυσμός ως ένα σύνολο κατάλληλων μονάδων που ονομάζονται δειγματοληπτικές μονάδες, οι οποίες ανάλογα με την

έρευνα μπορεί να αναφέρεται σε φυσικά πρόσωπα, αντικείμενα ή γεγονότα. Το σύνολο των δειγματοληπτικών μονάδων που αντιστοιχούν στον εξεταζόμενο πληθυσμό αποτελεί το πλαίσιο δειγματοληψίας το οποίο θα πρέπει να είναι ακριβές και ενημερωμένο. (Παπαγεωργίου Ι.)

Δειγματοληψία είναι η διαδικασία επιλογής ενός υποσυνόλου ατόμων με σκοπό την καταγραφή των στοιχείων τα οποία θα βοηθήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τον πληθυσμό. Οι δειγματοληπτικές έρευνες είναι βασισμένες σε δεδομένα τα οποία αφορούν ένα υποσύνολο του πληθυσμού, το δείγμα και έχουν ως στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν άγνωστες πτυχές του πληθυσμού. Οι μέθοδοι διακρίνονται σε μεθόδους πιθανότητας και με μεθόδους μη-πιθανότητας. Όλα τα δείγματα τα οποία επιλέγονται με τη μέθοδο της πιθανότητας, η εξαγωγή των συμπερασμάτων καθώς και η επέκτασή τους στον πληθυσμό γίνεται με τη χρήση της στατιστικής συμπερασματολογίας. Για τα δείγματα τα οποία συλλέγονται με τη μέθοδο τη μη-πιθανότητας τα αποτελέσματα μπορούν να παρουσιαστούν αλλά δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί επέκταση στους πληθυσμούς λόγω χρήσης της περιγραφικής στατιστικής. (Παπαγεωργίου Ι.)

Εν τέλει, η θεωρία της δειγματοληψίας είναι το πεδίο της στατιστικής το οποίο συμπεριλαμβάνει τη μεθοδολογία για την επιλογή του δείγματος από έναν πληθυσμό, καθώς και η εξαγωγή συμπερασμάτων για τα ερωτήματα της έρευνας τα οποία αφορούν τον πληθυσμό. Οι βασικότερες μέθοδοι δειγματοληψίας οι οποίες βασίζονται στις πιθανότητες είναι η απλή τυχαία, η συστηματική, η στρωματοποιημένη καθώς και η δειγματοληψία κατά ομάδες. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.1. Δειγματοληπτική έρευνα

Με το πέρασμα του χρόνου η εξέλιξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας έχει επιτευχθεί σε μεγαλύτερο βαθμό και η πρόσβαση σε δεδομένα έχει γίνει ακόμη ευκολότερη. Τα δεδομένα αυτά τα οποία αφορούν διάφορους τομείς στη ζωή του ανθρώπου (προσωπική, κοινωνική, επαγγελματική), λόγω του μεγέθους τους, καθιστά αναγκαία την έκφρασή τους με ποσοτικά στοιχεία και γραφήματα, τα οποία έχουν ως στόχο τη διευκόλυνση στην κατανόηση, παρουσίαση, οργάνωση τους καθώς και την εξαγωγή κατάλληλων συμπερασμάτων. Το αντικείμενο των δειγματοληπτικών ερευνών είναι η

ανάγκη για ύπαρξη ποσοτικών συμπερασμάτων σε ποικίλα θέματα της καθημερινότητας. (Παπαγεωργίου Ι.)

Οι δειγματοληπτικές έρευνες δεν είναι απαραίτητο να αφορούν μόνο πληθυσμούς ανθρώπων, αλλά υπάρχει δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν για να βρεθεί απάντηση σε διάφορα ερωτήματα τα οποία περιστρέφονται γύρω από την καθημερινότητα. Ακόμη, κάποιες από τις δειγματοληπτικές έρευνες έχουν τη δυνατότητα να αναφέρονται σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή (χωρίς διάρκεια), οι οποίες γίνεται προσπάθεια να βγει συμπέρασμα για άγνωστες ποσότητες του πληθυσμού και ονομάζονται cross-sectional. Αντίθετα ,οι cohort, είναι έρευνες που έχουν στόχο τη μελέτη ενός χαρακτηριστικού του πληθυσμού σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, καθώς και κατά πόσο επηρεάζεται το υπό μελέτη χαρακτηριστικό από άλλους παράγοντες. Η ανάγκη για άμεση εξαγωγή συμπερασμάτων καθώς και η σύγκρισή τους σε τακτικά χρονικά διαστήματα επιβάλλει τη χρήση δειγματοληπτικών ερευνών σε σχέση με την εναλλακτική απογραφή του πληθυσμού. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.2. Πληθυσμός-Δείγμα

Η έρευνα η οποία βασίζεται στη μελέτη όλων των στοιχείων ενός πληθυσμού, ονομάζεται απογραφή. Σε περίπτωση απογραφής, τα ερωτήματα της έρευνας αναφέρονται σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Όλα τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώνονται στο τέλος της έρευνας θα χρησιμοποιηθούν στο τέλος για να υπολογιστούν συγκεντρωτικά οι ποσοτικοί παράμετροι του πληθυσμού. Τα δεδομένα μιας απογραφής μπορούν να προσφέρουν έγκυρα αποτελέσματα για τα ερωτήματα της έρευνας χωρίς να συμπεριλαμβάνουν στατιστικά λάθη. (Παπαγεωργίου Ι.)

Εναλλακτικά της απογραφής , η έρευνα μπορεί να βασιστεί σε ένα υποσύνολο του πληθυσμού το οποίο ονομάζεται δείγμα και κάνουμε λόγο για δειγματοληπτική έρευνα. Κατά τη διεξαγωγή αυτού του είδους έρευνας, τα μέλη που αντιστοιχούν στο δείγμα οφείλουν να απαντήσουν στα διάφορα ερωτήματα που τους γίνονται. Τα στοιχεία που συλλέγονται χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό συγκεντρωτικών ποσοτήτων, όχι όμως του πληθυσμού, αλλά των ποσοτήτων στο δείγμα. Με την κατάλληλη μέθοδο διατυπώνονται τα συμπεράσματα σχετικά με τον πληθυσμό και με βάση τις αντίστοιχες

του δείγματος. Λόγω, όμως, της επιλογής μέρους μόνο του πληθυσμού τα αποτελέσματα εμπεριέχουν αβεβαιότητα σε αντίθεση με την απογραφή. (Παπαγεωργίου Ι.)

Κάποια από τα πλεονεκτήματα της δειγματοληπτικής έρευνας περιλαμβάνουν το μικρό κόστος, τη σύντομη διάρκεια της συλλογής δεδομένων και την επαναληψιμότητα της διαδικασίας. Κατά την εφαρμογή μιας δειγματοληπτικής έρευνας, γίνεται προσπάθεια για την μείωση του κόστους και χρόνου διεξαγωγής της έρευνας, αλλά ταυτόχρονα έλεγχος της αβεβαιότητας που θα συμπεριλαμβάνεται στα αποτελέσματα. Ένα ακόμη πλεονέκτημα της δειγματοληπτικής έρευνας είναι πως κατά την εφαρμογή της ο αριθμός των συμμετεχόντων είναι μικρότερος σε σχέση με την απογραφή, τα δεδομένα μικρότερα, με αποτέλεσμα να ελαχιστοποιούνται τα σφάλματα σχετικά με την καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.3. Δείγματα πιθανότητας και δείγματα μη-πιθανότητας

Ανάλογα με το δειγματοληπτικό σχέδιο, την επιλογή δηλαδή των μονάδων πληθυσμού, τα δείγματα διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Τα δείγματα πιθανότητας και τα δείγματα μη-πιθανότητας.

Ένα δείγμα πιθανότητας ονομάζεται έτσι όταν η κάθε μονάδα του πληθυσμού έχει μια συγκεκριμένη πιθανότητα και μη-μηδενική η οποία μπορεί να συμπεριληφθεί στο δείγμα. Επομένως, σύμφωνα με τα δείγματα πιθανότητας, η μέθοδος της δειγματοληψίας δεν αποκλείει κάποιες μονάδες του πληθυσμού να αποτελέσουν μέρος του δείγματος. Οι πιο γνωστές μέθοδοι δειγματοληψίας στην κατηγορία δειγματοληψιών πιθανότητας είναι ονοματικά η απλή τυχαία, η στρωματοποιημένη, η συστηματική, η δειγματοληψία ανάλογα του μεγέθους, η δειγματοληψία κατά ομάδες καθώς και ο συνδυασμός των προαναφερθέντων. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των δειγμάτων πιθανότητας είναι ότι επειδή η διαδικασία επιλογής δείγματος διέπεται από τους νόμους των πιθανοτήτων, επιτρέπεται η επέκταση των οποίων συμπερασμάτων από το δείγμα στον πληθυσμό, με τη βοήθεια της στατιστικής συμπερασματολογίας. (Παπαγεωργίου Ι.)

Τα δείγματα μη-πιθανότητας είναι τα αντίθετα των δειγμάτων της πιθανότητας. Η μέθοδος συλλογής μονάδων του δείγματος δεν διέπεται από τους νόμους της πιθανότητας, αλλά σχετίζεται με την ευκολία, την εύκολη πρόσβαση, τη διαθεσιμότητα το σύντομο χρόνο

συλλογής δεδομένων κ.α. Τα δείγματα ευκολίας επιλέγονται από τον πληθυσμό με κριτήριο την ευκολία και όχι την αντιπροσωπευτικότητα του πληθυσμού, καθώς επίσης δεν μπορούν εύκολα να εξαχθούν αποτελέσματα τα οποία αργότερα θα γενικευτούν για έναν πληθυσμό, διότι το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό. Στα δείγματα κρίσης ο ερευνητής επιλέγει τις μονάδες πληθυσμού με βάση την εμπειρία του από προηγούμενες έρευνες και με προσωπική επιλογή. Ένα άλλο είδος δειγματοληψίας μη-πιθανότητας είναι το δείγμα χιονοστιβάδας, το οποίο γίνεται προσβάσιμο στον ερευνητή μέσω ενός μικρού συνόλου δείγματος που είναι διαθέσιμο σε εκείνον. Επομένως, ο στατιστικός αναλυτής αποκτά το δείγμα μέσω των αρχικών εκπροσώπων χωρίς την ανάγκη να διαθέτει στοιχεία για τον πληθυσμό. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.4. Κύρια στοιχεία δειγματοληπτικής έρευνας

- Το δειγματοληπτικό σχέδιο: Είναι ο τρόπος επιλογής των μονάδων στο δείγμα το οποίο επιλέγεται μέσα από συνεργασία του στατιστικού επιστήμονα, του ατόμου το οποίο αναθέτει την έρευνα καθώς και ερωτήματα αυτής αλλά και των ατόμων που θα διεξάγουν τη δειγματοληψία. Ο ρόλος εκείνου που αναθέτει την έρευνα είναι πολύ σημαντικός, διότι θέτει τα ερωτήματα και καθορίζει ποιες μεταβλητές πρέπει να καταγραφούν. Τέλος, ο ρόλος του συνεντευκτή στη διαδικασία σχεδιασμού της έρευνας είναι συμπληρωματικός και βοηθητικός, καθώς καταγράφει τις απαντήσεις και δίνει πληροφορίες για την εκτίμηση του χρόνου αλλά και της δυσκολίας σχετικά με τη συλλογή των δεδομένων.
- Οι μετρήσεις της έρευνας: Μετά την ανάθεση της έρευνας από κάποιο άτομο, ένα ειδικευόμενο μέλος επιλέγει τις μεταβλητές τις οποίες θα συμπεριληφθούν στην έρευνα καθώς και τις μονάδες μέτρησης. Κατά τον ίδιο τρόπο συντάσσεται και ένα ερωτηματολόγιο, ωστόσο, πολλές φορές η σύνταξή του είναι πολύπλοκη και έχει ως τελικό στόχο να φέρει ένα αξιόπιστο σύνολο δεδομένων, ώστε να γίνει ανάλυση από τον στατιστικό αναλυτή. Ένα σωστά δομημένο ερωτηματολόγιο επιδιώκει την απλότητα, συντομία, αλλά και να έχει συγκεκριμένο στόχο. Αυτά τα τρία στοιχεία εξασφαλίζουν την ελαχιστοποίηση των σφαλμάτων λόγω κακής διατύπωσης των ερωτήσεων, που έχει ως αποτέλεσμα την λανθασμένη κατανόηση και καταγραφή αλλά και την αλλοίωση των αποτελεσμάτων

- Διεξαγωγή έρευνας: Κατά τη διάρκεια της έρευνας γίνεται μεγάλη προσπάθεια να μην υπάρξουν παρεκκλίσεις στο σχεδιασμό των ενδιάμεσων σταδίων. Αυτό συμβαίνει, διότι για να εξασφαλιστεί η αξιοπιστία των δεδομένων και των αποτελεσμάτων είναι αναγκαίο η έρευνα να ακολουθεί τις υποθέσεις της στατιστικής θεωρίας κατά την οποία ισχύουν οι ιδιότητες των εκτιμητών. Σημαντικό ρόλο στην αποφυγή προβλημάτων που θα μπορούσαν να παρέμβουν πορεία της έρευνας, παίζει η πιλοτική έρευνα.

Η πιλοτική έρευνα είναι μία έρευνα η οποία τοποθετείται πριν από την κύρια έρευνα, έχει τον ίδιο σχεδιασμό αλλά είναι μικρότερης κλίμακας, το οποίο σημαίνει ότι επιλέγεται μέσα από ένα μικρότερο δείγμα από της κύριας έρευνας και συνήθως είναι απαραίτητη στις νέες έρευνες. Αρχικά, γίνεται έλεγχος στο ερωτηματολόγιο όπου αντιμετωπίζονται τα προβλήματα σχετικά με μη κατανοητές ερωτήσεις και αμέσως μετά ελέγχεται η εκπαίδευση και σωστή προετοιμασία των συνεντευκτών. Τέλος, γίνονται αρχικές εκτιμήσεις σχετικά με τις άγνωστες παραμέτρους του πληθυσμού, οι οποίες θα βοηθήσουν στη σωστή διεξαγωγή της έρευνας.

- Στατιστική Ανάλυση: Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας είναι διαθέσιμο ένα σύνολο δεδομένων τα οποία θα αναλυθούν από τον στατιστικό ερευνητή, εφαρμόζοντας τα αποτελέσματα της θεωρίας της δειγματοληψίας, έχοντας υπόψην το δειγματοληπτικό σχέδιο. Τα κυριότερα σημεία της ανάλυσης είναι ο υπολογισμός των εκτιμητών των άγνωστων ποσοτήτων του πληθυσμού βάσει του δείγματος, το σφάλμα εκτίμησης, καθώς και η κατασκευή διαστημάτων εμπιστοσύνης. Σε ορισμένα πολυσύνθετα δειγματοληπτικά σχέδια ο υπολογισμός των τυπικών σφαλμάτων γίνεται με τη βοήθεια προσεγγιστικών μεθόδων, τα οποία στο τέλος καταγράφονται και παρουσιάζονται. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.5. Απλή-Τυχαία Δειγματοληψία

Η απλή-τυχαία δειγματοληψία είναι μια μέθοδος με πιθανότητες, κατά την οποία οι πιθανότητες επιλογής μονάδων από τον πληθυσμό είναι ίσες μεταξύ τους. Ένα από τα βασικότερα προβλήματα των ερευνητών κατά το σχεδιασμό δειγματοληπτικών ερευνών

είναι ο προσδιορισμός του μεγέθους του δείγματος. Το μέγεθος του δείγματος παίζει σημαντικό ρόλο στην αξιοπιστία των εκτιμητών που θα παραχθούν. Ακόμη, το κόστος και ο χρόνος που θα απαιτηθεί για τη διεξαγωγή της έρευνας επηρεάζουν εξίσου το μέγεθος του δείγματος. Η σημαντικότερη συνιστώσα των δειγματοληπτικών ερευνών είναι η αξιοπιστία των εκτιμητών, η υιοθέτηση ορισμένων απαιτήσεων ως προς την αξιοπιστία των εκτιμητών και την αναζήτηση του ελάχιστου αριθμού. Το απαιτούμενο μέγεθος του δείγματος θα αλλάζει ανάλογα με τον τρόπο της δειγματοληψίας ή γενικότερα το δειγματοληπτικό σχέδιο, το οποίο είναι πιο αποδοτικό εάν οι σωστές προδιαγραφές πληρούνται σε μικρότερο μέγεθος δείγματος σε σχέση με το εναλλακτικό σχέδιο. Επομένως, κατά το σχεδιασμό της έρευνας θα πρέπει να επιλυθεί το πρόβλημα σχετικά με τον προσδιορισμό του μεγέθους του δείγματος. (Παπαγεωργίου Ι.)

Η απλή-τυχαία δειγματοληψία, παρόλο που είναι βάση για την ανάπτυξη όλων των δειγματοληπτικών σχεδίων, δεν χρησιμοποιείται συχνά. Διαθέτει αρκετά πλεονεκτήματα λόγω της απλότητας στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της. Πέραν όμως των πλεονεκτημάτων διαθέτει και κάποια μειονεκτήματα. Σύμφωνα με τον ορισμό της απλής-τυχαίας δειγματοληψίας θα πρέπει να υπάρχουν πριν την έρευνα στοιχεία για τον πληθυσμό κάτι το οποίο δεν είναι εφικτό γιατί δεν υπάρχουν πάντα καταγεγραμμένα όλα τα στοιχεία ένα προς ένα ούτε είναι διαθέσιμα στον ερευνητή. Παράλληλα, αν η διαδικασία ενσωματωθεί στη διεξαγωγή της έρευνας, τότε το κόστος θα αυξηθεί αισθητά. Ένα ακόμη πρόβλημα είναι η γεωγραφική περιοχή στην οποία εκτείνεται ο πληθυσμός. Σε αυτή την περίπτωση, η συλλογή της παρατήρησης για το δείγμα απαιτεί πλήρη γεωγραφική κάλυψη του πληθυσμού το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους αλλά και της χρονικής διάρκειας της έρευνας. (Παπαγεωργίου Ι.)

Το τελευταίο έχει μεγαλύτερες προεκτάσεις και επηρεάζει και την ακρίβεια των εκτιμητών που παράγονται. Αυτό συμβαίνει, γιατί παρά την γεωγραφική κάλυψη του πληθυσμού από το δείγμα, δεν σημαίνει ότι υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα ως προς αυτό. Ενδέχεται, μερικές ομάδες που παρουσιάζουν συγκεκριμένη συμπεριφορά σε κάποια χαρακτηριστικά, να μην αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα. Για την απλή τυχαία δειγματοληψία οι διάφορες ομάδες θα εκπροσωπούνται μόνο ως προς το μέγεθος του δείγματος και κανέναν επιπλέον χαρακτηριστικό. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.6. Στρωματοποιημένη Δειγματοληψία

Το δείγμα το οποίο προκύπτει από την ένωση ανεξάρτητων απλών τυχαίων δειγμάτων, ονομάζεται στρωματοποιημένο τυχαίο δείγμα και η διαδικασία επιλογής του ονομάζεται στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία. Η στρωματοποιημένη δειγματοληψία είναι μια από τις πιο διαδεδομένες μεθόδους δειγματοληψίας. Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα είναι τα μειωμένα σε σχέση με άλλες μεθόδους δειγματοληψίας τυπικά σφάλματα των εκτιμητών. Εάν τα στρώματα είναι έτσι τοποθετημένα ώστε να γίνονται ευδιάκριτες οι ομάδες του πληθυσμού, το δείγμα που επιλέγεται κρίνεται αντιπροσωπευτικό. Κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έρευνας, ο πληθυσμός χωρίζεται σε στρώματα τα οποία είναι υποσύνολα του πληθυσμού και διαθέτουν ορισμένες ιδιότητες γι' αυτό ονομάζεται και στρωματοποιημένη δειγματοληψία. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται μια νέα δειγματοληψία ανά στρώμα και στο τέλος προκύπτει το τελικό δείγμα το οποίο συλλέγεται από όλα τα στρώματα. Αυτό το είδος δειγματοληπτικής έρευνας μπορεί να πραγματοποιηθεί μεμονωμένα ή και συνδυαστικά με άλλους τρόπους. (Παπαγεωργίου Ι.)

Τα στρώματα που επιλέγονται γίνεται προσπάθεια κάθε φορά να είναι ομοιογενή από τις ομάδες του πληθυσμού, σχετικά με κάποια χαρακτηριστικά τους, όπως γεωγραφικά, κοινωνικά, δημογραφικά και άλλα. Τα στρώματα μπορούν να υπάρχουν ήδη, όπως για παράδειγμα ένα δημοτικό διαμέρισμα ή να κατασκευάζονται ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε έρευνας. (Παπαγεωργίου Ι.)

Υπάρχουν δύο είδη στρωματοποιημένης δειγματοληψίας: η αναλογική και η μη αναλογική. Στην αναλογική δειγματοληψία σε κάθε στρώμα επιλέγεται δείγμα ώστε η αναλογία του μεγέθους του δείγματος στο στρώμα προς το μέγεθος του συνολικού δείγματος, να είναι ίση με την αναλογία του μεγέθους του πληθυσμού του στρώματος προς το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού. Έτσι το συνολικό δείγμα είναι μια αναλογική μικρογραφία του πληθυσμού. Η δειγματοληψία είναι πιο αποδοτική όσο περισσότερο διαφέρουν μεταξύ τους τα στρώματα, ενώ υπάρχει εσωτερική ομοιογένεια. Με την αναλογική δειγματοληψία επιτυγχάνεται η δημιουργία ενός συνόλου δεδομένων της έρευνας που αργότερα μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτούσιο. (Παπαγεωργίου Ι.)

Στην μη αναλογική στρωματοποιημένη δειγματοληψία επιλέγεται το μέγεθος του δείγματος σε κάθε στρώμα και συχνά διατηρείται το ίδιο μέγεθος σε κάθε στρώμα. Με τη συγκεκριμένη μέθοδο, αντιμετωπίζονται περιπτώσεις που δεν ενδιαφέρει η συνολική ακρίβεια στο δείγμα ή δεν υπάρχουν επαρκή ακρίβεια στους υποπληθυσμούς των στρωμάτων. Συνήθως όταν τα μεγέθη των υποπληθυσμών σε κάποια στρώματα είναι μικρά,

επιλέγεται ένα συγκεκριμένο μέγεθος δείγματος, επειδή θεωρείται αρκετά μεγάλο. Αν χρησιμοποιείται αναλογική δειγματοληψία, το δείγμα για το συγκεκριμένο στρώμα θα είχε πολύ μικρό μέγεθος και δεν θα οδηγούσε απαραίτητα σε αξιόπιστα αποτελέσματα. Ένα θετικό της μη αναλογικής δειγματοληψίας είναι ότι υπάρχει η δυνατότητα να καθοριστεί το μέγεθος του δείγματος σε κάθε στρώμα. Η αναλογική δειγματοληψία, δίνει τη δυνατότητα να αυξηθεί το μέγεθος του δείγματος σε συγκεκριμένα στρώματα, χωρίς να αυξηθεί το μέγεθος του συνολικού δείγματος. Έτσι, τα υποκείμενα από διαφορετικά στρώματα έχουν διαφορετικές πιθανότητες επιλογής στο συνολικό δείγμα και μετά τη διεξαγωγή μη αναλογικής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας, χρειάζεται συνήθως στάθμιση ώστε να ανταποκρίνονται στα πραγματικά μεγέθη των υποπληθυσμών. (Παπαγεωργίου Ι.)

8.7.7. Συστηματική Δειγματοληψία

Συνήθως, η συστηματική δειγματοληψία χρησιμοποιείται εναλλακτικά της απλής τυχαίας δειγματοληψίας, όταν η επιλογή απαιτεί πολύ χρόνο. Η συστηματική δειγματοληψία είναι η δειγματοληψία κατά την οποία το δείγμα επιλέγεται από τον πληθυσμό με συστηματικό τρόπο ανά ίσα διαδοχικά διαστήματα. Το μήκος κάθε διαστήματος ορίζεται η απόσταση στη σειρά κατάταξης που έχουν δύο μονάδες πληθυσμού, σύμφωνα με το δειγματοληπτικό σχέδιο. Αυτό το είδος της δειγματοληψίας διαθέτει κάποια πλεονεκτήματα και κάποια μειονεκτήματα. Βασικό πλεονέκτημα είναι η απλότητα και ευκολία υλοποίησής του από τον ερευνητή. Τα συστηματικά δείγματα είναι σχετικά εύκολο να κατασκευαστούν, να συγκριθούν καθώς και να κατανοηθούν. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για έρευνες οι οποίες λειτουργούν με αυστηρούς δημοσιονομικούς περιορισμούς. Ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα είναι πως το δείγμα είναι ομοιόμορφα κατανεμημένο ως προς τον πληθυσμό. Ωστόσο, πέραν των πλεονεκτημάτων διαθέτει και μειονεκτήματα μερικά εκ των οποίων είναι ότι μπορεί να αλληλεπιδρά με πιθανή λανθάνουσα περιοδικότητα μεταξύ των μονάδων του πληθυσμού. (Παπαγεωργίου Ι.)

Η συστηματική μέθοδος χρησιμοποιείται κυρίως στην πράξη και ιδιαίτερα όταν ο ερευνητής ενδιαφέρεται για την επιλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος από τον πληθυσμό και δεν έχει στοιχεία για να κατασκευάσει το δειγματοληπτικό πλαίσιο. Ακόμη, χρησιμοποιείται όταν ο πληθυσμός είναι θετικά αυτοσυσχετισμένος, καθώς και στο τελικό στάδιο ενός σύνθετου δειγματοληπτικού σχεδίου όπου μπορούν να αξιοποιηθούν τα

πλεονεκτήματα της ευκολίας στην υλοποίηση της συστηματικής δειγματοληψίας. (Παπαγεωργίου Ι.)

Στη συστηματική δειγματοληψία υπάρχουν τρία είδη πληθυσμού που προέρχεται το τυχαίο δείγμα:

Ο τυχαίος πληθυσμός, όπου οι μονάδες παρατήρησης είναι με τυχαία σειρά και βρίσκονται στο δειγματοληπτικό πλαίσιο.

Ο περιοδικός πληθυσμός, όπου οι μονάδες παρατήρησης είναι σε περιοδικότητα

Ο ταξινομημένος πληθυσμός όπου οι μονάδες παρατήρησης είναι ταξινομημένες βάσει μεγέθους.

Όταν μια έρευνα παίρνει δείγμα από ταξινομημένο ή περιοδικό πληθυσμό, τότε μπορεί να πάρει επαναλαμβανόμενα συστηματικά δείγματα. Όταν υπάρχει μοναδική συστηματική δειγματοληψία, τότε ισχύουν οι τύποι της απλής τυχαίας δειγματοληψίας. (Βασικές τεχνικές δειγματοληψίας και ανάλυση ερωτηματολογίων με χρήση του ελέγχου)

Όταν ένα δειγματοληπτικό πλαίσιο είναι διαθέσιμο σε μορφή λίστας, τότε μπορεί να εφαρμοστεί η συστηματική δειγματοληψία. Για να υπάρχει αναλογική αντιπροσώπευση του πληθυσμού στο δείγμα, τότε πρέπει να έχει προηγηθεί ταξινόμηση της λίστας του δειγματοληπτικού πλαισίου ως προς το χαρακτηριστικό που θεωρείται καίριο για τη στρωματοποίηση του πληθυσμού. Αυτό συνήθως είναι κάποιο δημογραφικό χαρακτηριστικό. Συνήθως ενδείκνυται όταν ο πληθυσμός είναι πλήρως και λεπτομερώς καταγραμμένος σε μορφή καταλόγου. Αυτοί οι κατάλογοι βοηθούν ως δειγματοληπτικά πλαίσια από τα οποία γίνεται η επιλογή του δείγματος. Με τη σωστή εφαρμογή της μεθόδου επιτυγχάνεται η επιλογή αντιπροσωπευτικού δείγματος και τηρούνται οι ποσοστώσεις διαφόρων χαρακτηριστικών που ενδιαφέρουν τον ερευνητή. (Δειγματοληψία)

8.7.8. Δειγματοληψία κατά ομάδες

Η δειγματοληψία κατά ομάδες ή κατά συστάδες χρησιμοποιείται όταν ο πληθυσμός είναι κατανεμημένος με φυσικό τρόπο σε ομάδες. Οι λόγοι κατά τους οποίους ο ερευνητής θα επιλέξει αυτή τη μέθοδο είναι παρόμοιοι με της συστηματικής δειγματοληψίας (ευκολία υλοποίησης). Με απλή τυχαία δειγματοληψία, επιλέγεται δείγμα από αυτές τις ομάδες και το τελικό δείγμα διαμορφώνεται από όλα τα μέλη του πληθυσμού που ανήκουν στις επιλεγμένες

ομάδες. Σύμφωνα με την μέθοδο αυτή, ο ερευνητής έχει πρόσβαση στον πληθυσμό μέσω των ομάδων μελών. Αρχικά, επιλέγεται ένα δείγμα ομάδων με ίσες ή άνισες πιθανότητες και στη συνέχεια είτε ένα μέρος του, είτε ολόκληρο το σύνολο των στοιχείων, συμπεριλαμβάνεται στο τελικό δείγμα. Το σύνολο των σταδίων τα οποία αποτελείται η έρευνα εξαρτάται από τη γεωγραφική έκταση του πληθυσμού της έρευνας και το δειγματοληπτικό πλαίσιο το οποίο ορίζονται οι ομάδες. Η δειγματοληψία σε ομάδες χρησιμοποιείται πολύ συχνά λόγω του χαμηλού κόστους. (Παπαγεωργίου Ι.)

Η μέθοδος αυτή επιλέγεται σε περιπτώσεις που δεν είναι καταγεραμμένος ο πληθυσμός, αλλά υπάρχουν λίστες που τον καλύπτουν, δηλαδή υπάρχουν μονάδες του πληθυσμού οι οποίες είναι ισοπληθείς. Αν για παράδειγμα, ένας ερευνητής κάνει μια έρευνα για τις απόψεις των εμπόρων στο κέντρο μιας πόλης, μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτό το είδος της δειγματοληψίας. Μπορεί με βάση τον χάρτη να επιλέξει κάποια συγκεκριμένα οικοδομικά τετράγωνα και να δώσει τα ερωτηματολόγια σε άτομα των οικοδομικών τετραγώνων που επέλεξε. (Δειγματοληψία)

Ακόμη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε έρευνες μεγάλων περιοχών σε έκταση ή σε αγροτικούς χώρους, σε έρευνες που αφορούν την εκπαίδευση, την υγεία, την πολιτική. Είναι πολύ καλή επιλογή και για τις ιδιωτικές εταιρίες ερευνών γνώμης. Δεν δίνει τα πιο ακριβή αποτελέσματα γιατί δεν είναι απόλυτα αξιόπιστη, είναι όμως μια καλή επιλογή όταν υπάρχουν οι παράμετροι της μεγάλης γεωγραφικής έκτασης και της έλλειψης του δειγματοληπτικού πλαισίου. (Δειγματοληψία)

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η αποτύπωση του ερευνητικού ενδιαφέροντος των Ελλήνων νοσηλευτών στη διενέργεια ερευνών με ερωτηματολόγιο. Η αναζήτηση των θεματικών περιοχών, τα δείγματα, αλλά και η μεθοδολογική προσέγγιση αποτελούν τους επιμέρους σκοπούς αυτής της ανασκοπικής διαδικασίας.

ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα αποτέλεσαν 88 έρευνες που πραγματοποιήθηκαν με ερωτηματολόγιο από το 2008 έως και το 2018 από τα περιοδικά “Βήμα του Ασκληπιού”, “Περιεγχειρητική

νοσηλευτική”, “Νοσηλεία και έρευνα”, “Health Science Journal” “International Journal of Caring Sciences”, «Διεπιστημονική φροντίδα υγείας», «Υγεία εργασία», «Νοσηλευτική επιθεώρηση», «Υγειονομικό βήμα», «Ελληνικό περιοδικό της νοσηλευτικής επιστήμης», «Ρυθμός της υγείας».

ΜΕΘΟΔΟΣ

Πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας στα προαναφερόμενα νοσηλευτικά περιοδικά όπου συγκεντρώθηκαν οι έρευνες με ερωτηματολόγιο και δημοσιεύτηκαν κατά τη τελευταία τριετία. Καταρτίστηκε φύλλο αξιολόγησης που ώστε να αναζητηθούν πληροφορίες στις έρευνες του δείγματος σχετικά με τα εξής:

1. Θεματική περιοχή
2. Σκοπός
3. Εργαλείο μέτρησης
4. Είδος έρευνας
5. Μέθοδος
6. Δείγμα
7. Δειγματοληψία
8. Τόπος διεξαγωγής
9. Στατιστική ανάλυση
10. Ηθικοί περιορισμοί

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η θεματολογία που παρουσίασαν οι έρευνες του δείγματος αφορούσε τα εξής:
Αγγειακά Εγκεφαλικά Επεισόδια (ΑΕΕ)

Βάρος σώματος

Υπηρεσίες Υγείας-Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας

Κάπνισμα

Επαγγελματική Εξουθένωση- Ικανοποίηση νοσηλευτών

Οικονομική κρίση- Ανεργία

Θηλασμός

Καρδιά και Υπέρταση

Άγχος και ψυχική υγεία

Γηριατρική - 3^η ηλικία

Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές

Εκπαίδευση

Αναπνευστικό σύστημα

Λοιμώξεις

Νεφρολογική νοσηλευτική

Ορθοπαιδική νοσηλευτική

Ογκολογική νοσηλευτική

Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και HPV και HIV

Διαπολιτισμική νοσηλευτική και μετανάστες

Δωρεά οργάνων και βλαστοκυττάρων

Κατακλίσεις

Οργάνωση-Συνεργασία

Διαβήτης

Στην βιβλιογραφία που μελετήθηκε, εκτός από τις προαναφερόμενες θεματικές περιοχές υπάρχουν μεμονωμένες εργασίες με θεματολογία που συναντά κανείς σπανιότερα, που διακρίνονται όμως για την πρωτοτυπία τους, αποδεικνύοντας για άλλη μία φορά το μεγάλο εύρος του νοσηλευτικού ενδιαφέροντος. Θέματα που απασχόλησαν λοιπόν κάποιους συγγραφείς αποτελούν και τα παρακάτω:

Γενόσημα φάρμακα

Αρχιτεκτονική του χώρου

Παλμική οξυμετρία

Δερματοξικότητα

Συμπεριφορά νέων

Αυτοαντικειμενοποίηση

Αυτισμός

Αυτογνωσία

Ορμονική θεραπεία υποκατάστασης

Σωματική δραστηριότητα

Ενσυναίσθηση

Ευθανασία

Επιληψία

Διαχείριση πόνου

Κοινωνικό-ψυχολογικό προφίλ ιατρών

Ρόλος αναισθησιολόγου

Νοσηλευτικά πρωτόκολλα

Προγεννητικό έλεγχος

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΕΡΕΥΝΩΝ

Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητό τι είναι αυτό που ενδιαφέρει τους ερευνητές του συγκεκριμένου δείγματος ερευνών να μελετήσουν σε σχέση με τις θεματικές περιοχές που προαναφέρθηκαν έγινε ομαδοποίηση του σκοπού των παραπάνω εργασιών ως εξής:

1. Αναζήτηση παραγόντων που επιδρούν σε μία εξαρτημένη μεταβλητή

Πχ. Επίδραση της άσκησης στο σωματικό βάρος, επίδραση άγχους και καρδιολογικά νοσήματα κτλ

2. Περιγραφή ποιότητας ζωής

3. Αναζήτηση απόψεων /στάσεων

4. Αναζήτηση γνώσεων

5. Περιγραφή μιας πραγματικότητας

Πχ. Περιγραφή συνθηκών διαβίωσης, εφαρμογή πρωτοκόλλου κτλ.

6. Εκτίμηση κινδύνου

7. Οργάνωση

8. Κοινωνικό προφίλ

9. Συμμόρφωση ασθενή

10. Ικανοποίηση ασθενή

Σύμφωνα με τα παραπάνω παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα:

Σκοπός	Συχνότητα	Ποσοστό
1	27	30,7
2	4	4,5
3	26	29,5
4	15	17
5	3	3,4
6	1	1,1
7	6	6,8
8	3	3,4
9	2	2,3
10	1	1,1
	88	100

1. Αναζήτηση παραγόντων που επιδρούν σε μία εξαρτημένη μεταβλητή (30,7%)
2. Περιγραφή ποιότητας ζωής (4,5%)
3. Αναζήτηση απόψεων /στάσεων (29.5%)
4. Αναζήτηση γνώσεων (17%)
5. Περιγραφή μιας πραγματικότητας (3,4%)
6. Εκτίμηση κινδύνου (1,1%)

7. Οργάνωση (6,8%)
8. Κοινωνικό προφίλ (3,4%)
9. Συμμόρφωση ασθενή (2,3%)
10. Ικανοποίηση ασθενή (1,1%)

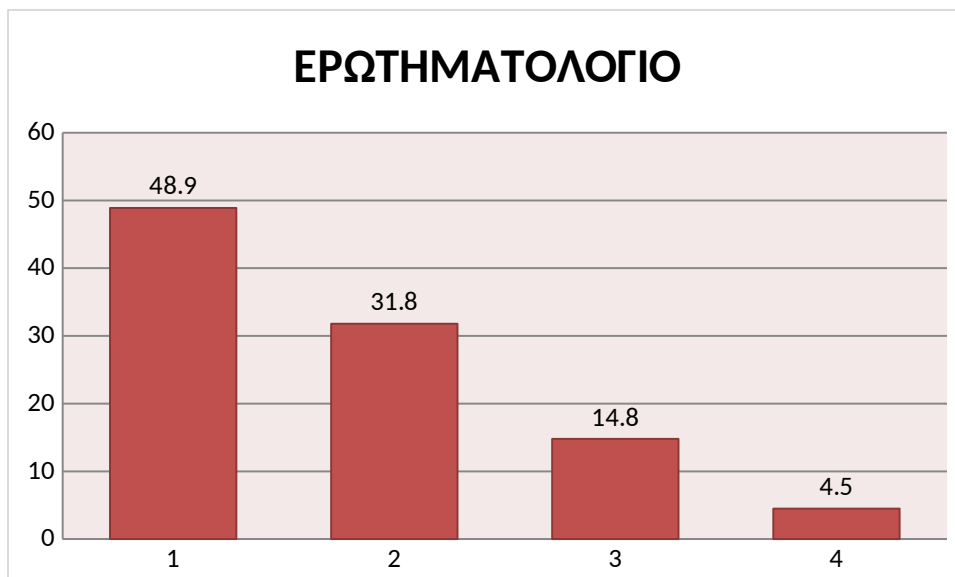
ΤΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε από τους ερευνητές χαρακτηρίστηκε ως εξής:

1. Έγκυρο εφόσον προέρχεται από διεθνή βιβλιογραφία και έχει σταθμιστεί από άλλους ερευνητές.
2. Αυτοσχέδιο
3. Ημι-αυτοσχέδιο και συνδυασμός, όταν οι ερευνητές έλαβαν ένα μέρος ενός έγκυρου ερωτηματολογίου στο οποίο προσάρμοσαν και δικές τους ερωτήσεις ή όταν χρησιμοποίησαν ένα έγκυρο αλλά και ένα δικό τους ερωτηματολόγιο ώστε να εστιαστούν σε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υπό μελέτη πληθυσμού.
4. Δεν αναφέρεται.

Παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα:

Εργαλείο	Συχνότητα	Ποσοστό
1	43	48,9
2	28	31,8
3	13	14,8
4	4	4,5
	88	100

1. Έγκυρο (48,9%)
2. Αυτοσχέδιο (31,8%)
3. Ημι-αυτοσχέδιο και συνδυασμός (14,8%)
4. Δεν αναφέρεται (4,5%)

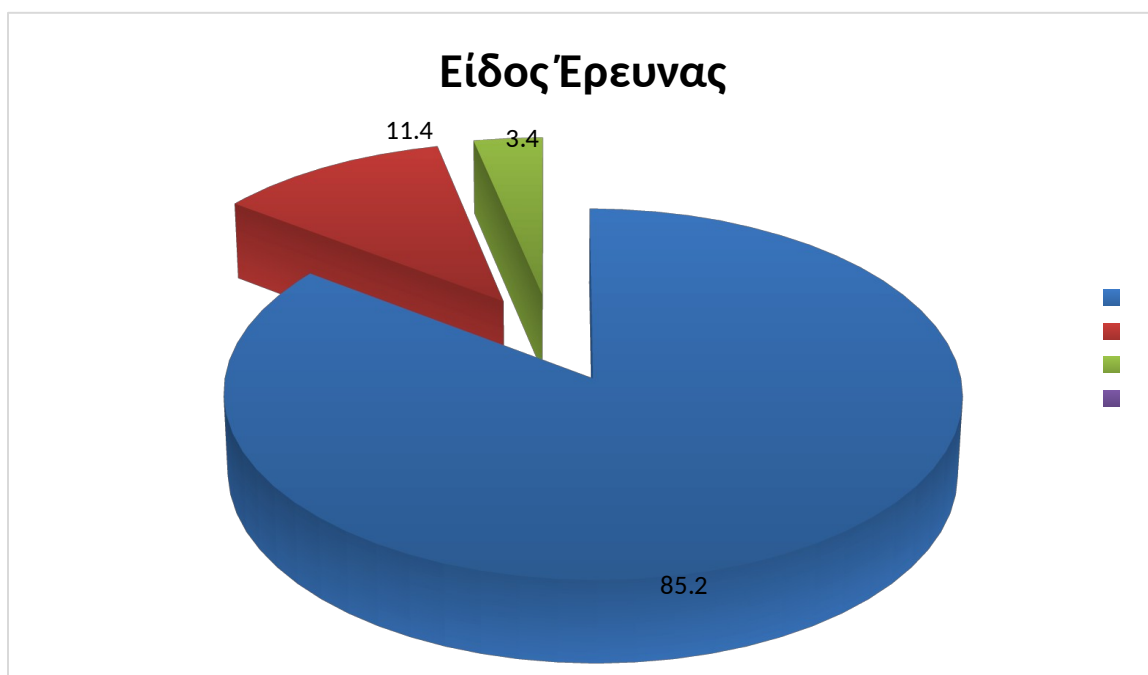
ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εδώ γίνεται αναφορά στην ποιοτική ή ποσοτική έρευνα.

1. Ποσοτική Έρευνα
2. Ποιοτική Έρευνα
3. Συνδυασμός

Είδος Έρευνας	Συχνότητα	Ποσοστό
1 Ποσοτική	75	85,2
2 Ποιοτική	10	11,4
3 Συνδυασμός	3	3,4
	88	100

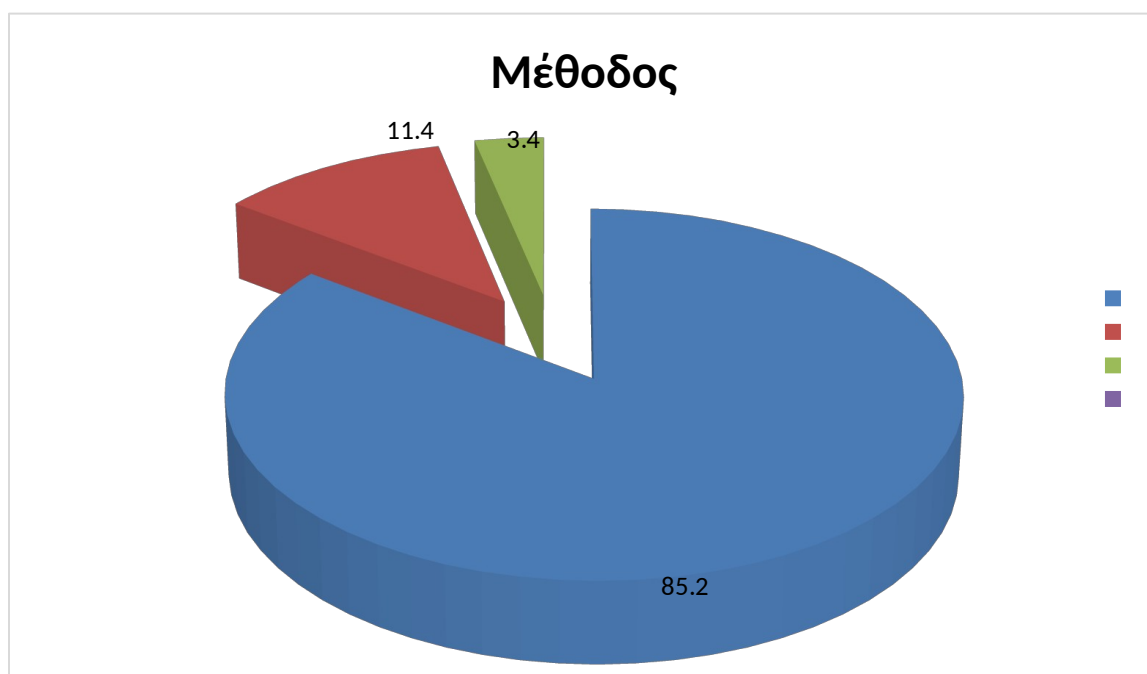
ΜΕΘΟΔΟΣ

Στη συγκεκριμένη παράμετρο οι έρευνες ομαδοποιήθηκαν σχετικά με το αν χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο ή συνέντευξη.

1. Χρήση ερωτηματολογίου
2. Συνέντευξη (κάθε είδους: δομημένη, τηλεφωνική κτλ)
3. Συνδυασμός

Παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα:

Μέθοδος	Συχνότητα	Ποσοστό
1 Ερωτηματολόγιο	75	85,2
2 Συνέντευξη	10	11,4
3 Συνδυασμός	3	3,4
	88	100

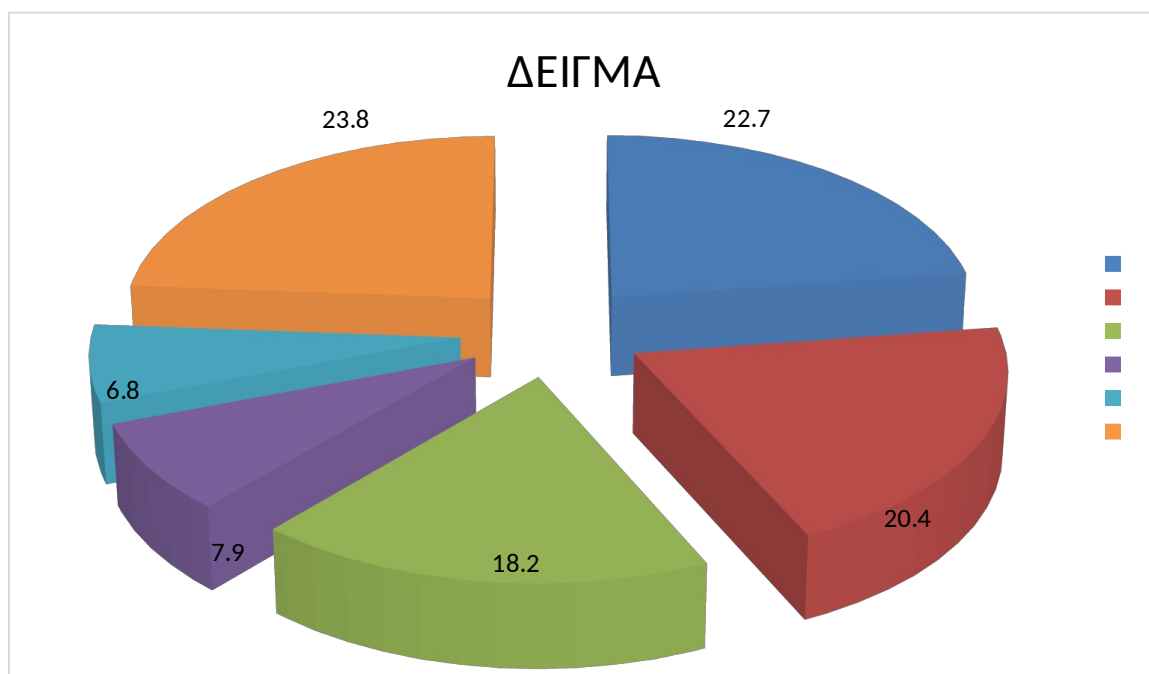
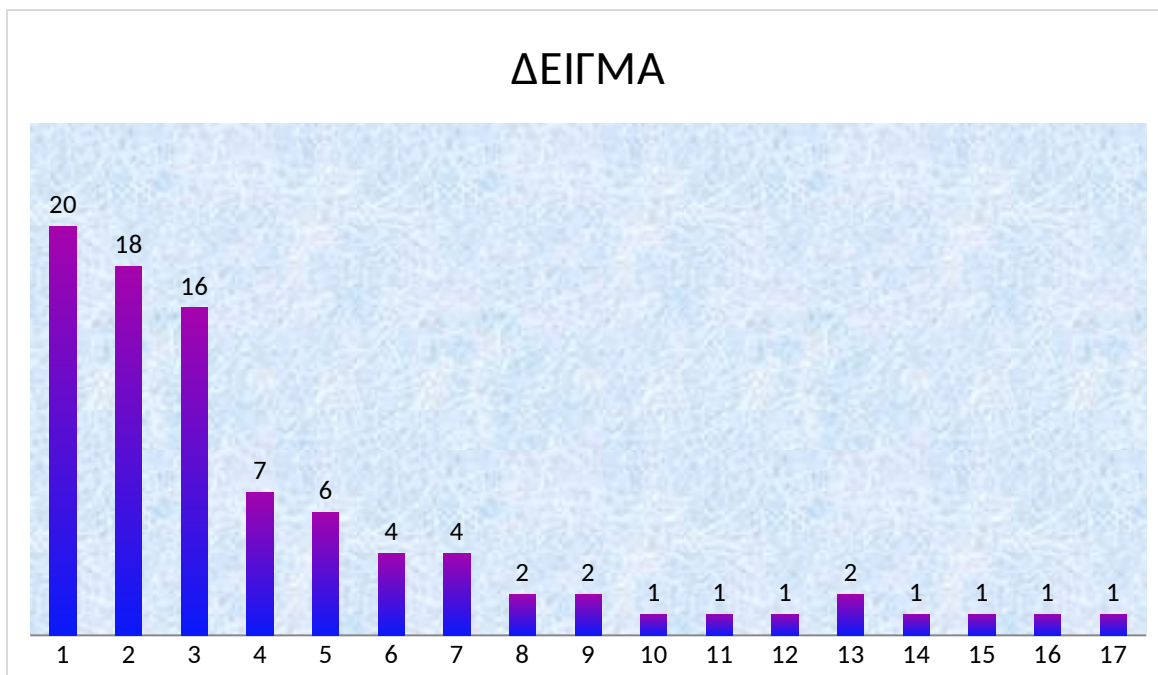

Η συγκεκριμένη ανάλυση έδειξε τα ίδια αποτελέσματα με το προηγούμενο γράφημα διότι αυτό σχετίζεται με την ποιοτική και ποσοτική έρευνα. Το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκε από το 85,2% καθώς το ίδιο ποσοστό χρησιμοποίησε ποσοτική έρευνα. Η συνέντευξη χρησιμοποιήθηκε από το 11,4% διότι το ίδιο ποσοστό υπήρξε και στην ποιοτική έρευνα. Τέλος, ο συνδυασμός ερωτηματολογίου και συνέντευξης είναι ο συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας που φτάνει στο 3,4%.

ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα των υπό μελέτη ερευνών κατηγοριοποιήθηκε ως εξής με την αντίστοιχη συχνότητα που εμφανίζεται στο γράφημα.

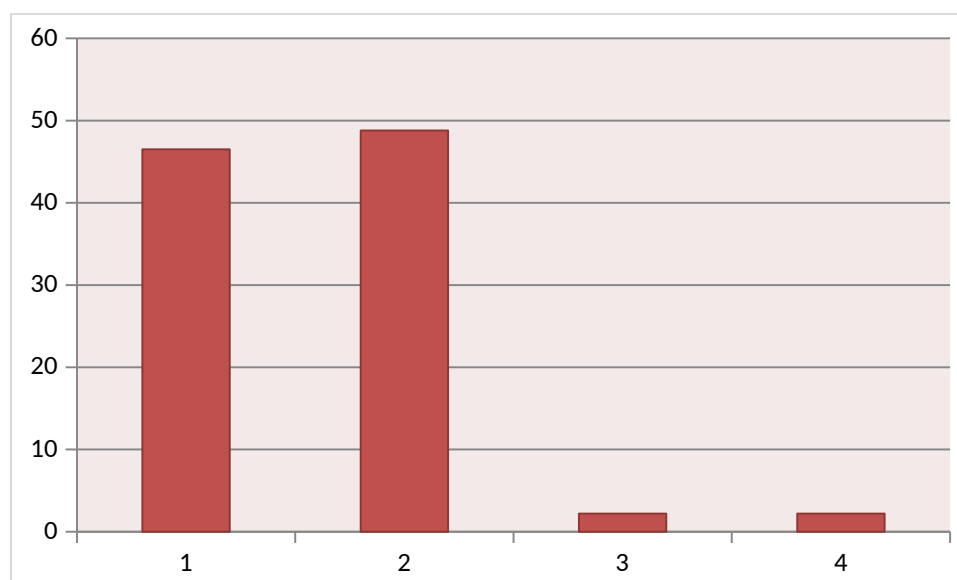
1. Μαθητές, φοιτητές, νέοι , παιδιά	10. Ασθενείς και συγγενείς
2. Νοσηλευτές	11.Ιατροί
3. Ασθενείς	12.Μαθητές και μητέρες
4. Υγειονομικοί γενικά	13.Ασθενείς και ιατροί
5. Συγγενείς	14.Γονείς
6. Ηλικιωμένοι	15.Αποφυλακισμένοι
7. Κάτοικοι, τυχαίος πληθυσμός	16.Γυναίκες
8. Παχύσαρκες γυναίκες	17.Ευπαθείς ομάδες
9. Μητέρες	

ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

Οι τύποι δειγματοληψίας που παρατηρήθηκαν, οι αντίστοιχες συχνότητες και τα ποσοστά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Δειγματοληψία	Συχνότητα	Ποσοστό
Τυχαία (1)	41	46,5%
Ευκολίας (2)	43	48,8%
Χιονοστιβάδα (3)	2	2,2%
Δεν αναφέρει (4)	2	2,2%

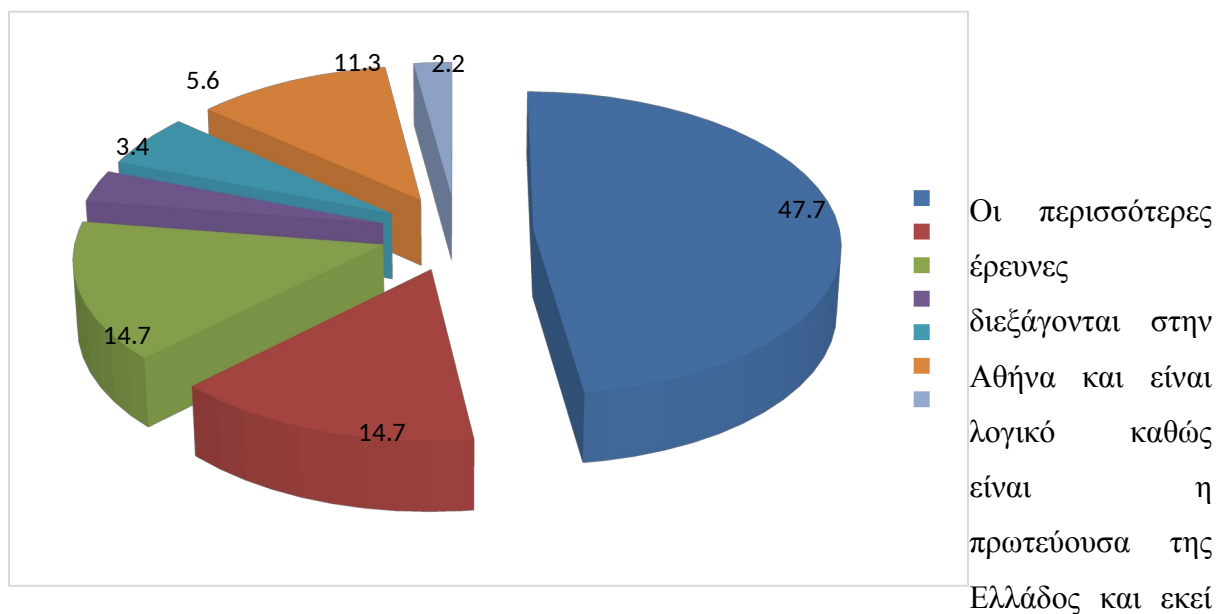

ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Ο τόπος διεξαγωγής των ερευνών, οι αντίστοιχες συχνότητες και τα ποσοστά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα

Τόπος διεξαγωγής	Συχνότητα	Ποσοστό
Αθήνα (1)	42	47.7%
Θεσσαλονίκη (2)	13	14.7%
Υπόλοιπη Ελλάδα (3)	13	14.7%
Αθήνα και υπόλοιπη Ελλάδα (4)	3	3.4%
Εξωτερικό και Ελλάδα με εξωτερικό	5	5.6%

(5)		
Ελλάδα χωρίς αναφορά (6)	10	11.3%
Αθήνα – Θεσσαλονίκη (7)	2	2.2%

ζουν οι περισσότεροι άνθρωποι. Είναι πιο εύκολη η ανεύρεση δείγματος και η ποικιλομορφία των απαντήσεων. Την δεύτερη θέση κατέχουν μαζί η Θεσσαλονίκη αλλά και οι πόλεις της υπόλοιπης Ελλάδας. Στην τελευταία θέση, με ένα μικρό ποσοστό βρίσκονται έρευνες που έγιναν στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη. Αυτό είναι αξιοσημείωτο καθώς η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη ξεχωριστά κατέχουν ένα μεγάλο ποσοστό, όμως σε συνδυασμό κατέχει ένα μικρό ποσοστό.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Σε όλες τις έρευνες υπήρχε στατιστική ανάλυση με αξιόπιστα προγράμματα ανάλυσης ερευνητικών δεδομένων. Σε δύο μόνο εργασίες ενώ υπάρχουν αποτελέσματα δεν αναφέρθηκε το στατιστικό πακέτο που χρησιμοποιήθηκε.

ΗΘΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Μόνο 8 εργασίες δεν αναφέρουν για ηθικούς περιορισμούς, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν λήφθηκαν υπόψη οι σχετικές δεοντολογικές και ηθικές παράμετροι. Όλες οι υπόλοιπες εργασίες αναφέρουν την ανωνυμία και εμπιστευτικότητα του ερωτηματολογίου, καθώς και για λήψη αδειών από τα σχετικά συμβούλια και επιτροπές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η θεματική περιοχή αποτέλεσε το πρωταρχικό σημείο προκειμένου να διαπιστωθούν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των συγγραφέων. Παρατηρήθηκε τεράστια ποικιλομορφία η οποία δεν μπορεί να οδηγήσει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με το συνηθέστερο και μεγαλύτερου ενδιαφέροντος ερευνητικό πεδίο, προσφέρει όμως μία γενικότερη περιγραφή των θεμάτων που ερευνητικά ενδιαφέρουν του συγγραφείς αυτών των νοσηλευτικών περιοδικών.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πως οι συγγραφείς των ερευνών που συμπεριλήφθηκαν στην παρούσα εργασία, δεν προέρχονται μόνο από το νοσηλευτικό χώρο. Θα έλεγε κανείς πως λιγότερο συνηθισμένες ήταν οι έρευνες όπου όλη η συγγραφική ομάδα αποτελούνταν από κλινικούς νοσηλευτές. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι ομάδες των συγγραφέων αποτελούνταν από κλινικούς νοσηλευτές που συνεργάστηκαν με ιατρούς από τον ίδιο χώρο ή με νοσηλευτές προερχόμενους από τον τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό χώρο, ή συνδυασμός όλων των παραπάνω. Φυσικά ένας αριθμός εργασιών δεν προέρχεται καθόλου από τον υγειονομικό χώρο, αλλά εκπονήθηκε από διοικητικούς με θεματολογία που άπτεται οικονομικών και διοικητικών ζητημάτων. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την απήχηση και αποδοχή των ελληνικών νοσηλευτικών περιοδικών σε όλους τους επιστήμονες που εμπλέκονται με τον οποιονδήποτε τρόπο στο χώρο της υγείας.

Σε σχέση λοιπόν με τη θεματολογία που προσέλκυσε το ενδιαφέρον στους παραπάνω ερευνητές ομαδοποιήθηκαν οι εξής θεματικές περιοχές:

Αγγειακά Εγκεφαλικά Επεισόδια (ΑΕΕ)

Τα ΑΕΕ έχουν αποτελέσει το σημείο ενδιαφέροντος σε ορισμένες από τις παραπάνω έρευνες. Τα ΑΕΕ ως 3^η αιτία θανάτου στον ελληνικό χώρο και πρώτη αιτία αναπηρίας προσελκύουν το ερευνητικό ενδιαφέρον κυρίως σε σχέση με την ποιότητα ζωής των ασθενών αλλά και των φροντιστών τους.

Βάρος σώματος

Το σωματικό βάρος και η παχυσαρκία είναι ένα από τα κυριότερα προβλήματα της εποχής μας στο μεγαλύτερο μέρος του αναπτυγμένου κόσμου. Η συνεχής ανακάλυψη σχέσεων μεταξύ των διατροφικών συνηθειών και θανατηφόρων νόσων κρούει πλέον τον κώδωνα του κινδύνου σχετικά με τη μελέτη παραγόντων που επιδρούν στο σωματικό βάρος όπως διατροφή και άσκηση. Η μεσογειακή διατροφή ήταν το θέμα σε μία μόνο εργασία η οποία αναζητούσε γνώσεις, στάσεις και συνήθειες μιας ομάδας πληθυσμού.

Υπηρεσίες Υγείας-Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας

Οι κρατικές προσφερόμενες υπηρεσίες υγείας εκτός των νοσοκομείων αποτελούν για την Ελλάδα ένα σημείο ενδιαφέροντος και συζήτησης μεταξύ πολιτικών αλλά και πολιτών όλων των κοινωνικών ομάδων, ένα ζήτημα που κατά καιρούς προκαλεί έντονες αντιπαραθέσεις και συζητήσεις στα ΜΜΕ, που έχει δεχθεί καταγγελίες αλλά και επαίνους και βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε μία συνεχή οργανωτική μεταβολή, υποσχόμενη κάθε φορά τη βέλτιστη ικανοποίηση των πολιτών. Η δε πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας κατά κοινή παραδοχή δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη στην Ελλάδα, ενώ σε άλλες χώρες αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του όλου συστήματος υγείας, σαν τον κυριότερο μηχανισμό μείωσης της νοσοκομειακής δαπάνης. Δεν θα μπορούσαν λοιπόν να λείπουν από τη θεματολογία των ερευνών της ελληνικής νοσηλευτικής. Νοσηλευτές και διοικητικοί υπάλληλοι φαίνεται ότι δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε σχέση με την οργάνωση και την ικανοποίηση των πολιτών, και θα μπορούσε να προταθεί η διερεύνηση των ίδιων παραμέτρων σε πανελλήνιο επίπεδο.

Κάπνισμα

Είναι ευρύτατα διαδεδομένη πλέον η επίδραση του καπνίσματος στην υγεία, παρόλα αυτά σε ορισμένες χώρες παρατηρείται αύξηση του αριθμού των καπνιστών. Η Ελλάδα

κατέχοντας μία από τις υψηλότερες θέσεις στην καπνιστική συνήθεια παγκοσμίως θα πρέπει να εργαστεί σκληρά στην αποτροπή της διάδοσης αυτής. Νομοθεσία, διαφημίσεις, αποτρεπτικές εικόνες και ενημέρωση θα πρέπει παράλληλα να ερευνώνται για την αποτελεσματικότητά τους. Ο ρόλος της νοσηλευτικής, ως ολιστικής βιοψυχοκοινωνικής προσέγγισης του ατόμου, έχοντας αναγνωρισμένη θέση στην πρωτοβάθμια φροντίδα και πρόληψη μπορεί να διαδραματίσει ρόλο πολύ σημαντικό και ήταν αναμενόμενο πως και το κάπνισμα δεν θα μπορούσε να λείπει από τη θεματολογία που επεξεργάστηκε η παρούσα εργασία.

Επαγγελματική Εξουθένωση- Ικανοποίηση νοσηλευτών

Η Επαγγελματική Εξουθένωση των νοσηλευτών τείνει να αποτελέσει σε παγκόσμιο επίπεδο ένα ξεχωριστό ερευνητικό πεδίο και δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των ελλήνων νοσηλευτών. Οι παράγοντες εμφάνισης με το κυριότερο υπό μελέτη ζήτημα στην Ελλάδα αυτό της έλλειψης προσωπικού, έχουν απασχολήσει πολλούς νοσηλευτές, αυτούς που δεν μπορούν να δεχθούν πως η ψυχοσωματική εξάντληση είναι αναπόσπαστο κομμάτι, έμφυτο στο επάγγελμα του νοσηλευτή. Στο σύνολο όμως των ερευνών της ελληνικής νοσηλευτικής βιβλιογραφίας της τελευταίας τριετίας, ήταν πραγματικά μικρός ο αριθμός των σχετικών ερευνών αν και οι περισσότεροι νιώθουν ότι είναι ένα θέμα το οποίο έντονα συζητείται αλλά λίγες παρεμβάσεις γίνονται. Ίσως το ζήτημα της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών να έχει γίνει περισσότερο γνωστό από τις συνεδριακές συναθροίσεις των νοσηλευτών όπου οι προφορικές ανακοινώσεις επιτυγχάνουν επίσης ικανοποιητικό επίπεδο ενημέρωσης και προσωπικής αλληλεπίδρασης με το ακροατήριο. Επίσης επί του συγκεκριμένου θέματος υπάρχει τεράστια διεθνής βιβλιογραφία. Θα περίμενε λοιπόν κανείς μία μεγαλύτερη ερευνητική προσπάθεια από μέρους των ελλήνων νοσηλευτών. Αραγε η έλλειψη προσωπικού είναι ένα ζήτημα που αναγκάζει την νοσηλευτική κοινότητα να αποδεχθεί ότι δεν υπάρχει λύση ή αυτό είναι μία δικαιολογία; Γίνονται προσπάθειες αλλαγής στην οργάνωση της παρεχόμενης νοσηλευτικής φροντίδας;. Γίνονται προσπάθειες δημιουργίας εργονομικού περιβάλλοντος (ακόμη και με την απλή τοποθέτηση του υλικού στις εργονομικές θέσεις); Γίνονται προσπάθειες ηθικής ενίσχυσης και επιβράβευσης ή περνάμε στην εποχή του mobbing και μάλιστα χωρίς αντιστάθμισμα;. Όλα αυτά θα μπορούσαν να αποτελούν ερευνητικά ενδιαφέροντα των νοσηλευτών ως προς την αλλαγή και των αξιολόγησή της. Και πάλι όμως θα πρέπει να αναφερθεί ο περιορισμός της συγκεκριμένης εργασίας στην αξιολόγηση των ερευνών της τελευταίας τριετίας, κάτι το οποίο δεν αρκεί για να τεκμηριώσει την έλλειψη ερευνητικού

ενδιαφέροντος γενικότερα, σίγουρα όμως αποδεικνύει μία μείωση αυτού τα τελευταία χρόνια.

Οικονομική κρίση- Ανεργία

Από την ερευνητική θεματολογία των νοσηλευτών δεν θα μπορούσε να απουσιάζει το θέμα της οικονομικής κρίσης. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της ανεργίας στην υγεία, αλλά και στην κοινωνία γενικότερα φαίνεται ότι ευαισθητοποιούν τους νοσηλευτές και τους προτρέπουν να μελετήσουν τις επιπτώσεις αυτές ακόμη και με έρευνες ποσοτικές, με σκοπό να αποτυπώσουν μία κοινωνική πραγματικότητα.

Θηλασμός

Ο θηλασμός αποτέλεσε το ερευνητικό πεδίο μιας μόνο εργασίας. Τα οφέλη του θηλασμού γίνονται όλο και πιο γνωστά στις οικογένειες παρόλα αυτά οι ανασταλτικοί παράγοντες που οδηγούν στην διακοπή του έχουν πολύ συχνή εμφάνιση. Το συγκεκριμένο ζήτημα δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στους χώρους των νοσηλευτών, ίσως γιατί θεωρείται πως αφορά το επιστημονικό κομμάτι της Μαιευτικής, παρόλα αυτά οι δύο επιστήμες βρίσκονται πολύ κοντά και δεν είναι σπάνιο να έχουν κάποια κοινά ενδιαφέροντα.

Καρδιά και Υπέρταση

Η θεματική ομάδα με το μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον ήταν αυτή που αφορούσε την καρδιολογική νοσηλευτική. Πρόκειται για 9 εργασίες στο σύνολο των 88 εργασιών. Παράγοντες κινδύνου, βηματοδότης, άγχος, διατροφή, ΚΑΡΠΑ, αποτέλεσαν το κυρίως θέμα των εργασιών αυτών. Η καρδιολογική νοσηλευτική, ένα πολύ βασικό κομμάτι της νοσηλευτικής φαίνεται πως διαθέτει ένα σημαντικό ερευνητικό δυναμικό καθώς εκτός από τα καρδιολογικά τμήματα νοσηλείας, λαμβάνει χώρα στις εξειδικευμένες μονάδες καρδιολογικών και καρδιοχειρουργικών περιστατικών όπου λόγω της κρισιμότητας αυτών των ασθενών η όλη τους διαχείριση θα πρέπει να είναι τεκμηριωμένη κα βασισμένη σε ενδείξεις.

Άγχος και ψυχική υγεία

Μελέτη της επίδρασης του άγχους και του stress αποτέλεσε το ερευνητικό αντικείμενο μερικών ερευνών με χαρακτηριστικότερη αυτή την εργασία για το προεγχειρητικό άγχος. Η επιστήμη στις ημέρες μας πλέον έχοντας μελετήσει διεξοδικά το οργανικό κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης, έχει υπεισέλθει με ενδιαφέρον στον τομέα της

ψυχοσύνθεσης και ψυχολογίας αποδεικνύοντας περίτρανα την στενή μεταξύ τους σχέση. Το προεγχειρητικό άγχος επιδρά σημαντικά στην μετεγχειρητική πορεία του ασθενή και θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στην όλη προεγχειρητική προετοιμασία του. Αποδεικνύει ότι η νοσηλευτική φροντίδα οφείλει να περιλαμβάνει και την ψυχολογική προσέγγιση του ασθενή, όχι μόνο σε προγραμματισμένη συνεδρία, αλλά συνεχώς με μία ανθρώπινη προσέγγιση από τους νοσηλευτές σε όλη τη διάρκεια του 24ώρου. Οι συνέπειες του άγχους των ασθενών στην έκβασή τους λοιπόν μπορούν να καθορίσουν την όλη νοσηλευτική στάση και προσέγγιση προς τον άρρωστο, καθώς οι όποιες αρνητικές συνέπειες εκτός από τον ασθενή θα επιστρέψουν και πάλι στο υγειονομικό προσωπικό. Η έρευνα σε αυτό το ζήτημα λοιπόν είναι αναμφίβολα ιδιαίτερα ουσιώδης.

Γηριατρική - 3^η ηλικία

Σε μία κοινωνία όπου παρατηρείται αφενός συνεχής αύξηση του πληθυσμού των ηλικιωμένων και των αναγκών τους, αλλά και αφετέρου αναγνώριση του δικαιώματος για ποιότητα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ήταν αναμενόμενη η ανάπτυξη της γηριατρικής επιστήμης. Το ενδιαφέρον των ερευνητών του υπό μελέτη δείγματος ερευνών εστιάζεται κυρίως στην νευρολογία της 3^{ης} ηλικίας με θέματα που αφορούν την άνοια και την κατάθλιψη, που αποτελούν τις δυσκολότερες ίσως συνθήκες που έχουν να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι οι ασθενείς, οι οικογένειες αλλά και το υγειονομικό προσωπικό που καλείται να τους νοσηλεύσει καθώς πρόκειται για ιδιαίτερα «δύσκολους» ασθενείς.

Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές

Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών ήταν το θέμα σε δύο από τις εργασίες που αξιολογήθηκαν. Η επίδραση στην καθημερινότητα των νέων, οι γνώσεις και η περιγραφή των συνηθειών τους ήταν το υπό μελέτη αντικείμενο. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών έχει συμβάλει σε βαθμό εθιστικό στην καθημερινότητα κάτι που δεν θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορο το νοσηλευτή, του οποίου η δράση θα μπορούσε να επεκταθεί με οργάνωση ενημερωτικών προγραμμάτων σε συνεργασία με τη σχολική νοσηλευτική.

Εκπαίδευση

Η νοσηλευτική εκπαίδευση είναι καθοριστική σε όλους τους τομείς του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Η παροχή της νοσηλευτικής φροντίδας δεν είναι πλέον μία εμπειρική διαδικασία, πάγια στο πέρασμα του χρόνου. Η νοσηλευτική φροντίδα προέρχεται από επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση, οι δε νοσηλευτές είναι πάντα έτοιμοι να δεχθούν

τροποποίηση αυτής με βάση τα νεότερα δεδομένα. Η ικανοποίηση και οι στάσεις των νοσηλευτών απέναντι στην εκπαίδευσή τους έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον με αποτέλεσμα να υπάρχει ανάλογη βιβλιογραφία.

Αναπνευστικό σύστημα

Τα νοσήματα πνεύμονα και η διερεύνησή τους αποτελούν άλλη μία ομάδα ερευνών μεταξύ αυτών που αξιολογήθηκαν. Γνώσεις φροντιστών ασθενών με αναπνευστικά νοσήματα, χρόνια αναπνευστική πνευμονοπάθεια και διαδικασία βρογχοαναρρόφησης αφορούν τα ερευνητικά πεδία των προαναφερθέντων εργασιών.

Λοιμώξεις

Η αναζήτηση γνώσεων από τους νοσηλευτές σχετικά με τις λοιμώξεις και την πρόληψη αυτών αποτελεί ένα διαδεδομένο πεδίο ενδιαφέροντος. Οι επιπτώσεις των ενδονοσοκομειακών λοιμώξεων είναι επιζήμιες για την υγεία, την οικονομία και αυξάνουν εξαιρετικά το φόρτο εργασίας των νοσηλευτών. Η έρευνα στο συγκεκριμένο πεδίο, είναι εξαιρετικής σημασίας και θα πρέπει να ενθαρρύνεται αλλά και να χρηματοδοτείται από τα ίδια τα νοσοκομεία, καθώς περιλαμβάνει εκπαίδευση του προσωπικού, αλλά και εργαστηριακές παρεμβάσεις (απολύμανση, καλλιέργειες κτλ), για την αξιολόγηση των προγραμμάτων.

Νεφρολογική νοσηλευτική

Συγκεκριμένα, μικρός αριθμός των ερευνών αφορούσε την ποιότητα ζωής σε ασθενείς με νεφρολογικά νοσήματα. Είναι μεγάλης σημασίας η διερεύνηση της ποιότητας ζωής κυρίως των ασθενών που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση.

Ορθοπεδική νοσηλευτική

Ορθοπεδικά νοσήματα, μυοσκελετικές διαταραχές, οστεοπόρωση και οσφυαλγία σε ασθενείς και νοσηλευτές, είναι μια επίσης συχνή θεματική περιοχή. Εκτός από την ποιότητα ζωής των ασθενών και την αναζήτηση παραγόντων που οδηγούν στα παραπάνω συχνή είναι και η μελέτη της οσφυαλγίας του νοσηλευτικού προσωπικού. Η οσφυαλγία έχει παρουσιάσει στατιστικά σημαντική σχέση με το νοσηλευτικό επάγγελμα σε διεθνείς μεγάλο δείγματος έρευνες, ώστε να χαρακτηρίζεται από ορισμένους ως επαγγελματική νόσος. Γι' αυτό ακριβώς

το λόγο, έχει απασχολήσει σημαντικά ορισμένα συστήματα υγείας, τα οποία παρέχουν μαθήματα σχετικά με τη μηχανική του σώματος κατά την άσκηση της νοσηλευτικής. Οι αναρρωτικές άδειες δεν είναι σπάνιες, ενώ ένα μέρος της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών οφείλεται στην εμφάνιση αυτής της κατάστασης.

Ογκολογική νοσηλευτική

Από την ελληνική νοσηλευτική βιβλιογραφία που αξιολογήθηκε δεν θα μπορούσε να απουσιάζει ο καρκίνος, η πρώτη αιτία θανάτου παγκοσμίως. Αναζήτηση γνώσεων συμπτωματολογίας και απόψεων ενδιαφέρουν κυρίως τους εν λόγω ερευνητές.

Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και HPV και HIV

Σε τυχαίους πληθυσμούς αλλά και φοιτητές έχουν εκπονηθεί οι συγκεκριμένες εργασίες, μιας και στη σημερινή εποχή παρουσιάζουν αυξητική τάση.

Διαπολιτισμική νοσηλευτική και μετανάστες

Στις ημέρες μας η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των νοσηλευτών είναι πλέον επιτακτική. Τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα είχαν σαν αποτέλεσμα να αρχίσει και στον ελληνικό χώρο να διαδίδεται η Διαπολιτισμική νοσηλευτική σαν ένας ξεχωριστός κλάδος ο οποίος διαθέτει θεωρητικό και ερευνητικό υπόβαθρο. Οι θεωρίες της διαπολιτισμικής νοσηλευτικής έχουν διατυπωθεί εδώ και δεκαετίες με σκοπό να βοηθήσουν τον νοσηλευτή να διαχειριστεί τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν όταν νοσηλεύει ασθενείς διαφορετικής θρησκείας ή κουλτούρας. Επίσης η διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση των πολιτών δημιουργεί ένα κύμα εθελοντισμού, το οποίο επίσης περιγράφεται στο υπό μελέτη δείγμα ερευνών.

Δωρεά οργάνων και βλαστοκυττάρων

Στη σημερινή εποχή η δωρεά οργάνων διαδίδεται ως μία κίνηση υψίστης σημασίας στη σωτηρία του συνανθρώπου. Η επιβεβαίωση του κλινικού θανάτου ως μία μη αναστρέψιμη συνθήκη, απαλλάσσει τους συγγενείς από την αβεβαιότητα, τερματίζει την ελπίδα και τους δίνει τη δυνατότητα να προβούν σε μία πράξη μέσα από την οποία κάποιοι «βλέπουν» να συνεχίζεται η ζωή του δικού τους ανθρώπου.

Κατακλίσεις

Οι κατακλίσεις αποτελούν τα τελευταία χρόνια ένα ενδιαφέρον ερευνητικό πεδίο για τους νοσηλευτές. Στην παρούσα εργασία, στις έρευνες δηλαδή με ερωτηματολόγιο, πραγματοποιήθηκε κυρίως αναζήτηση γνώσεων στη φροντίδα αυτών. Ένα αμιγώς κλινικό κομμάτι ενδεχομένως να έχει ερευνηθεί με πείραμα (τεχνικές, υλικά, φροντίδα) κάτι που δεν αφορά την παρούσα αξιολόγηση.

Οργάνωση-Συνεργασία

Ακρογωνιαίος λίθος στην αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης νοσηλευτικής φροντίδας αποτελεί η οργάνωση και η συνεργασία του προσωπικού. Το λεγόμενο mobbing, η ηθική παρενόχληση στην εργασία, το οποίο ακούγεται αλλά και διερευνάται όλο και περισσότερο σήμερα, έχει καταστροφικές συνέπειες στην συνεργασία αλλά και στην ψυχολογία του εργαζομένου.

Διαβήτης

Ο διαβήτης και η διαχείρισή του επίσης έχουν κυρίως κλινικό περιεχόμενο, όμως ορισμένοι ερευνητές θέλησαν να μελετήσουν γνώσεις και στάσεις. Ο διαβήτης αποτελεί ένα από τα συνηθέστερα νοσήματα του αναπτυσσόμενου κόσμου με ποικίλες επιδράσεις στο άτομο και στην κοινωνία που αξίζει μεγάλης ερευνητικής προσέγγισης με συστηματικές μελέτες σε θεωρητικό και κλινικό επίπεδο.

Από την ερώτηση που αφορά το σκοπό της έρευνας συμπεραίνουμε ότι η αναζήτηση παραγόντων που επιδρούν σε μία συνθήκη είναι ο συνηθέστερος σκοπός των ερευνητών που σημαίνει ότι υπάρχει ενδιαφέρον για αναζήτηση νέας γνώσης. Η αναζήτηση απόψεων και στάσεων επί διαφόρων θεμάτων, όπως επίσης και η αναζήτηση γνώσεων, είναι επίσης πολύ συχνή στο δείγμα των ερευνών που μελετήθηκε. Η χρήση του ερωτηματολογίου αποτελεί μέθοδο που προσφέρεται στην πραγματοποίηση αυτού του στόχου. Η διερεύνηση της οργάνωσης ήταν ο κύριος σκοπός σε ένα άλλο κομμάτι του δείγματος. Στην προκειμένη περίπτωση θεματική περιοχή και σκοπός αλληλεπικαλύπτονται. Η χρήση του ερωτηματολογίου για την περιγραφή μιας πραγματικότητας, της ποιότητας ζωής και του κοινωνικού προφίλ ασθενών ή υγειονομικών επίσης φάνηκε αρκετά αποτελεσματική. Θα περίμενε κανείς μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον σχετικά με τη ποιότητα ζωής, την ικανοποίηση και συμμόρφωση του ασθενή.

Στην ερώτηση που αφορούσε το ερωτηματολόγιο η πλειοψηφία χρησιμοποίησε έγκυρο ερωτηματολόγιο με ποσοστό 48,9%. Αυτό σημαίνει πως στις περισσότερες έρευνες χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο που υπήρχε ήδη ίσως για να βγουν πιο σωστά τα αποτελέσματα ή να μην παραλειφθεί κάτι. Στη συνέχεια, ακολούθησε το αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο με 31,8%. Οι ερευνητές έφτιαξαν οι ίδιοι το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνά τους για να μπορέσουν να το προσαρμόσουν με τα αποτελέσματα που ήθελαν να ανασύρουν. Έπειτα, το ημι-αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο με συνδυασμό πήρε 14,8%. Σε αυτήν την περίπτωση οι ερευνητές συνδύασαν πολλά είδη ερωτηματολογίων για να μπορέσουν να τα συνταιριάξουν με την δική τους έρευνα. Τέλος, στο 4,5% των ερευνών δεν αναφέρεται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε. Η παράλειψη αυτή είναι σημαντική καθώς είναι καλό να αναφέρονται όλα τα στοιχεία των ερευνών για να μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη.

Στις 28 εργασίες που χρησιμοποιήθηκε αυτοσχέδιο εργαλείο, οι 13 ήταν ποιοτικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν με συνέντευξη ή συνδυασμός ερωτηματολογίου και συνέντευξης.

Στις έρευνες που μελετήθηκαν για να συμπληρωθεί το ερωτηματολόγιο της έρευνας, η πλειοψηφία χρησιμοποίησε ποσοτική μέθοδο έρευνας. Είναι μάλιστα ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό, συγκεκριμένα 85,2%, που σημαίνει ότι οι υπόλοιπες μέθοδοι δεν έχουν τόση απήχηση. Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιήθηκε από το 11,4% καθώς μέσα στις έρευνες που μελετήθηκαν υπήρχαν και συνεντεύξεις και όχι μόνο ερωτηματολόγια. Το ποσοστό της ποιοτικής είναι μικρό καθώς οι περισσότεροι ερευνητές δεν το επιλέγουν. Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή θεωρούν πιο αξιόπιστη, εύκολη, και γρήγορη την ποιοτική έρευνα. Τέλος, ο συνδυασμός των δύο, ποσοτικών και ποιοτικών, χρησιμοποιήθηκε από το 3,4%.

Στις περισσότερες έρευνες που έγιναν το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο ήταν μαθητές, φοιτητές, νέοι, παιδιά, ασθενείς και νοσηλευτές.

Στατιστικά θα λέγαμε ότι το 23,8% των ερευνών αφορούν φοιτητές, μαθητές, νέους και παιδιά. Έτσι, βλέπουμε ότι και ηλικιακά το δείγμα είναι μικρό άρα το ενδιαφέρον των ερευνητών είναι κοντά στους νέους.

Στις πρώτες δύο θέσεις υπάρχουν με πολύ μικρή διαφορά η δειγματοληψία ευκολίας και η τυχαία δειγματοληψία. Μεγαλύτερο ποσοστό όμως κατέχει η δειγματοληψία ευκολίας. Αυτό σημαίνει πως οι ερευνητές προτίμησαν ένα δείγμα που δεν θα τους δυσκόλευε πολύ στην ανεύρεση του διότι υπό άλλες συνθήκες και είδος δειγματοληψίας, η ανεύρεση δείγματος

είναι δύσκολη υπόθεση. Πολύ μικρό ποσοστό κατέχει η δειγματοληψία χιονοστιβάδας ενώ ένα άλλο πολύ μικρό ποσοστό δεν αναφέρει καθόλου το είδος της δειγματοληψίας.

Η θεματική περιοχή αποτέλεσε το πρωταρχικό σημείο προκειμένου να διαπιστωθούν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των συγγραφέων. Παρατηρήθηκε τεράστια ποικιλομορφία η οποία δεν μπορεί να οδηγήσει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με το συνηθέστερο και μεγαλύτερου ενδιαφέροντος ερευνητικό πεδίο, προσφέρει όμως μία γενικότερη περιγραφή των θεμάτων που ερευνητικά ενδιαφέρουν του συγγραφείς αυτών των νοσηλευτικών περιοδικών.

Το κομμάτι της έρευνας είναι πολύ σημαντικό καθώς βοηθά στην εξεύρεση νέων δεδομένων και στοιχείων. Η επιστημονική έρευνα είναι απαραίτητη καθώς εξυπηρετεί στην εξέλιξη της κάθε επιστήμης και μόνο έτσι μπορεί να προχωρήσει μπροστά. Διαπιστώνοντας τα λάθη και τις ελλείψεις μπορούν να διορθωθούν και να γίνει ένα βήμα για την εξάλειψή τους.

Η επιστημονική έρευνα χρειάζεται αρκετό χρόνο από μέρους του ερευνητή. Απαιτεί όμως και λίγο χρόνο από τον ερωτώμενο, ανάλογα βέβαια την μέθοδο της έρευνας που χρησιμοποιεί ο ερευνητής. Ο ερευνητής πρέπει να είναι προσεκτικός, να καταγράφει και να αντιλαμβάνεται όλα τα στοιχεία, ακόμη και τις λεπτομέρειες που μπορεί να φαίνονται δευτερεύουσες όμως στην πορεία της έρευνας μπορεί να χρειαστούν και να βοηθήσουν. Στη συνέχεια, μετά την καταγραφή των δεδομένων πρέπει να κάνει πολύ προσεκτική ανάλυση τους για να προβεί στα αντίστοιχα συμπεράσματα που είναι και ο καθρέπτης της έρευνάς του και βάσει αυτών θα συνεχίσουν έρευνες και άλλοι ερευνητές.

Τέλος το ερωτηματολόγιο είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στην έρευνα καθώς θεωρείται πιο εύχρηστη. Απαιτεί λιγότερο χρόνο από τους ερωτώμενους διότι οι απαντήσεις είναι κωδικοποιημένες, οπότε συμπληρώνεται πιο γρήγορα και έχει μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής καθώς. Υπάρχουν και μειονεκτήματα καθώς οι κωδικοποιημένες απαντήσεις δεν συμπεριλαμβάνουν πάντα την απάντηση που σκέφτεται ακριβώς το κάθε άτομο. Έτσι η κάθε μέθοδος που χρησιμοποιείται πρέπει να ελέγχεται προσεκτικά και να επιλέγεται βάσει των αναγκών της έρευνας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έρευνα είναι το εργαλείο της επιστήμης που διευρύνει τους επιστημονικούς ορίζοντες. Ένας από τους πιο συνηθισμένους τύπους έρευνας είναι η ποσοτική έρευνα που πραγματοποιείται με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο ορίζεται ως ένα έντυπο που περιέχει μια σειρά δομημένων ερωτήσεων, παρουσιαζόμενες με μια συγκεκριμένη σειρά, τις οποίες ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει γραπτώς. Για έγκυρα και επιστημονικά αποτελέσματα είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί συλλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος πληθυσμού, αλλά και διαμόρφωση ενός κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου. Η κατάρτιση, δηλαδή του ερωτηματολογίου έχει καθοριστικό ρόλο για την επιτυχία μιας στατιστικής έρευνας.

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να πραγματοποιηθεί μία αξιολόγηση των νοσηλευτικών ερευνών στις οποίες έγινε χρήση ερωτηματολογίου και πραγματοποιήθηκαν κατά την τελευταία 10ετία.

Το δείγμα αποτέλεσαν 88 έρευνες από 11 ελληνικά νοσηλευτικά περιοδικά. Η αναζήτηση των ερευνών έγινε ηλεκτρονικά καθώς όλα προσφέρονται σε πλήρη κείμενα στο διαδίκτυο

Στα σημαντικότερα αποτελέσματα συμπεριλαμβάνεται η διαπίστωση πως οι ερευνητές αναζητούν τη νέα γνώση καθώς στη μεγαλύτερη πλειοψηφία των ερευνών ο σκοπός των ερευνητών είναι η αναζήτηση τυχόν επίδρασης παραγόντων επί μία εξαρτημένης μεταβλητής. Σχετικά με τη χρήση έγκυρου εργαλείου μέτρησης διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία χρησιμοποίησε έγκυρο ερωτηματολόγιο με ποσοστό 48,9%. Όσον αφορά τη δειγματοληψία μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η δειγματοληψία ευκολίας. Το δείγμα των υπο μελέτη ερευνών ήταν κατά βάση άτομα νεαρής ηλικίας όπως φοιτητές, μαθητές και έπειτα νοσηλευτικό προσωπικό και ασθενείς.

Η ποικιλομορφία των θεματικών περιοχών που παρατηρήθηκε στις έρευνες του δείγματος, δείχνει το μεγάλο εύρος δράσης της νοσηλευτικής και το πολύπλευρο ενδιαφέρον των συγγραφέων οι οποίοι δεν προέρχονται μόνο από το νοσηλευτικό χώρο που σημαίνει ότι η νοσηλευτική βιβλιογραφία έχει μεγάλη απήχηση. Οι δυσκολίες φυσικά που αντιμετωπίζουν οι νοσηλευτές στην διεξαγωγή έρευνας (σε πρακτικό αλλά ίσως και σε εκπαιδευτικό επίπεδο) αποτυπώνονται στο σχετικά μεγάλο ποσοστό δειγμάτων ευκολίας και ημι-αυτοσχέδιων ερωτηματολογίων. Σε κάθε περίπτωση όμως η νοσηλευτική βιβλιογραφία που μελετήθηκε έχει συμβάλλει σημαντικά στην ανάδειξη της νοσηλευτικής και στον ελληνικό χώρο,

προάγοντας τη νοσηλευτική από εμπειρική πράξη στην τεκμηριωμένη παροχή νοσηλευτικής φροντίδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(n.d.). Ανάκτηση από <http://users.uoa.gr/~roussosp/stats/Notes1.pdf>

(n.d.). Ανάκτηση από <https://newtech-pub.com/wp-content/uploads/2013/10/kef-statistikh-II.pdf>

(n.d.). Ανάκτηση από <https://static.eudoxus.gr/books/65/chapter-11765.pdf>

Aliaga, G. (2000). *Interactive Statistics*.

eclass.duth.gr. (n.d.). Ανάκτηση από

<https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/KOM04364/5.%20%CE%A0%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%>

Grove, B. G. (2012). *The practice of Nursing Research*. Saunders.

Krueger. (1994). *Focus groups: A practical guide to applied research*.

Landsheere, G. (1979). *DICTIONNAIRE DE L'ÉVALUATION ET DE LA RECHERCHE*.

Meredith, G., & Walter, B. (2013). *Εκπαιδευτική έρευνα- Βασικές αρχές*.

Moriarty, D. M. (1999). *Issues to consider when choosing and using large national databases for research of families*.

Nieswiadomy. (2008). *Foundations of nursing research*.

Nieswiadomy, R. M. (2013). *Νοσηλευτική έρευνα. Βασικές αρχές*. Λαγός.

openclass.panteion.gr. (n.d.). Ανάκτηση από

<https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMD222/5.pdf>

Parahoo, K. (2014). *Nursing Research: Principles, Process and Issues*.

Polit, & Beck. (2008). *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*.

repository.kallipos. (n.d.). Ανάκτηση από

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5357/1/01_chapter_01.pdf

Vaughn, S. S. (1996). *Focus groups in education and psychology*. London.

Wilkinson, S. (1998). *Focus groups in feminist research: power, interaction and co-construction of meaning*.

Γαιτάνος, Γ. (2016). Ανάκτηση από <https://www.slideshare.net/GeorgiosGaitanos1/7-69650430>

Γαλάνης, & Σπάρος. (2005). Ανάλυση δεδομένων.

Γαλάνης, Π. (2017). Βασικές αρχές της ποιοτικής έρευνας.

Δημητρόπουλος, Ε. (2004). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: Έλλην.

Δημόπουλος, Ι. (n.d.). Έρευνα με χρήση ερωτηματολογίου.

Είδη έρευνας. (n.d.). Ανάκτηση από

<https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/KOM02108/8%CE%B7%20%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf>

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). Δομημένα ερωτηματολόγια- κλίμακες.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία*. Κριτική.

Ζυγά, Σ. (n.d.). Νοσηλευτική και Έρευνα.

Ίσαρη, Π. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας. Μυτιλήνη.

Καδδά, Α. Κ. (n.d.). *eclass.uoa.gr*. Ανάκτηση από

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/index.php?course=NURS239&download=/58446da8oXTR/58446ddf26Qg.pdf>

Κάλλας, Γ. (2015). *Θεωρία, μεθοδολογία και ερευνητικές υποδομές στις κοινωνικές επιστήμες*. Κριτική.

Καλογεράκη, Σ. (n.d.). Δευτερογενής ανάλυση ποσοτικών δεδομένων: μια μεθοδολογική επιλογή με πολλαπλά οφέλη και περιορισμούς.

Καλογιάννη, Α. (2010, Ιανουάριος-Μάρτιος). Η αξία της έρευνας στη Νοσηλευτική. *Το βήμα του Ασκληπιού*, 9ος (1ο).

Κεδράκα, Κ. (2008). Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης.

Κεδράκα, Κ. (2008). *Μεθοδολογία παρατήρησης*.

Κορρες, Κ. (2013). Ποσοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις. Αθήνα.

Κουλαξίζη, Χ. (2014). Μέθοδοι έρευνας σε δημοσιευμένα άρθρα του περιοδικού The international information and library 2005-2010. Θεσσαλονίκη.

Κυριαζή, Ν. (2002). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαγουμιντζής, Β. Κ. (2015). *Μεθοδολογία της έρευνας στις Επιστήμες υγείας*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Μεθοδολογία έρευνας. (n.d.).

Μενεξές, Γ. (2009). Η έρευνα με ερωτηματολόγιο.

Μιχαλόπουλος. (n.d.). Ανάκτηση από

<https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/KOM04364/2.%20%CE%9C%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%BB%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%2C%20%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%B1%20%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82%2C%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE>

Νακάκης, Κ. (2008, Ιούλιος-Σεπτέμβριος). Νοσηλευτική βασισμένη σε ενδείξεις. Μια νέα προοπτική για την Ελληνική Νοσηλευτική. *Το βήμα του Ασκληπιού*.

Παπαγεωργίου, Γ. (n.d.). Ποσοτική έρευνα.

Παπαγεωργίου, Ι. (n.d.). Θεωρία δειγματοληψίας.

Παπαδόπουλος, Γ. (2018, Μάιος). Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών και των διευθυντών σχετικά με τη διαμόρφωση θετικού εκπαιδευτικού κλίματος στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Παρασκευοπούλου-Κόλλια. (2008). *Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις*.

Πουλακιδάκος, Σ. (n.d.). *Media monitoring*.

Ραδαίου, Λ. (2015). Δημιουργία ερωτηματολογίων έρευνας: Μέθοδοι που χρησιμοποιούνται και λάθη που πρέπει να αποφεύγονται.

Σαμαρίδης, Τ. (2011). *Διδασκαλία και status της Ποιοτικής Έρευνας στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη.

Σαραφίδου, Γ.-Ο. (2011). *Συνάρθρωση ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων: Η εμπειρική έρευνα*. Gutenberg.

Συλλογή δεδομένων. (n.d.).

Τζιαφέρη, Σ. (2014). *repository.edulll.gr*. Ανάκτηση από https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/11012/2204_%CE%A4%CF%81%CE%B9%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%20%CE%96%20%281%29.pdf

Τσίρμπας, Γ. (n.d.). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών*.

Τσοπάνογλου, Α. Γ. (2010). *Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας και εφαρμογές στην αξιολόγηση της γλωσσικής κατάρτισης*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Τσορτανίδου, Ξ. (2016). *Προσαρμοστικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα: διερεύνηση της παιδαγωγικής βάσης και της αξιοποίησης των μαθησιακών στυλ*. Βόλος.